Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

ÅRSSKRIFT

1995

Egnshistorisk Studiecenter

Ulfborg-Vemb

THORKILD RUBY

ÅRSSKRIFT

9. årgang

Thorkild Ruby
Født i Ulfborg d. 4. november 1925. Ældste søn af købmand Teodor og Jenny Ruby. Død 24. december 1944 19 år gammel.

Nuværende bestyrelse
Jens Ebbensgaard, Staby
Kristen Bro, Ulfborg
Kirsten Plougmann, Thorsminde
Jens Ebbensgaard,Ulfborg (For kommunalbestyrelsen)
Kjeld Bertelsen (kommunens administration)
Rudolf Borgen Uhre (formand)

Udgiver: Egnshistorisk Studiecenter Ulfborg - Vemb
Redaktion: Kaj Poulsgaard, Jens Ebbensgaard, Staby, Kresten Bro, Rudolf Uhre
Sats: Hee Offset
Tryk: Hee Offset
ISSN: 0903-9074

Indholdsfortegnelse

Side:

04 4. Maj 1947 Ved Afsløringen af Mindestenen for Thorkild Ruby
06 Thorkild Rubys Dagbog fra Vestre Fængsels tyske Afdeling
22 Thorkild Ruby 4.11. 1925 - 24.12. 1944, Jenny Ruby
25 I Vestre Fængsel, Thorkild Ruby
26 Fange Nr. 67.055, Dorthe Nerving
31 Frihedssangen og Danmark frit
32 Vemb-bo i KZ-lejr, Emil Dinesen
33 Kl. ca. 14.30 Angreb ved Ulfborg og Flyangreb
35 Alfred Kaae og krigen, Kristen Bro
47 Frihedskæmpere i Ulfborg Kirkeby, Kristen Bro
53 Harvey Jensen medvirkede ogsaa ved Arrestation i Ulfborg
54 Besættelsestiden 9. april til 5. maj 1945 i Husby, Jens Andersen
64 Freden, der blev forsinket, Martin Just Andresen
67 Erindringer fra besættelsen og befrielsen d. 5. maj 1945, Elva Bækly Olesen
72 Minder, Steffen Steffensen
73 Thorsted-gruppen, R. Hardi Thorndahl
97 Tovtrækning, Kaj Munk
98 Nissum Fjord, Jens Andersen
124 Formandsberetning, Rudolf Uhre
126 Regnskab, Kristen Bro
127 Stabystenen, Rudolf Uhre
128 75-års jubilæum

4. Maj 1947

Ved Afsløringen af Mindestenen for

Thorkild Ruby

A. Fællessang.
B. rektor P. Boisen, Rungsted.
C. Fællessang.
D. Afsløringen.
E. Fællessang.

Kæmp for alt, hvad du har kært.

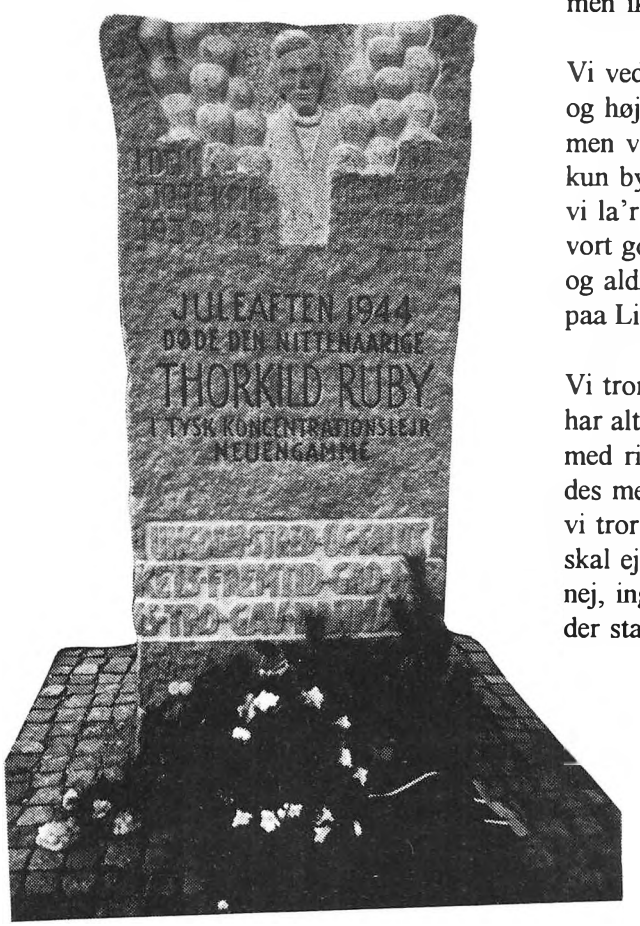

Den trænger ud til hvert et Sted,
den haarde Strid herhjemme,
og den, som ej vil være med,
faar svært ved sig at gemme;
men vi vil gerne ta' vor Tørn,
saa snart vi tør os melde,
og faa vor Plads blandt Tidens Børn
og ikke blandt dens Trælle.

Vi søger ej at finde Svar
til Hundene, som glamme
men finde først, hvad Kraft vi har
for ej at staa til Skamme;
det gælder, om vi hjælpes til
at se med egen Øjne
og ret forstaa, hvad Tiden vil,
men ikke tro dens Løgne.

Vi ved det godt, vi lidet véd,
og højere vi stunder,
men vil ej rive Himlen ned,
kun bygge fast derunder;
vi la'r os ej af Dagens Vé
vort gode Haab betage,
og aldrig friste til at se
paa Livet som en Plage.

Vi tror, at han, som os det gav,
har altid godt i Sinde,
med ringe Kaar og store Krav
des mer det har at vinde;
vi tror, om Stormen raser vildt,
skal ej vi la' os skræmme,
nej, ingen ærlig Kamp er spildt,
der staar for Livets Fremme.

Jord, i hvis Favn, der hades og der myrdes
Slægt efter Slægt,
blodige Jord med al din Syndebyrdes
voksende Vægt!
Hvor kan saa let din Himmelvej du følge
rundt om den Sol, der skuer dine Saar,
og saa lysgrønt bølge
Vaar efter Vaar?

Jo, thi den samme, som har bundet Jorden
Lovenes Baand,
som gav sit Folk i Ørkenfjeldets Torden
Loven i Haand, -
han la'r sin Sol hvert fattigt Straa forgylde,
han er den Gud, som hører Støvets Bøn,
som i Tidens Fylde
gav os sin Søn.

Lær os da, Jord, paa Aandens ørnevinge,
trofast som du,
os om vort høje Himmellys at svinge
trøstig i Hu,
hente fra ham alt Lys, som vi begære,
hente fra ham Livsvarmen i vort Bryst,
grønnes Gud til Ære,
gyldnes til Høst.

Det var paa Isted Hede
og saa i Øvre=Stolk,
for gamle Danmarks Ære
da stred det danske Folk,
ja, for den danske Tunge
og for det danske Land
stred Heltene de unge
som gamle Hildetan!

Dér faldt i Ungdoms Blomster
saa mangen modig Svend,
at Tysken tror det næppe,
vi mange har igen;
dog synger danske Drenge,
de slaar i Vænget Top:
som Blomsterne i Enge
hvert Aar de vokser op!

Tak være danske Piger,
som græde nu i Løn
for Broder og for Bejler,
som Moder for en Søn!
De holdt dem ej tilbage
med bange Suk og Graad,
men sang for dem med Brage:
Vaagn op til Heltedaad!

Guds Fred med vore døde
i Danmarks Rosengaard!
Guds Fred med dem, som bløde
af dybe Hjertesaar!
Vor Kærlighed med alle,
de store og de smaa,
som vilde staa og falde
med Løven askegraa!

Thorkild Rubys dagbog

fra Vestre Fængsels tyske Afdeling

1944

Mandag d. 21/8. Efter første Time over paa Rektors Kontor. Gestapo var arriveret og vilde gerne have en Samtale. Blev sammen med Kruse, efter at vore Værelser var undersøgt ført med til Strandvejen 37 og efter en Lommeundersøgelse ført ned i en forb. kold og uhyre fugtig Celle, der var en Divan, 2 Stole og et Bord. Der var lidt Sol. Var der fra ca. 10 til ca. 15.30 da en Bil hentede os sammen med en tredie. Vi blev ført direkte til Vestre. Kom i Celle 577. Alle Sager blev frataget mig. Fik Aftensmad ca. 18.30. Det var det første, jeg spiste den Dag. Tørt Rugbrød og Vælling. Sov nogenlunde. Tænkte meget paa om Mor snart er fri igen. Bare hun er det!

Tirsdag 22/8. Vækket Kl. 6.00. The og tørt Rugbrød til Morgen. Spadserede ca. 1/4 Time ude. Kedede mig rædsomt men fik om Eftermiddagen Lov til at skrive efter nogle Toiletsager. Har endnu intet hørt om Mor og de andre. Bare vi snart var paa fri Fod igen. Jeg er især ked af, at Mor er taget, var hun bare fri, men jeg gaar her i en stadig Uvished. Sov godt.

Onsdag 23/8. Op Kl. 6.00. Morgenmad. Vaskede min Celle og var ude i 20 Min. Solskin! Ih, hvor dejligt. Her paa Værelset er der ingen Sol. Jeg har faaet lavet mig et Spil Skak, saa nu er det lettere at faa Tiden til at gaa. Haaber snart at faa nogle Underretninger om Livet udenfor og i Særdeleshed om, hvordan Mor har det.
Vil prøve at ansøge om Tilladelse til at læse og ryge. Bare det lykkes!!! Har faaet lavet en Kalender. Saa ved man, hvor Tiden bliver af. Jeg beder stadigvæk om at komme fri snart, og om at Mor ogsaa maa blive fri. Gid Gud dog vilde høre min Bøn og hjælpe os alle, værst er det for Mor, men som der stod i min Celle i 37: Gud alene Magten. Han give os vor Frihed! Fik Lov at skrive til Shellhuset for at prøve at faa Tilladelse til at læse. Sovet godt.

Torsdag 24/8. Paris faldet. Russerne godt stykke i selve Tyskland. Er det Gud, der giver os dette Tegn paa, at det endnu ikke skal vare ret længe? Tror det. Har faaet en Morsekode og er nu i Stand til at tale med mine Medfanger. Jeg vilde meget gerne vide, hvor M.H. og H.H. og G.L. er, hvis de er taget! Fik Kød til Middag saa stort som Bunden af min Kop. Dertil 6 Kartofler, smaa, og ½ Kop Sovs. Er desværre langt fra mæt. Gaar stadigvæk med Mor i Tankerne. Hvornaar mon jeg hører Nyt fra hende? Har sovet godt.

Fredag 25/8. Var meget tidlig i Gaarden. Solskin. Jeg længes uhyre meget efter igen at komme ud i Solen hele Dagen og gøre lige hvad jeg vil, jeg kan ikke forstaa, at jeg

ingenting hører fra nogen, jeg troede vi skulde i Forhør, men det kommer maaske? Bare jeg vidste noget om, hvor Mor er, og hvordan hun har det. Jeg tænker kun paa hende, og saa paa, hvornaar vi dog skal blive fri. Gid det maa blive i Dag. Gud ved det. Jeg er ved at kede mig, men kan da heldigvis stadigvæk sove en Del, ogsaa om Dagen. Jeg tror, at jeg faar mine Toiletsager enten i Dag eller i Morgen. Bare jeg fik Tilladelse til at læse, det kunde da altid hjælpe lidt på Kedsomheden. I Dag har jeg en Tallerken fra Livgardens Kaserne. Cellen her vender mod Nord, og den er 7 x 14 Fod stor. Det er jo ikke for meget Plads at røre sig paa. Fik 10 Kartofler, ½ Kop Sovs og noget Fiskemos, Flynder der var kogt helt i Stykker og saa klasket sammen i en Pærevælling. Blev mæt. Fik et Stykke Ost til Aften og fire Stk. Brød. Fik rent Haandklæde og Lagen i Dag. Har stadigvæk ingen Underretninger fra noget som helst Sted. Venter noget i Morgen. Har for Morskabs Skyld talt til 1000 bliver ved i Morgen. Lad os haabe paa en Dag med godt Nyt i Morgen. Sov nogenlunde.

Lørdag 26/8. Saa er vi da ved den sidste Dag i Ugen. Vil den bringe noget, der maa vise os, hvornaar vi faar vor Frihed, og vil den bringe mig Nyheder om Mor? Jeg haaber inderlig, at jeg snart maa være fri igen for at kunne mødes med Mor ude i Friheden. Var i Solen ca. 20 Min. Fik Hilsen fra Jobbe, Brev fra Koldborg, 4 Dage for at komme herind. Han vil komme paa Besøg snart. Heller ikke der noget Nyt om Mor. Tænker stadig meget paa hende. Jeg tror dog, at hun nu er fri - vi fik Byggrynsvælling med Kartofler i. Jeg fik 2 Portioner og temmelig godt Kød. Er noget slap i Knæene. Det skyldes vel, at jeg faar mig rørt for lidt. Pølse til Aften. Hørt at Rumænien har kapituleret. Mon det er rigtigt, eller er det et Rygte? Vil jeg i Morgen faa noget at vide om Mor, eller skal jeg stadig gaa og plages af Uvisheden? Bare dog Krigen snart vilde være forbi, saa maa vi vel komme ud. Og i Morgen begynder vi da en ny Uge. Vil den bringe Frihed og Besked? Lad os bede dertil. Sov noget uroligt, drømt meget, Luftalarm.

Søndag 27/8. En ny Uge begynder saa med Dagen i Dag. Er det Frihedens Uge, eller vil denne Uge blot tælle syv kryds mere paa min Kalender? Jeg tror, at Gud vil lade os faa vor Frihed meget snart, maaske allerede i Morgen. Drømte i Nat om Mor og Far. Glæder mig mægtigt til at se dem begge to igen og til at være hos dem. Var i Solen 1/4 Time. Hver gang jeg kommer dernedefra er Længslen efter Frihed langt større - men den maa da vel ogsaa snart være her. Læser stadig Brevet om og om igen. Det er min eneste Trøst i den Tid. Bare Koldborg snart vilde komme paa Besøg, han maa nok vide noget om Mor, og om hvordan det gaar derhjemme. I Anledning af at det er Søndag, fik vi to Retter Mad. Først Makaronisuppe og derefter Kartofler og et lille Stykke Flæsk. Blev knap nok mæt, men Maden slog til, jeg kan i al Fald godt klare mig dermed. Der er meget stille i Dag her udenfor og ogsaa herinde, men det er vist ogsaa den eneste Maade, Søndagen adskiller sig fra de øvrige. Fik Pølse til Aften. Sov udmærket.

Mandag 28/8. I Dag er det en Jubilæumsdag. I Dag er det otte Dage siden, jeg blev taget, og hvis Gud mener, at jeg har faaet nok hermed, skulde det jo være sidste Dag. Lad os haabe paa, at min Anelse er rigtig. I Dag er det ogsaa 30-Aarsdagen for I Verdenskrigs Udbrud. Det vilde være en passende Dag at slutte denne Krig paa - Men

det kan vel desværre vist ikke lade sig gøre. Bare nu ogsaa Mor kommer ud i Dag - eller allerhelst, at hun allerede er ude i Frihed. Fik en lille Tallerken Suppe, men hvad betyder det, jeg skal jo ud nu engang i Dag. Mange Timer kan det vel ikke vare nu længere. Klokken er nu 14, og saa kan man da se, hvor længe det endnu kan vare. Uh, hvor jeg altsaa glæder mig. Sikke jeg skal nyde Friheden og rigtig være glad ved, at jeg har den, det bliver pragtfuldt, og saa tænke sig at jeg om en Dag eller to skal mødes med Mor derude i Friheden. Det er en uhyre skøn og dejlig Tanke. - Saa blev det da altsaa ikke i Dag, at Frihedens Port blev oplukt. Nu maa jeg væbne mig med Taalmodighed og haabe paa, at Gud snart vil lade den Time komme, da jeg kan gaa ud i Friheden. Der er heller ikke i Dag noget Nyt udefra. Maaske varer det nu ikke saa længe. Jeg haaber, at Gud i Stedet vil lade mig faa Lov til at læse herinde, det vil hjælpe mig med at faa Tiden til at gaa. Men Guds Vilje ske - han vil nok lade Frihedsdagen komme snart - og uventet. - Det trækker op til Uvejr. Det lyner og tordner og vil vel ogsaa om lidt give Regn. Nu til Aften fik vi en glimrende Vælling, jeg fik en mægtig stor Tallerkenfuld og 4 Stk. Brød samt The og Smør. Sov godt og drømte om Mor.

Tirsdag 29/8. I Dag for et Aar siden skete Revolutionen i Danmark. Paa denne Dag var jeg ogsaa her i København men som fri mand, ikke som i Dag en Fange. Jeg vil prøve at faa Lov at skrive hjem i Dag. Det er ikke sikkert, jeg faar Lov, men et Forsøg er det da altid værd. Jeg er desværre nu næsten ved at tro paa, at Mor og jeg ikke skal ses i Friheden før Krigen er Slut. Maatte dette endda saa ske meget snart. Jeg bad om Tilladelse til at skrive hjem, og efter lidt Snakken fik jeg Lov!! Var i Solen 20 Min. herlig, bare man maatte være der noget længere. Stadig intet Nyt, men det kommer vel? Var hos Lægen der hørte paa mig og beordrede Mælk! Ah, det bliver dejligt. Fik Makaroni til Middag. Ingen Kød. Kunde godt have spist mere, men det gaar nu med den Ration, vi faar. Havde ventet Toiletsager i Dag men de udeblev. Haaber paa dem i Morgen. Skrevet hjem. Svært at skrive 20 Linier naar man gerne vilde skrive 2000. Venter paa Svar snart. Vi fik en Daase røgede Brislinger i Tomatpurré, det var dejligt, der er nok til Morgenmaden ogsaa. Der var Luftalarm og Forvarsel, saa jeg sov noget uroligt.

Onsdag 30/8. En ny Dag er kommet, og vil den bringe noget godt? Lad os haabe paa det. Vaskede Cellen. Luften i 20 Min. Forvarsel mens jeg var der. Intet Nyt endnu! Stor Portion Tallerken Suppe en lille Bid Kød. Der kom altsaa heller ikke i Dag Nyheder. Jeg maa spare paa Papiret, for ellers slaar det ikke til. Jeg kan for Fremtiden kun skrive meget vigtige Ting. Til Aften Byggrynsvælling med mange Kartofler. Blev meget mæt. Har sovet godt.

Torsdag 31/8. Sidste Dag i Maaneden. Den vil vel heller ikke bringe Frihed, men vil den dog blot bringe nogle Efterretninger udefra er meget ogsaa naaet. Drømte meget om Mor i Nat. Var i Gaarden ved 9-Tiden. Sol, men alligevel noget køligt. Har endnu ikke set noget til den lovede Mælk. Vil prøve at spørge om det i Dag. Var hos Dr. med. Mogens Fenger der beordrede 3 x et Kvarters Gymnastik hver Dag. Skulde hilse fra Rektor. Lovede igen Mælk, saa det kommer nok. Fik Kartofler, rigeligt, til Middag, 3/4

Kop Sovs og et Stykke Kød der var halvt saa stort som min Ske. Der kom altsaa ingen Pakke i Dag, men det kan jo være, man har en ugentlig Dag, hvor nogen bringer det rundt. Fik til Afveksling tykt Byggrynsvælling med sædvanlig Brød. Er begyndt med Gymnastiken. Gaar fint. Har sovet udmærket.

Fredag 1/9. Saa kom da Efteraaret. I Dag begynder Efteraaret. Forhaabentlig maa vi snart være ude i Friheden igen for rigtig at nyde den Tid, der med Farver er saa skøn. Efteraaret er en god og dejlig Tid, naar man er klædt paa efter det. Naa, men lad os ikke blive sentimentale. Jeg er ligesom begyndt at se noget lysere paa Tilværelsen, hvorfor ved jeg ikke, men Tiden gaar nu ligesom lettere end de første Dage. Gymnastiken giver glimrende Humør, jeg skal nok sørge for at faa den passet. Det er jo Fredag i Dag, og maaske er der Pakke i Dag. Lad os haabe det, og lad os ligeledes haabe paa, at Gud vil lade os faa Friheden i denne Maaned. Gid det ikke maatte vare længe endnu, inden Mor og Far og jeg kan mødes i Frihed. Var i Gaarden sædvanlig Tid og det var meget koldt og blæste. Var nede for at skulle tale med Mor. Hun havde ikke Tid, saa jeg maatte tilbage. Brev fra Lindeberg og Tilling. Godt Nyt og Hilsner. Kun 2½ Dag om at komme frem. Fik Fisk til Middag. Faa Kartofler, saa godt som ingen Sovs. Nogenlunde Fisk. Blev ikke mæt. Skal tage Revanche i Aften. Hurra, saa kom Pakken. Her var Tøj og Toiletsager og bedst af alt et Testamente. Saa har jeg noget at sysselsætte mig med, Tak, Gud!! Det er dog for meget godt paa een Dag. Far har været her paa Besøg!! Han kom Kl. 5, og vi fik Lov at tale sammen et Kvarter. Det var dejligt. Mor er fri og er hjemme og har det godt! Mange gode Hilsner. Ved næsten ikke, hvordan jeg skal takke Gud for saa meget godt paa een Gang. Det er den bedste Dag, jeg har haft herinde, og saa er Mor fri. Pølse til Aften.

Lørdag 2/9. Vaagnede først 6.30 og fik ingen Toiletsager, børstet Tænder og kom i rent Tøj. Fik gjort Gymnastik. Sov i Nat for første Gang hele Natten ud dejlig varmt. Jeg tror, det vil blive en dejlig Dag. Det er fint Solskin. Den vil Mor bringe godt Nyt. Far tager ud paa Skolen i Dag. Vaskede Cellen i Dag. Var i Gaarden sædvanlig Tid. Kun lidt Sol. Læser meget i mit Testamente og bliver trøstet derved. Tiden gaar godt nu. Fik gule Ærter til Middag, meget sent, Kl. 14. Enkelte Grisetær deri smagte glimrende, men kunde godt have spist mere, men maa tage Revanche i Aften. Fik Pølse til Aften, 6 Brød, mæt. Hoster meget i Dag. Det er ved at være køligt nu. Sovet glimrende.

Søndag 3/9. Sædvanlig Tid op. Gymnastik. Det er i Dag 5 Aar siden Krigen brød ud. Bare det nu ikke varer alt for længe, inden den er Slut. Fik et Stykke Kød saa stort som Skaftet paa min Ske. Det er ved at være smaat med Maden. I Dag fik vi Rødbeder til Middag, hvilket smagte dejligt, men jeg blev knap nok mæt. Har nu læst de fire Evangelier. Vilde meget gerne snart have Læse- og Rygetilladelse. Om Tiden nu gaar mangel jeg ? ? Bibelen jeg har faaet, skal jeg huske at skrive efter. Har faaet en ny Nabo, d.v.s. een til længes nu efter snart at høre noget om Livet derude, efter selv at være med i det igen. Beder Jesus om at han snart vil lade mig komme fri. Jeg trænger til det! Fik stor Stykke Pølse til Aften. Sov aldeles glimrende.

Mandag 4/9. Saa gaar vi da ind i den tredie Uge. Maaske vil den have Friheden med sig, men det er der dog næppe sandsynligt. Det bliver sikkert først den 14. Oktober, at vi bliver hjemsendt. Det er en lang Tid at vente, men med Guds Hjælp gaar vel ogsaa den Tid. Lad os mens bede indtrængende om Fred og Frihed og Trøst og Opmuntring i den Tid, der endnu er tilbage, inden vi skal ud og hjem til vore kære. Tidlig Gaardtur, koldt og regnende. Har læst Apostlenes Gerninger. Fik kun en meget lille Portion tynd Kartoffelsuppe, langt fra mæt. Naa, men jeg maa huske at faa noget mere om Morgenen, saa der kan være noget Brød til Middagen. Kogt Æg til Aften, 9 Brød, mæt. Der er en Del, der skal rejse i Dag eller rettere i Nat, men jeg ved endnu ikke hvorhen. Dog jeg tror Padborg. Der var 80, der rejste. Sov udmærket.

Tirsdag 5/9. Skolens Fødselsdag i Dag, men det faar vel intet at betyde for mig, der sidder herinde. Nej, der bliver nok kun et nyt ?? et Skridt fremad mod Friheden. Længes kolossalt efter snart at faa noget at ryge paa og efter at se kendte Mennesker igen. O, dyre Frihed. Værdien kender vi først, naar den er os frataget. Kartofler (nogenlunde) til Middag, enkelte Flige Kød i Sovsen. Gaarden! Haaber paa varm Mad i Aften. Vældig Portion god Byggrynsvælling. Stop mæt. Ah, dejligt. Har læst meget i nye Testamente. Dejlig Trøst. Sov udmærket.

Onsdag 6/9. Sædvanlig Opstaaen. Vaskede Cellen. Fint Vejr i Dag. Det hjælper ogsaa altid paa Humøret, naar Solen skinner. Dejlig Solskin under Gaardtur. Varede længe i Dag. Fik i Dag en Bog sendt hjemmefra, men har jo desværre ingen Læsetilladelse endnu. Naa, nu har jeg da Bogen, og saa kommer Tilladelsen vel nok. Sov udmærket.

Torsdag 7/9. Op sædvanlig. Jeg regner med at faa Læsetilladelsen i Dag, da det er den syvende, og jeg hele Tiden i Gaar læste om Syvtallet. Det skal være Tilladelsen, der kommer. I Gaarden ved 8-Tiden. Graavejr. Har læst ny Test. een Gang, men der er saa meget deri, at jeg maa læse den nogle Gange endnu, inden jeg forstaar alt. Fik ganske uventet noget Undertøj fra Skolen i Dag, der var Underbukser (lange) og en Skjorte og Pyjamas og Sivsko og en Kuffert, jeg gad vide, hvem der har sendt det til mig, men jeg maa vel faa Brev om det engang. Der var et Par hele, nye Underbukser. Jeg tror næsten, det er Frk. Hjul. Tak skal hun have mange Gange. Kl. 15.30 Forvarsel. Til Aften en aldeles pragtfuld Vælling hvoraf jeg blev stopmæt. Hørt at Køln og Achen skulle være faldet, mon det kan være rigtig? Haaber det. Sovet storartet.

Fredag 8/9. Har indviet mine nye Sivsko, de er dejlig varme. Det er også koldt og blæsende udenfor i Dag. Det er jo Postdag i Dag, saa der er maaske Brev hjemmefra. Intet Brev! Fik Fisk til Middag. Faa Kartofler, blev dog nogenlunde mæt. Til Aften Pølse. Rent Haandklæde. Saa var der da heller intet hjemme fra i Dag, men lad os haabe paa i Morgen. Sovet fortræffeligt.

Lørdag 9/9. Op som sædvanlig. Vaskede Cellen. Ny Transport syd paa i Nat. Gaardtur, koldt. Hilsen. Et dejligt Brev fra Mor. Mange Hilsner og Tanker fra dem derhjemme. Det luner indvendigt at høre godt Nyt. Tak! Glimrende Middag. Kaal og Kartofler. Mæt! Sædvanlig Pølse til Aften. Sov godt.

Søndag 10/9. I Dag er det Marens Fødselsdag. Tænk, hun bliver 16 Aar, ja vi bliver efterhaanden snart store alle sammen. Det kan jo desværre ikke engang blive til et Fødselsdagsbrev til hende, men saa tænker jeg desto mere paa hende. Jeg læser stadig Mors brev mange Gange, det er saa dejligt at se Mors Haandskrift, og at læse at de har det godt derhjemme. Det er jo den fjerde uge, vi gaar ind i nu, mon den bringer Frihed? Kun Gud ved det, men lad os alle bede og haabe det. Jeg ved ikke, om det er fordi, det er Marens Fødselsdag, at vi fik den bedste Middag, vi endnu har faaet. Pytipande og Masser af Kartofler og Rødkaal og saa bagefter Budding. Aldeles vidunderligt. Godt mæt! Sædv. Pølse til Aften. Sov fortræffeligt.

Mandag 11/9. Det er i Dag en Maaned siden jeg rejste hjemmefra og tre Uger siden, jeg kom herind. Alle tyske Kvinder og Børn er i Nat blevet ført bort fra København. Det er da et godt Tegn paa, at Krigen snart er forbi. Jeg regner med at være hjemme igen den 20. i denne Maaned. Sendt Vasketøj hjem i Dag. Fik Brev fra Søster. Alt vel. Har skrevet hjem. Bedt om en Bibel og Bukser. Haaber snart at faa Tøj igen med Bibelen. Fik en storartet Vælling, 2 Portioner til Aften. Overmæt. Sov godt.

Tirsdag 12/9. Solskin under Gaardtur. Kartoffelsuppe til Middag. Intet særligt i Dag. Pølse til Aften. Ikke for mæt. Sov nogenlunde.

Onsdag 13/9. Det er Søsters Fødselsdag. Beder Gud om at give hende et godt nyt Aar at leve i. I Dag om en Uge er jeg atter paa fri Fod. Det bliver pragtfuldt, jeg glæder mig overmaade meget allerede nu. Det mest pragtfulde Solskinsvejr under Gaardturen i Dag. Dejligt varmt og oplivende. Hilsen. Til Middag Hvidkaalssuppe, god. Nogenlunde mæt. Til Aften den sædvanlige storartede Vælling, 2 Kæmpeportioner. Mere end mæt. Der er igen i Nat en hel del, der skal af Sted over Sønderjylland. Maaske er det snart min Tur! Sov nogenlunde.

Torsdag 14/9. I dag skal jeg have Ryge- og Læsetilladelse. Det bliver dejligt. Pragtfuldt Solskin under Gaardtur, men det kommer man bare sådan til at længes af. Naa, men der er jo ogsaa kun 6 Dage igen. Fik glimrende Suppe, Byggryns. Kartofler. Mæt. og med til Dejligt. Makrel til Aften, nok til Morgenmaden ogsaa. Sovet nogenlunde. Jeg fik altsaa ikke i Dag Læsetilladelsen, men det er jo ogsaa Postdag i Morgen, saa maaske da er Tilladelsen med.

Fredag 15/9. I Dag er det fjorten Dage siden Far var her på Besøg. Gid Mor snart vilde komme. Men der er jo kun 5 Dage igen, saa er jeg fri. Gud trøster og opmuntrer mig stadig, og jeg er fast overbevist om, at Tiden nok skal gaa godt indtil Onsdag, da vi jo skal hjem. Jeg maa endelig ikke glemme at takke, fordi jeg nu ved at jeg skal ud. Tak, Gud. Pragtgaardtur i Dag. Fint Vejr. 2 Cigaretter og Tændstikker. Det er vel nok dejligt at faa en Smøg igen. Det gaar bedre og bedre. I Dag var Mor her paa Besøg. Det var sandelig dejligt at være sammen med hende igen. Hun havde Vasketøj med, Pærer og Flødekarameller og Masser af Hilsner, Holger, Gunnar og Mogens og Fru Nielsen er i Sønderjylland og har det godt. Det har været en god Dag i Dag. Tak, fordi du lod mig se Mor herovre, det var dejligt. Fik først Makaronisuppe til Middag og derefter Fisk.

Meget mæt. Som Dessert en halv Cigaret! Ah. Jeg takker dig, Gud, for den gode Dag i Dag. Til Aften en Slags Blodpølse og Cigaret som Dessert. Det har været den bedste Dag, jeg har haft herinde, og jeg takker stadig Gud af hele mit Hjerte. Sovet storartet.

Lørdag 16/9. Nu slaar Frihedens Time snart, og jeg skal atter ud i Friheden. Fik i Dag en Avis fra 30. August. Det var rart at se nogle Nyheder igen. Hvidkaalssuppe til Middag. Karamel og Pære til Dessert. Til Aften den nye Pølse og Smøg til Dessert og en Kop Mælk. Sovet udmærket. Har faaet et ekstra Tæppe fordi jeg har saadan Hoste. Det er godt varmt.

Søndag 17/9. Saa er det da den sidste Søndag herinde, og om tre (3) Dage skal jeg altsaa ud igen. Hvor bliver det pragtfuldt. Jeg er fuld af Taknemlighed og Forventning. Pragtgaardtur. Stort Stykke Franskbrød. med Ost, en Cigaret. Hilsen. Glimrende Middag. En hel Kop Sovs med Kødstumper og Masser af Kartofler og Rødbeder. Dessert: Ostemad og Pære og Cigaret. Generalstrejke i Sønderjylland p. Gr. af 200 Mand til Tyskland. Brødration til Aften. Sædv. Pølse, Cigaret som Dessert. Sovet storartet.

Mandag 18/9. I Dag er det 4 Uger siden, jeg blev hentet og i Overmorgen fri igen. Herligt. Stadig Brødration. Bygvælling til Middag. Pære og Cigaret som Dessert. Hilsen. Hurra, igen en god Dag. Bibelen og et Par Seler fra Mor. Tak, Gud. Kogt Mælk, 2 Portioner til Aften. Godt mæt! Sov storartet.

Tirsdag 19/9. I Morgen fri!! Læser Bibelen. Det er vel nok rart, at jeg har faaet den. Luftalarm Kl. 11. Kl. 14 blev vandet taget. Det maa vel betyde Strejke. Vand igen ca. 15. Middag. Hvidkaalssuppe. Kl. 15.30. Kl. 16 Besøg! Hele det danske Politi taget. Hele Natten kom der mange nye herind. Ret urolig Nat. Kogt Æg til Aften. Cellefæle.

Onsdag 20/9. Fri blev jeg altsaa ikke i Dag, men saa maa jeg vente til i Morgen. Jeg haaber stadig. Streng Brødration, 2 Stk. pr. Mand. Bygvælling til Middag, lille Portion. Til Aften Nudler, nogenlunde og 2 Stk Brød. Der er regulære Gadekampe ude i Byen, men intet Nyt ellers. Total Strejke! Der er kommet 57 nye herind. Sovet godt.

Torsdag 21/9. Morgenmad: 2 tynde Brød. Middag: Hvidkaalssuppe, meget lidt. Langtfra mæt. Fik Lov til at faa Bogen som Far har sendt herind. Er begyndt at læse i den. Fik til Aften en halv Tallerken Suppe og en Skive Brød. Det udarter sig næsten til en hel Sultekur, kunde vi blot faa noget mere Brød. Naa, men lad os haabe på mere i Morgen. Intet Nyt om Situationen udenfor. Sovet godt.

Fredag 22/9. 2 Stk. Brød til Morgenmad. Langtfra mæt. Glimrende Middag. Sædv. Suppe og 2 Gange ½ Stk. Brød til hver. Nogenlunde mæt. Cigaret som Dessert. Hilsen! Til Aften 3 Stk. Brød og Pølse. Kunde have spist meget mere. Maltøl, en halv Flaske! Og saa faar jeg Mælk i Morgen. Sov storartet.

Lørdag 23/9. 4 Stk. Brød til Morgen, tykke. De allierede ved Hamborg. Forhaabentlig er vi ude om 8 Dage. ½ l Mælk. Hurra, dejligt. Hvidkaalssuppe. Knap mæt. Mælk som Dessert. Til Aften 2½ Brød til hver og Pølse. Slet ikke mæt. Mælk som Dessert, det hjælper lidt paa det, at jeg har det. I Nat rejste 38 til Padborg. Vilde have sendt Vasketøj hjem, men det kunde ikke tillades. Maatte vente til Mandag. Haaber paa rigeligt Mad i Morgen. Hvis vi ikke faar noget mere, bliver vi helt radmagre. Sov godt. Maltøl ½ Flaske.

Søndag 24/9. Det bliver værre og værre. I Dag til Morgen kun et meget tyndt Stykke Brød. Vi sulter. Det hjalp kun paa de slunkne Livsaander at faa Middagsmad. Vi fik Nudler og en stor Portion samt Koppen fyldt. Jeg blev mæt. Gud har altsaa ikke glemt os og hjælper mig stadig. Jeg faar en ½ l Mælk om Dagen nu, det hjælper paa det hele. Venter at høre hjemme fra i Morgen. Fik 2 Stk. Brød og Pølse til Aften. Sov godt.

Mandag 25/9. Saa har jeg nu siddet herinde i fem Uger og stadig er der intet Tegn paa, at jeg kommer ud snart. Til Morgen 2 Stk. Rugbrød. Det er begyndt at blive koldt nu, og jeg sidder og smaafryser. Har i Dag faaet en Avis. Finland kapituleret. Jeg beder Gud om, at han vil give os mere Mad, for det er ret sløjt med kun 2 Stk. Morgen og Aften. Bare jeg snart fik Brev hjemme fra. Regn under Gaardtur. Sendt Vasketøj ud paa Skolen. Kartofler til Middag, meget lidt Sovs. Knap mæt. Fik tynd Bygsuppe til Aften, 1½ Tallerken af den og dertil 2 Stk. Brød men jeg blev desværre heller ikke denne Gang rigtig mæt. Det er Brød, vi mangler. Bare vi faar det igen, kan vi sagtens klare den.

Tirsdag 26/9. I dag Kongens Fødselsdag er det en Uge siden, jeg fik Selskab. Vi faar stadig kun 2 Brød om Morgenen. Jeg har nu faaet at vide, at jeg faar ½ l Mælk og 1 Flaske Maltøl om Dagen, og det er da et lyspunkt. Venter Nyt i Dag. Det kom; desværre alt for meget. Jakob og jeg var i Forhør på Shellhuset og blev tvunget til at tilstaa. Det er en slem Dag for os. Endnu har vi ingen Dom faaet, men den kommer ogsaa tidsnok. Her kan kun Gud hjælpe. Bare han vil bevare og styrke os. Maaske skal vi til Tyskland. Gud hjælpe os og dem der hjemme! Skrevet hjem, og til Middag fik vi stuvet Makaroni, knap mæt. Byggrynsvælling til Aften og 3 Brød, overdaadig. Godt mæt. Det er ogsaa længe siden. Fik en stor Pakke fra Skolen med Plusfour og strikket Trøje og Strømper. En dejlig Pakke. Skrevet hjem. Men det er nu svært at skrive Brev i denne Tid. Sovet daarligt.

Onsdag 27/9. 3 Brød til Morgen. Hilsen. Brev fra Mor. Mange Hilsner og Trøst og Opmuntring. Jeg siger dig Tak, kære Fader i Himlen. Bare jeg aldrig maatte glemme at sige Tak for alle de gode Gaver, jeg faar. Til Middag fik vi Bygsuppe. Nogenlunde mæt. Aften: 3 Stk. Brød og Ost. Sovet nogenlunde.

Torsdag 28/9. 5 Brød til Morgen. Det var dejligt, jeg blev godt mæt. Tak. Hilsen. Jeg fik Kartoffelsuppe til Middag. Nogenlunde mæt. Jobbe er blevet Kalfaktor. Det er da godt for ham, saa har han da lidt Frihed paa den Maade. Knippelfin Suppe til Aften og 3½ Brød. Overmæt, herligt. Tobak til 5-6 Dage. Pragtfuld. Tak for det. Sov nogenlunde.

Fredag 29/9. I Dag er det 14 Dage siden Mor var her paa Besøg. Bare jeg snart skulde ud i Friheden og hjem og se til dem der hjemme. Naa, men det kan jo godt gaa hen og vare nogle Dage endnu. Fik 11 Brød hver saa jeg kan da blive mæt. Tak! Fint Vejr i Dag. Kontubernalens Fødselsdag. Jeg er i glimrende Humør i Dag - ved ikke hvorfor. Til Middag Fisk og 6-7 Kartofler. Mælk som Dessert. Mæt. Til Aften Smørepølse og 5 Brød. Rationeringen er nu ophævet. Sovet udmærket.

Lørdag 30/9. Saa er det da den sidste Dag i denne Maaned. Bare vi dog snart skulde hjem til de kære der hjemme. Men der er jo intet andet at gøre end at bede til Gud og at vente og saa holde fast ved Humøret. Middag Kl. 15.15. Hvidkaalssuppe. Mæt. Til Aften Bygsuppe, ogsaa godt mæt. Fik et Spil Skak i Dag. Har lært min Makker det. Sov godt.

Søndag 1/10. Ny Maaned begynder saa i Dag. Har faaet Tobak i Dag. Bare jeg dog skulde hjem i denne Maaned! Gid Gud vil føre os i god Behold hjem snart. En god Dag i Dag. Til Middag 2 Retter Mad. Først stuvet Hvidkaal og derefter Pytipande. Dessert: Mælk og Tobak. Godt mæt, herligt. Pølse til Aften. Vi faar nu en Smule Varme her inde. De er begyndt at være nok saa strenge som hidtil, hvorfor ved jeg ikke. Men en god Dag. Tak for det. Sovet godt.

Mandag 2/10. Saa gaar vi ind i den syvende Uge. Sommertiden ophævet. Bare vi dog skulde hjem i denne Uge. Vi spiller Skak, saa gaar Tiden godt med det. Desuden læser jeg i Bibelen og min Bog. Jeg har læst den en Gang, men er begyndt anden Gang. Middag fik vi Bygsuppe. Breve til Koldborg og Shellhuset. Haaber paa Resultat denne Gang. Makaroni til Aften. Mæt. Sovet godt.

Tirsdag 3/10. Til Middag Gulerodssuppe, lille Portion. Pølse til Aften. Mæt. Intet Nyt i Dag. Sov godt.

Onsdag 4/10. Har givet Kalfaktor Fuldmagt over mit Tobak. Haaber at faa et Par Cigaretter i Dag. Der kom Kartoffelsuppe til Middag. Mæt. Bygvælling til Aften. Mæt. Dejlig med en god Cigaret igen. Sov nogenlunde.

Torsdag 5/10. Venter Vasketøj i Dag. Har nu Tobak nok til mange Dage. Bare jeg dog snart kunde faa den Ryge- og Læsetilladelse. I Bad i Dag. Dejligt varmt Styrtebad. Rart at faa skyllet noget af Skidtet af sig igen. Vi lavede Oversvømmelse dernede, saa vi var ved at gøre rent i næsten en halv Time. Det smagte lidt af Frihed. Kunde godt tænke mig at blive Kalfaktor. Fik Vasketøj, dejlig Sending. Medicin kom ogsaa, men jeg maa ikke have det her i Cellen. Urtesuppe til Middag og kogt Mælk til Aften. Mæt. Hostede noget i Nat, men sov dog nogenlunde.

Fredag 6/10. Tidlig Gaardtur, køligt men friskt. Et pragtfuldt Brev fra Mor. Mange hilsner, Trøst og Opmuntring. Dejligt at høre fra dem der hjemme. Sensationen 2 Æbler til Mand. Pragtfuldt, hvor mon de er fra. Den mest eminente Aftensmad vi endnu har faaet. Ost og dertil Æbler og Smør og Øl. Fin, fin, meget mæt. Jeg var saa uheldig at

knække min Stiftblyant. ? Sovet udmærket.

Lørdag 7/10. Ost til Morgen. Mæt. Venter Læsetilladelse i Dag, kom ikke. Kartoffelsuppe til Middag. Mæt. Til Aften Bygvælling. Intet Nyt i Dag. Sov godt.

Søndag 8/10. Regn under Gaardtur. Der er kommet mange nye. Fik Brevet jeg skrev til Koldborg tilbage, fordi det ikke var 14 Dage siden, jeg sidst har skrevet, det er jo ærgerligt. Jeg haaber snart at faa Læsetilladelsen. Jeg vil prøve at skrive til Shellhuset igen i Morgen. Fik Kartofler til Middag, meget lidt Sovs. Til Aften Pølse, og jeg havde et Par Kartofler fra Middag. Godt mæt. Har desværre ikke flere Tændstikker, saa vi kan ingen Smøg faa. Sovet godt.

Mandag 9/10. Har faaet et Par Tændstikker. Bygsuppe med Kartofler til Middag. Min Kontubernal er begyndt at læse Bibelen, det er jeg glad for, saa kan han da ogsaa der faa lidt Trøst. Til Aften Tomatsuppe med Spaghetti, mæt, 2 Portioner. Fik nu til Aften en Pakke med Ekstraforplejning hjemme fra. Der var Kiks, Honning og Smør. Pragtfuldt, og ganske uventet. Det var dejligt. Tak, Gud for det!!! Hoster noget.

Tirsdag 10/10. Vi gør os rigtig til gode med det dejlige, vi fik i Gaar hjemmefra. Hvor er det pragtfuldt med Honning. Jeg takker for det. Vi har lavet et helt Spil Kort. Mægtigt. Til Middag mager Kartoffelsuppe ?? Bygvælling og 6 Brødskiver til hver. Aldeles pragtfuldt. Har skrevet til Shellhuset. Vi spillede 66, saa vi ved ikke, hvor gammel vi selv er. God Dag. Sov daarligt.

Onsdag 11/10. At jeg skulde ud og være Kalfaktor, men det glippede. Det var en stor Skuffelse. Jeg længes hjem. Kartoffelsuppe med mange Kartofler og Byggrynssuppe, ret mager, men blev mæt. Pølse til Aften. Røgtobak er sluppet op. Har i Dag længtes mere end sædvanligt. Bare vi snart skulde hjem. Sov dårligt.

Torsdag 12/10. Mægtigt Solskin. God Kartoffelsuppe til Middag. Mæt. Meget tidligt allerede Kl. 12.30. Venter meget efter at faa den Læse- og Rygetilladelse. Kunde jeg blot faa den, vilde det gaa nok saa let. Jeg lægger Kabaler, saa jeg er helt tosset, naa, det er da god Tidsfordriv. Budapest faldet. Bygvælling til Aften. Mæt. Vi har spist Smørret, det var en god Gave. Sov halv daarligt.

Fredag 13/10. 2 Æbler til hver, herligt. Venter Nyt i Dag. 4 Uger siden Mor var herude. Grækenland og Holland rømmet. Hvornaar bliver det vor Tur? Fiskemad til Middag. Sovs. Daarlig Middag. Godt, at jeg har noget ekstra. Det hjælper paa det hele. Til Aften Bygvælling med en Masse Kartofler, dertil en Bajersk Pølse. Fint. Mæt. Heller ikke i Dag kom saa Læsetilladelsen. Haaber paa i Morgen. Hoster meget. Sov daarligt.

Lørdag 14/10. Min Asthma er blevet meget værre. Jeg hoster uhyggeligt meget og sover daarligt. Jeg mangler frisk Luft. Bare jeg snart skulde hjem. Min Kontubernal har faaet Franskbrød. Vi fik Kartofler til Middag, Rødbeder ogsaa. Ret godt. Mæt. Pølse til Aften. Sov noget bedre end sidste Nat. Stadig ingen Læsetilladelse. Prøv igen.

Søndag 15/10. I Dag er det lige en Maaned siden Mor var her sidst. Til Middag Kartofler og et lille Fad Mælk. Honning sluppet op. Det var en pragtfuld Ekstragave. Vi fik Franskbrød med Honning. Mælk som Dessert. Herligt. Blev mæt. Skrevet hjem. Bedt om Sangbog. Smøreost til Aften. Godt. Sov halv daarligt.

Mandag 16/10. Fars Fødselsdag. Skrev hjem. Læsetilladelse i Dag. Bygsuppe til Middag. Mæt. Skrevet til Shellhuset. Slaaet Honningskaal. Makaroni til Aften. Glimrende mæt. Har spillet 66. Vundet et Franskbrød. Sovet nogenlunde.

Tirsdag 17/10. Kartoffelsuppe til Middag. God, blev godt mæt. Franskbrød til Dessert. Har af en nabo faaet en stor Cigar. Det er fint. Han har nok af dem. Haaber paa at faa den Læse- og Rygetilladelse inden alt for længe. Bad dem derhjemme søge for mig. Ungarn har kapituleret. Hvad er det næste? Øllebrød til Aften. Smagte godt. Sov nogenlunde.

Onsdag 18/10. Rommel død og Baltikum helt befriet. Er det snart Danmarks Tur? Venter stærkt den Læsetilladelse i Dag, men det gi'r nok heller ikke i Dag Resultat. Er blevet klippet. Kostede 2 Kr. Ikke særlig fint, men saa er jeg da ikke saa langhaaret mere. Har sendt Vasketøj til Skolen. Fik Spaghetti til Middag. Portioner store. Mæt. Jobbe sendt en Pakke Cigaretter op. Fik Pølse og Ost til Aften, smagte godt. Sovet halvdaarligt.

Torsdag 19/10. Det er saa den 60. Dag herinde. Jeg har fundet i min Bibel, at jeg skal hjem den 29. i denne Maaned. Saa kan jeg nok holde den sidste tid ud. Bare jeg kunde faa den Læsetilladelse. Fik Kartofler til Middag, daarlige. Har faaet Vasketøj i Dag samt et Spejl. Tilladelsen kom altsaa heller ikke i Dag, og jeg tror nu godt, at jeg helt kan opgive at faa den. Det er jo ellers en Skam. Kunde jeg blot faa den, saa kunde jeg jo sagtens faa Tiden til at gaa, men nu paa denne Maade er Dagene akkurat lige ens og Triste. Trøst og Opmuntring. Gid Gud vilde sende mig Trøst og Opmuntring. Lad mig snart skue Friheden. Fik til Aften en god Spaghetti og blev overmæt. Føler mig meget slap og mat. Sovet nogenlunde.

Fredag 20/10. Sædvanlig Fisk til Middag. Daarligt, men vi har jo Mælk og Franskbrød, saa vi bliver altid Mætte. Rent Haandklæde og Lagen, Venter snart Brev hjemme fra. Een af vore Genboer er meget syg kommet paa Hospitalet. Ved ikke hvad han fejler. Fik 2 Æbler hver, herligt. Kartoffelsuppe til Aften, ikke fremragende, men mæt. Sovet nogenlunde.

Lørdag 21/10. Fik i Gaar nogle Tabletter for min Hoste. Havde frosset i Nat. Fik 2 Portioner Kartoffelsuppe til Middag. Smagte udmærket. Godt mæt. Heller intet Brev i Dag. Pølse til Aften. Hostet meget og sovet daarligt i Nat.

Søndag 22/10. Gaar i Dag ind i den 3. Maaned herinde. Fik Kartofler med Rødkaal. Smagte godt, blev mæt. Smørepølse til Aften. Sov bedre end jeg har gjort længe.

Mandag 23/10. Tidlig Gaardtur. Regnvejr.- Fik Kartoffelsuppe med Gulerødder til Middag. Kl. 15.30 blev jeg atter alene, min Kontubernal rejste hjem igen. Lykkelige Mand. Bygvælling til Aften. Udmærket. Jeg er atter alene. Sovet som sædvanlig. Vaagen en Del og hoster meget. Jeg skal have skrevet hjem efter nogle Tabletter, for jeg kan ikke faa Lov til at komme til Læge herinde.

Tirsdag 24/10. Jeg venter en Masse Godt og en Del Nyt i Dag. Det er lidt stille igen at være alene. Fik Bygsuppe til Middag. Fortræffelig mæt. Der var heller intet Brev i Dag. Skrevet en Ansøgning paa tysk til Shellhuset. Mon det hjælper? Jeg har næsten helt opgivet Haabet om at faa den Tilladelse. Min Kontubernal rejste hjem med den Trøje, jeg havde faaet hjemmefra. Han havde ellers intet varmt. Hajslund Jensen, Hadsten, er hans Adresse. Fik til Aften Spaghetti. Jeg havde regnet med Pakke hjemmefra i Dag, men ogsaa det glippede. Det meste der var i Dag var altsaa Skuffelser. Dog alligevel ikke, jeg fik altsaa skrevet for tidligt. Der var en Pragtpakke hjemmefra. Smør og Honning og gode Sager. Herligt, og en Sangbog. Det var pragtfuldt. Tak for det, Gud! Sov vidunderligt. Det blev altsaa alligevel en god Dag. Tak.

Onsdag 25/10. Fik et stort Stykke Franskbrød til Morgenmad. Dejligt. 2 Portioner Hvidkaalssuppe. Dessert: Chokolade og Mælk. Aldeles vidunderlig. Jeg venter stadig på Læsetilladelsen. Heller ikke i Dag kom den. Og heller intet Brev. Til Aften røget Sild. Mæt. Jeg læser i min Sangbog næsten hele Dagen. Der er mange dejlige Sange med Trøst og Opmuntring. Sov daarlig. Hoster meget.

Torsdag 26/10. Det er i Dag en Maaned siden, jeg var paa Shellhuset. jeg venter at faa Læsetilladelse i Dag. Var i Bad lige før Middag, dejligt. Heller ikke Brev i Dag. Bygsuppe til Middag. 2 Portioner. I Dag var ogsaa en Skuffelse med Læsetilladelsen, hvornaar mon den kommer? Sov daarligt.

Fredag 27/10. Middag: Fisk, 2 Æbler til Dessert. Franskbrødet sluppet op. Ogsaa i Dag blev en Skuffelse. Jeg fik ikke Tilladelsen. Sov bedre end sædvanlig.

Lørdag 28/10. Der er Brev fra Mor med en Mængde Hilsner og god trøst og Opmuntring - og har søgt om Læsetilladelse. Rart at høre saa godt Nyt hjemme fra. Hvidkaalssuppe til Middag. Fik ½ franskbrød. Pølse til Aften. Sovet nogenlunde.

Søndag 29/10. Der staar i min Bibel, at jeg skal ud i Nat. Maatte Gud lade det ske. Fik Oksesteg til Middag og Rødkål, lidt Sovs, men Franskbrød med Smør og Honning og Mælk som Dessert. Vidunderligt. Stadig godt jeg har min Ekstraforplejning. Har skrevet Brev hjem. Atter en Skuffelse. Det er det, jeg har mest af, Skuffelserne. Glæderne er faa, og der er langt i mellem. Leverpølse til Aften. Sovet nogenlunde.

Mandag 30/10. Ti Uger er saa gaaet. Til Middag Kartofler. Fik i Dag et helt Franskbrød. Kogt Mælk til Aften. Sovet daarligt.

Tirsdag 31/10. Sidste Dag i denne Maaned. Hvad vil næste Maaned bringe? Bygsuppe til Middag. I Nat blev Tæpper og Madras ekstra anvendt, da der kommer mange nye. Sovet nogenlunde.

Onsdag 1/11. Blev i Dag færdig med Bibelen. Kunde jeg nu blot faa den Læsetilladelse. Lavede i Gaar et Spil Ludo, jeg mangler blot een at spille med. Til Middag Hvidkaalssuppe. Til Aften Bygvælling. Sovet nogenlunde.

Torsdag 2/11. Jeg længes meget efter Mor og Far. Blot jeg dog kommer hjem til Jul. Fik et helt Franskbrød. Jeg spiser kun Franskbrød, da jeg faar saa meget af det, det er dejligt. Kartofler og godt Sovs men intet Kød. Fik Vasketøj i dag. Det var Jakob, der var her med det. Fik Spaghetti til Aften. Sanitetsvagten Kaput, saa vi maatte selv hente Medicin med mere. Sovet meget bedre end sædvanlig.

Fredag 3/11. Barberet i Dag. Godt 8 fik jeg atter Selskab. Det lyser godt op i Landskabet. Masser af Nyheder. Til Middag sædvanlig Fisk, men nogenlunde i Dag, dog fik vi den sent. Kogt Mælk til Aften. Sovet nogenlunde godt.

Lørdag 4/11. Det er i Dag min Fødselsdag. Jeg bliver i Dag 19 Aar. Hvidkaalssuppe til Middag, Æbler. Til Aften kogt Æg. Sov godt.

Søndag 5/11. Søgt Skrivestue om at blive Kalfaktor, men det gi'r nok ikke Resultat. Pytipande med Rødkaal smagte udmærket. Pølse til Aften. Faaet et helt Franskbrød. Rejst i Udlandet i Dag i Tankerne. Kontubernalen gammel Sømand. Sov udmærket.

Mandag 6/11. ?

Da Thorkilds Dagbog slutter den 6. Novbr. 1944, synes jeg, det er min Pligt at fortsætte med, hvad jeg husker om ham, indtil han døde Natten til den 24. Decbr. i Neuengamme.

Den 6. Novbr. 1944
Omkring ved otte-Tiden om Aftenen fik nogle af Fangerne i Vestre Fængsel Besked om at pakke deres Sager og være Klar til at forlade Fængslet i Løbet af et Kvarter.
Præcis 15 Minutter efter stor opstillet ca. 35 Fanger i Fængslets Hovedfløj. Blandt disse var Thorkild og jeg.

Hvorhen vi skulde, vidste næppe nogen af os; men trods Uvisheden var vi alle i meget godt Humør og ikke mindst Thorkild.

Vi blev kørt til Godsbanegaarden i danske "Salatfade", og her blev vi i Hold paa 10 Mand kommanderet ind i en tilgitret Jernbanevogn.

Lidt før Kl. 18 Onsdag den 8. Novbr. ankom vi til Frøslevlejren. Rejsen havde absolut ikke været nogen Lysttur, da der baade var Mangel paa Drikkevand og Plads; men alligevel gik Tiden saa nogenlunde, i hvert Fald for de, der kunde spille Kort. Thorkild

spillede Bridge med Cavling (Politiken), Justesen (F.D.B.) og Carlsen (Keko).

Frøslevlejren fra den 8. til den 28. November 1944.
I Frøslev havde Thorkild uden Tvivl den bedste Tid under hele Fangenskabet. Han var rask og altid i godt Humør, enten han saa spillede Skak, Kort eller var i Færd med at gøre rent paa Stuen.

For at undgaa Tilbagefald af Astma blev han fritaget for al udendørs Arbejde. Hans Arbejde bestod derfor i at feje Gangen og holde Orden paa Stuen og i Vaskerummet.

Naar han havde gjort Dagens Gerning, kunde han gaa hen til sit Skab og tage sig en Lækkerbidsken, som bestod af et Stykke Franskbrød med Sukker; altsammen noget Erik havde "organiseret" til ham i Køkkenet.

Den 29. Novbr.
Omkring ved fire-Tiden om Morgenen bliv vi vækket og stillet op i Rækker tre og tre. Lejrføreren Wassermann (en af Lejrens mest forhadte Tyskere), kommanderede Ret og meddelte os, at de, hvis Navne han nu læste op, skulde træde ud af Rækken og ind forneden i Barakgangen.

De kammerater, der havde været i Lejren i længere Tid, fortalte os, at det betød Tysklandstur. Da der var læst ca. 15 Navne op, fulgte Holger Hansens. Thorkild og jeg, der var stillet op ved Siden af hinanden i bageste Række, tvivlede nu ikke længere paa, at vi ogsaa skulde med.

Faa Minutter efter havde vi pakket vore Sager og sagt Farvel til vore Kammerater, som i hvert Fald denne Gang fik Lov til at blive i Frøslev.

Efter at vi havde faaet en solid Madpakke med fra det dansk forvaltede Køkken, blev vi kørt et Stykke Syd for Grænsen, hvor vi i Hold paa ca. 40 blev læsset ind i Kreaturvogne. Thorkild, Holger og Mogens Henrik kom i en anden Vogn end Erik og jeg. Jeg talte alligevel med Thorkild under Transporten; det var, naar vi fik Lov (mod at betale med Cigaretter) at besørge Nødtørftsærinde.

Om Formiddagen 1. December ankom vi til Koncentrationslejren Neuengamme (6 km Øst for Elben, 27 km Syd for Hamburg).

Da vi var blevet klippet og havde badet, var saa at sige alt blevet taget fra os undtagen Fodtøj og nogle faa Cigaretter.

Vi fik nu udleveret de usleste, tynde Pjalter, i hvilke vi ikke alene tog os latterligt ud, men ogsaa frøs som aldrig før. For at vi rigtigt kunde mærke Kulden, blev vi stillet op uden for Badehuset medens vi endnu var fugtige og varme af Badet. De fleste af os havde saa nogenlunde godt Fodtøj med; men en stor Ulykke for Thorkild var, at han kun havde et Par meget tynde Sko med. I Frøslev fortalte han, at det var længe siden,

han havde skrevet hjem efter sine Skistøvler, men det varede altid saa længe, inden man fik Pakkerne udleveret.

Vi kom til at bo i Blok 10 (Blok = Barak) den første Uge. Maden, der bestod af Kaalrabisuppe, var der næsten ingen der rørte de første Dage. Et stort Held var det derfor, da vi hver modtog to Røde-Kors Pakker, hvoraf den ene indeholdt Levnedsmidler og den anden Sokker, Undertøj, Skjorte, Cigaretter og Tobak. Det var lige noget, der passede vor Blokældste, Heinrick, en af Lejrens værste Sadister. Der fortaltes, at han havde været straffet i over 10 Aar for Mord. Ved at bestikke ham med Levnedsmidler og Cigaretter nød vi stor Anseelse hos ham de første Dage. Thorkild og en anden Dansker, der havde Sukkersyge, fik Lov til at blive i Blokken, medens vi andre var paa Arbejde.

Da vi ikke mere havde noget at bestikke med, maatte Thorkild ogsaa gaa med paa Arbejdet, som bestod i at skovle Grus, der skulde bruges til Bygningen af en Fabrik lige udenfor Lejren. Det var bidende koldt, og det regnede, saa selv de, der havde fleste Kræfter, havde svært ved at arbejde sig til Varmen.

Mod at give vor tyske Forarbejder, Willy, en Cigaret fik Thorkild Lov til at søge Ly i et Redskabshus, hvor han skulde flytte nogle Sække Cement, hvis der skulde komme en S.S.er.

Næste Dag gik jeg med Thorkild paa Reviret (Lazarettet), hvor han til sin store Forbavselse fik udleveret sin Astmasprøjte med Medicin af en polsk Læge. Sprøjten var blevet taget fra ham den første Dag, men selv om det var ca. ti Dage siden, sagde Thorkild, at han slet ikke havde manglet den.

Den 11. Decbr. fik Thorkild og jeg Lov til at gaa paa Fletteriarbejde i en fugtig og kold Kælder, hvor der var daarligt Luft og halvmørkt hele Dagen igennem. Det var tydeligt, at Thorkild var alvorlig syg, og faa Dage efter blev han indlagt på Revier I, Stue 15.

Holger blev sendt paa Transport til Osnabrück den 19. December om Eftermiddagen.

Erik, Mogens Henrik og jeg forsøgte Gang paa Gang at faa Lov til at besøge Thorkild; men for det første var vi endnu temmelig ukendte med Forholdene i Lejren, og for det andet var vi i Karantæne, hvorfor det var os strengt forbudt at forlade Blokken, naar vi ikke skulde paa Arbejde.

En Dag hørte jeg, at en af Danskerne havde været paa Besøg paa Reviret ved at bestikke en Overfange og faaet ham til at gaa med sig gennem Porten, hvor der Dag og Nat stod Vagt. Jeg spurgte den danske Læge Bjørn Baastrup Thomsen, som arbejdede paa Revier III, om jeg kunde tage tre af Thorkilds Kammerater med over at besøge ham; men selv om Bjørn naturligvis gerne vilde hjælpe os, kunde han ikke, saa længe vi var i Karantæne.

Jeg talte derfor med Forarbejderen Willy, der før havde været til at bestikke, og han lovede at gaa med mig over paa Revier I.

Samme Dag den 24. December kort før Middag modtog vi det sørgelige Budskab, at Thorkild var død af Lungebetændelse, uden at nogen af os havde kunnet faa Lov til at sige ham et sidste Farvel.

Erik og jeg var de første, der hørte det. Det var, som om Hjernen fuldstændig holdt op med at fungere; vi kunde ikke fatte det, før der var gaaet flere Timer.

Det var det første Dødsfald blandt de Danskere, som kun havde været i Koncentrationslejren i 24 Dage.

Vor Tolk og Tillidsmand Jeppe samlede alle Danskere i Blokken og mindedes vor gode og trofaste Kammerat med to Minutters Stilhed.

1. Juledag gik Forarbejderen med mig over paa Reviret, hvor Thorkild havde ligget. Her laa to Danskere, Bernhardt og Lyngsie. De fortalte, at Thorkild havde drukket meget af det klorholdige Vand, da han led meget af Tørst. Bernhardt fortalte, at han havde ligget vaagen hele Natten og havde ikke hørt saa meget som en Lyd fra Thorkilds Seng. Om Morgenen den 24. fandt man Thorkild liggende sammenkrøbet med Hovedet i Fodenden af Sengen. ... Han var død for faa Timer siden.

Noget af det, jeg bedst husker, Thorkild sagde faa Dage efter Ankomsten til Neuengamme, var: "Jeg er ked af, at vi ikke fik sagt Farvel til Rektor, dengang vi blev taget." Til Mogens Henrik sagde han: "Hvis jeg ikke kommer hjem igen, er jeg glad for, at jeg har haft saadan en god Sommerferie i Aar."

Thorkild, du var altid en god Kammerat; altid trofast og loyal over for dit Fædreland. Vi er stolte af, at du var vor Kammerat; vi vil aldrig glemme, at du gav det største Offer.

Ære være dit Minde.
Jacob.

Fru Rubys søn Thorkild, der omtales i det foranstående, gav sit liv i Danmarks frihedskamp, og jeg har bedt hans moder fortælle os om ham. Vi vil gerne være med til at ære hans minde.

C.O.

Drenge, I drenge, som døde,
I tændte for Danmark i dybest mulm
en lysende morgenrøde.

Kaj Munk

Thorkild Ruby

4.11. 1925 - 24.12. 1944

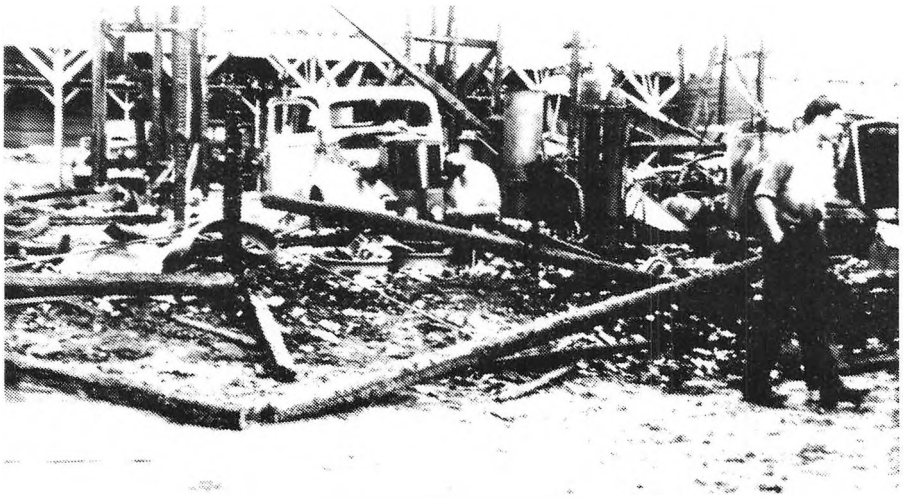

Sabotage i Ulfborg 1944

Hvad Thorkild gik ind for, gik han ind for helt og fuldt, "om det så skal koste livet." Der er ingen tvivl om, at det var Kaj Munks død, der førte ham ind i frihedskampen. Han gjorde det af et rent hjerte. Han var leder af en gruppe, som han havde sat i gang. De var 6 klassekammerater fra realskolen: Lærer Nielsens søn Mogens Henrik, Erik Rex Christensen fra Ulfborg, smed Lauridsens søn Gunnar fra Vedersø, lærer Hansens søn Holger fra Fjaltring, Jakob Kruse fra Vemb og Thorkild. Thorkild og Jakob var kommet på Rungsted Statsskole. De boede på skolen, som var en kostskole.

Her i Ulfborg var der masser af tyskere. De havde 18 barakker i nærheden af skolen. Dagen før de unge rejste hjem fra sommerferie, satte de ild på den lange barak, der lå langs Ole Chr. Kirks Vej. Så varede det ikke længe, inden de blev taget. Thorkild og Jakob blev taget på skolen i Rungsted og sat ind i Vestre Fængsel, hvor de sad til ind i november.

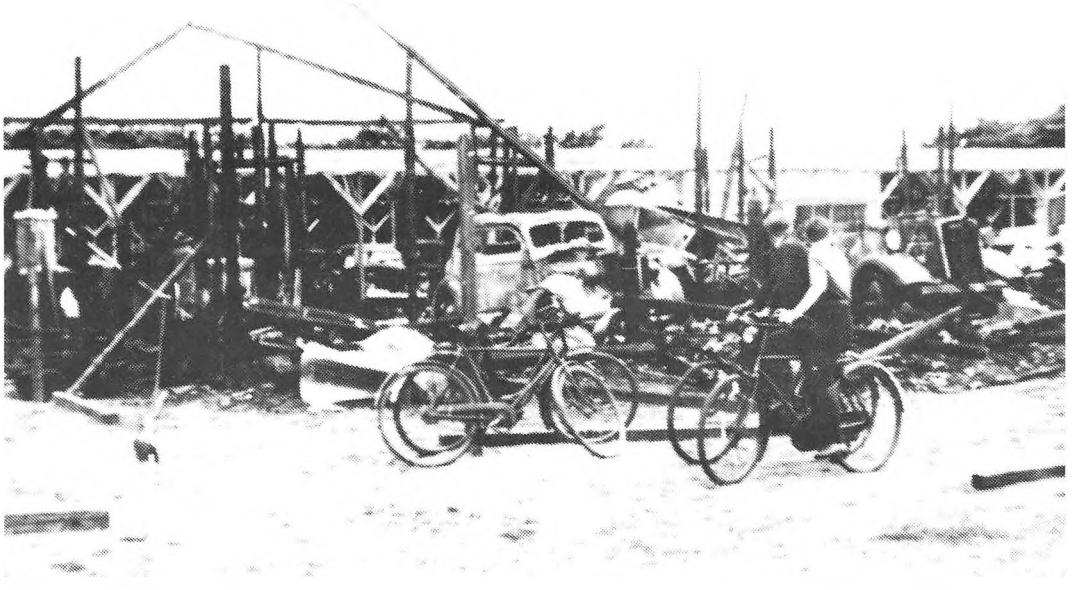

Dér talte jeg med Thorkild for sidste gang. Vi måtte kun komme ind én for én. Koldborg, vor ældste søn, var med mig, men måtte ikke komme med derind. Thorkild stod med hænderne på ryggen op imod en mur, da jeg kom ind. Han kom og omfavnede mig og kyssede mig: "Har du det godt, mor?" Vi måtte ikke sige ret meget. Vogterne stod derinde, tyskere og en dansker. Jeg tog afsked med ham dér. Han sagde: "Fat mod, mor!" Jeg tror, det hele varede 10 minutter.

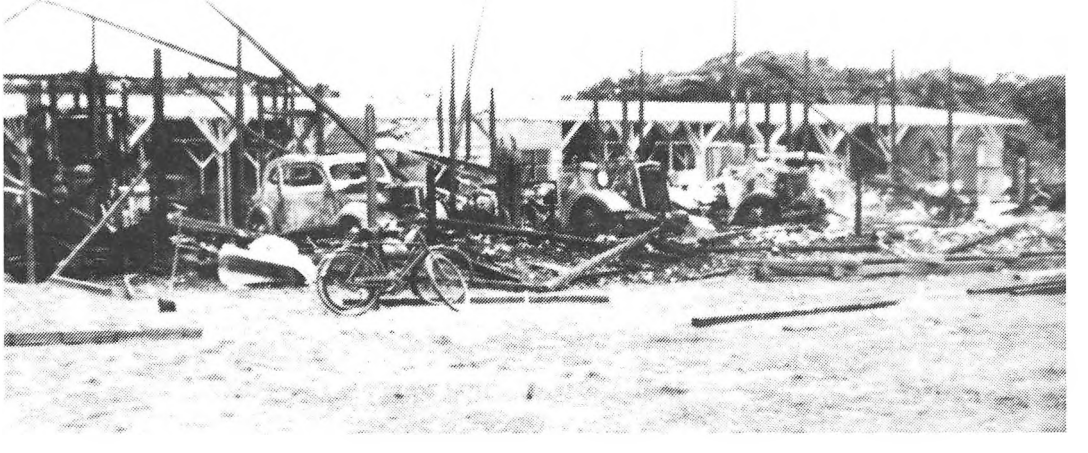

Kort efter blev de ført sydpå. De blev stuvet ind i vognene. Dér var der en dame, som var meget nedtrykt og bange, men Thorkild gik hen til hende og sagde: "Tab nu ikke modet! Det er Danmark, det gælder! Det hjalp hende, har hun selv fortalt siden.

Vi fik et enkelt brev fra Neuengamme - det sagde ikke så meget, fordi det var censureret. Han døde dernede juleaften 1944, 19 år gammel. Men vi fik det ikke at vide før den 12. januar gemmen Røde Kors. Kammeraterne kom hjem med de hvide busser.

Mogens Henrik har for ikke så længe siden fortalt mig, at Thorkild en af de sidste gange, de var sammen i Neuengamme, sagde: "En krig kræver mange ofre, og jeg vil ikke være ked af, om det bliver mig." Det ville have været tungt for ham, om det var blevet en af de andre.

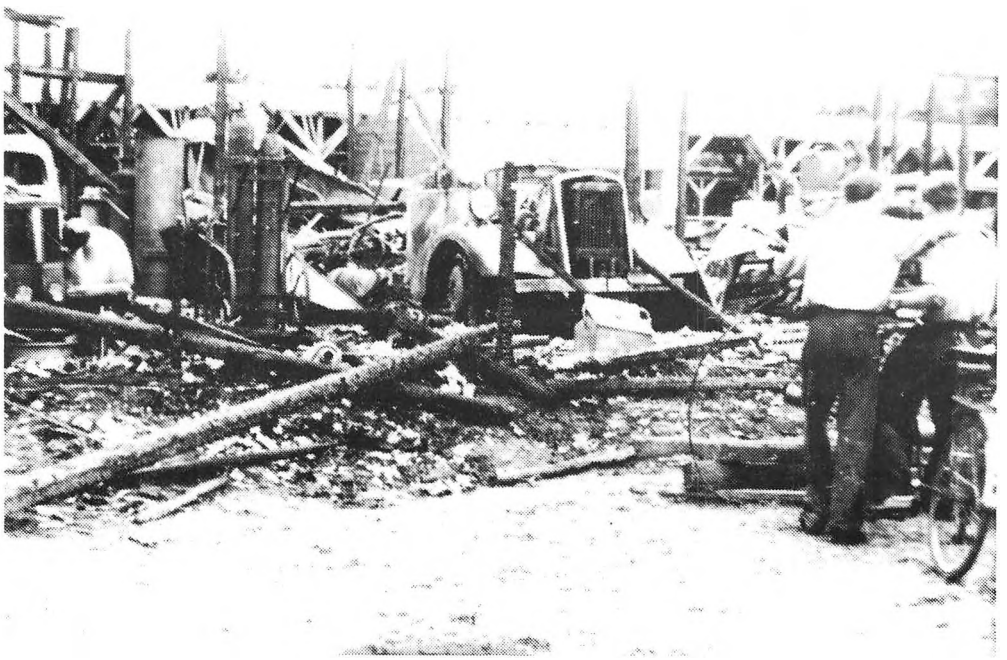

I Vestre Fængsel

28. August til 6. November 1944

HER i Vestre Fængsel
sidder jeg med Længsel,
vilde gerne Frihed ha'
bedske Skaal ej mer at ta'
her i Vestre Fængsel.

Lad mig Frihed skue,
lad mig se din Due,
Freden komme til vor Jord,
tag dog selv vort brudte Ror,
lad mig Frihed skue.

Her i Vestre Fængsel
sidder jeg med Længsel,
Giv os Hjælp og giv os Trøst,
lyde lad din milde Røst,
her i Vestre Fængsel.

Herre, send mig Lise,
lad min Stemme prise
for din Styrke og din Trøst
Herre med min fulde Røst,
Herre, send mig Lise.

Fader, lad mig prise
dig for din søde Lise,
takke for din store Trøst,
synge højt af Hjertens Lyst,
Fader, lad mig prise.

Thorkild Ruby

Fange Nr. 67.055

Fra Sygeplejersken 17/95, Dorthe Nerving

Mogens Henrik Nielsen var 17 år, da han i november 1944 blev sendt til koncentrationslejren i Neuengamme. Da han kom hjem et halvt år senere, måtte han tilbringe resten af sine teenage-år på hospitaler. Han døjer stadig med stærkt nedsat lungekapacitet på grund af den tuberkulose, han fik. Hans arbejdsevne har været nedsat lige siden de fem måneders ophold i Neuengamme.

Tuberkulose på begge lunger. Absces på højre lungehinde. Streptokokker. Det fejlede Mogens Henrik Nielsen, da han med høj feber og en vægt på knap 40 kilo blev indlagt på Øresundshospitalet i København den 15. maj 1945. Da den værste fare var drevet over, fik han konstateret årebetændelse i benene af at have været sengeliggende så længe. Derpå fik Mogens Henrik en blodprop i venstre lunge, så han igen svævede mellem liv og død.

Efter fire måneders indlæggelse var Mogens Henriks tilstand stabiliseret så meget, at han i september 1945 kunne overføres til tuberkulosehospitalet i Holstebro, der lå nærmest hans hjemby, Ulfborg. Her blev han i 15 måneder. Han tog et halvt kilo på om ugen, så i løbet af denne indlæggelse var Mogens Henrik ved at nå op på de 70 kilo, han havde vejet, da tyskerne arresterede ham i august 1944. Han var ved at ligne den unge mand, han havde været før de seks måneder i tyskernes varetægt. Blot kunne han ikke gå, efter at have været sengeliggende i mere end et år. Da Mogens Henrik havde kræfter nok til genoptræning, lærte han langsomt at gå igen. Derefter sørgede Frihedsfondet for, at han ved juletid i 1946 kom på sanatorium i Lillehammer i Norge, for tuberkulosen plagede ham stadig. Først i sommeren 1947 kunne Mogens Henrik endelig udskrives, og han var tilbage i Ulfborg, som han for sidste gang havde opholdt sig i som en sund, unge mand i august 1944. Det var dengang, han og kammeraterne Erik, Jacob, Thorkild, Holger og Gunnar havde brændt tyskernes garageanlæg af.

Efter realskolen var de seks venner blevet spredt over alle landsdele, for Ulfborg var ikke stor nok til at rumme videreuddannelsesmuligheder. Mogens Henrik var blevet kostskoleelev på Sorø Akademis Skole, et par stykker gik i skole i Rungsted, andre var flyttet til større, jyske byer.

Men nu var det sommerferie og alle vennerne mødtes i Ulfborg. I det år, de unge mænd havde været væk, havde tyskerne ladet et stort garageanlæg opføre på en legeplads. Garageanlægget servicerede det materiel og de køretøjer, der transporterede mandskab og byggematerialer til Vestkysten, hvor værnemagten var i gang med at anlægge bunkers som en del af deres forsvar.

Nogle af ungdomsvennerne havde lavet en lille smule illegalt arbejde i forvejen. Eksempelvis at distribuere illegale blade og bøger. Også Mogens Henrik, der kom fra et

politisk bevidst hjem. Faren havde været opstillet til folketingsvalget i 1943 for partiet Dansk Samling. Tyskerne havde arresteret samtlige folketingskandidater fra partiet den 15. juni 1944, fordi de havde mistanke til, at medlemmerne var aktive i modstandsbevægelsen. Hvilket de også var. Mogens Henriks far tog blandt andet del i at finde egnede nedkastningspladser for våben og sprængstoffer, som engelske fly bragte med.

Erik Rex Christensen i Sverige
14. april - 8. august 1945

Men hans søn, Mogens Henrik, havde aldrig været involveret i sabotage før den sommeraften i 1944, hvor han og de fem venner besluttede at sætte ild til garage-anlægget. Beslutningen blev ført ud i livet den 8. august. Det var ikke så svært, selv om en tysk soldat med maskingevær var posteret 30 meter derfra og bygninger var omgivet af pigtråd. For på bagsiden af den ene værkstedsbygning holdt pigtråden op ved det ene hjørne og fortsatte først videre fra det andet hjørne. Og der manglede en rude i et af vinduerne, så det eneste, de behøvede, var at hælde lidt petroleum ind af vinduet og sætte en tændstik til. Da hele garageanlægget var af træ, brændte det hurtigt helt ned til grunden.

Taget af Gestapo

Ingen så ud til at fatte mistanke. Så da sommerferien var forbi et par dage senere, tog kammeraterne tilbage til deres respektive skoler. Men der gik kun en lille uges tid, før Gunnar ringede til Mogens Henrik, der bad ham møde op på stationen i Sorø. De to mødtes den 17. august, og Gunnar fortalte, at tyskerne havde været rundt i Ulfborg, og at de formentlig havde fundet ud af, at det var dem, der stod bag. Gunnar ville tage det næste tog videre for at komme til Rungsted og advare de to kammerater der. Men han kom aldrig den vej, for to civilklædte stoppede dem begge på stationen og bad dem identificere sig. Og så blev de begge taget med til forhør i værnemagtens garnison i Sorø. Men begge holdt tæt, og næste dag blev de ledsaget til arresten i Holstebro. Denne gang skærpede tyskerne forhørsmetoderne, og de to kammerater fik tæv, eksempelvis knytnæveslag i ansigtet. Så faldt tilståelsen.

Der var gået to dage, og det burde have været tilstrækkelig tid til, at deres fire kammerater kunne have været advaret og nået at stikke af. Men sådan gik det ikke, fordi rektoren på Sorø Akademis Skole ikke havde fundet det nødvendigt at ringe hjem til Ulfborg og meddele, at Mogens Henrik var blevet taget af Gestapo. Så ingen vidste, at de to var blevet arresteret, og derfor blev de fire andre også taget. Alle seks mødtes igen i Frøslevlejren. Her genså Mogens Henrik også begge sine forældre. Faren var blevet

anholdt, da tyskerne tog alle Dansk Samlings folketingskandidater. Moren var blevet taget i forbindelse med arrestationen af Mogens Henrik og den efterfølgende ransagning i hjemmet, for blandt dagens post lå der uheldigvis et brev med en meddelelse, som hun skule sende videre til en modstandsgruppe i Vedersø.

Maden var ok og rigelig, mens Mogens Henrik var i Frøslev, for det var det danske fængselsvæsen, der stod for forplejningen. Mogens Henrik fandt ikke arbejdet særlig belastende. Fangerne blev sat til at gøre lejren færdig. Blandt andet skulle nogle bakker planeres. Mogens Henrik var også blandt de, der blev sat til at grave nogle dybe grave i den sønderjyske marsk. De skulle forhindre kampvogne i at passere i tilfælde af invasion. I en kortere periode blev Mogens Henrik udtaget til en noget speciel tjans. Den bestod i at være togpassager. Tyskerne var godt irriterede over jernbanesabotagen, så de fandt på at hægte en passagervogn på umiddelbart bag lokomotivet. Vognen var fyldt med fanger, og tyskerne håbede så på, at modstandsfolkene ville indstille jernbanesprængningerne.

Paa Trods af alle Løfter vedbliver Tyskerne at deportere danske Statsborgere til tyske Koncentrationslejre.

Den 29. november blev flg. Danskere overflyttet fra Frøslev til Tyskland:
Christensen, Erik Rex Holm, Ulfborg
Hansen, Holger, Fjaltring pr. Ramme
Kruuse-Rasmussen, Jakob, stud. art., Rungsted
Nielsen, Mogens Henrik, Sorø Akademi (Sorø)
Ruby, Thorkild, stud. art., Rungsted

Den 15. september 1944 afgik den første transport med danske fanger fra Frøslev til Tyskland. Den 29. november 1944 blev det Mogens Henriks tur. Tidligt om morgenen blev navnene på fem af de seks kammerater læst op. Kun Gunnars navn blev ikke nævnt. Han blev i Frøslevlejren indtil befrielsen. Men de fem andre fik besked på at pakke deres ting sammen. Mogens Henrik fik en lille fiberkuffert af en kammerat til moren, og blev udstyret med et uldtæppe og en madpakke.

Neuengamme

Da godsvognens skydedør blev slået op foran koncentrationslejren Neuengamme, var det synet af SS'er, udstyret med gevær og schæferhunde, der først mødte Mogens Henrik. En af dem brølede "Aufstehen". Det næste han fik øje på, var et enormt bjerg af sko. Det undrede ham, hvor alt det fodtøj kom fra. Alle skulle klæde sig af, aflevere alle egendele og tage et bad. Alt hår blev barberet af. Mogens Henrik fik udleveret noget andet, tyndt tøj. Deriblandt en frakke, der var så ildelugtende, at hans kammerater ikke

ville stå i nærheden af ham. Af en eller anden grund fik Mogens Henrik lov til at beholde sine kraftige ankelstøvler. Det viste sig at være en stor fordel. Godt fortøj var det halve liv dernede. En tysk fange tog imod Mogens Henriks ting. Fangen kikkede længe på resterne af Mogens Henriks daggamle madpakke, og Mogens Henrik gjorde tegn til ham om, at han godt måtte tage den. Da Mogens Henrik så, hvordan fangens øjne lyste op, blev han i tvivl om, hvorvidt han skulle have givet ham madresterne. Det gik hurtigt op for Mogens Henrik, at hverdagen i Neuengamme bestod af for lidt mad, for tyndt tøj, for lidt tøj, for lidt søvn, for dårlig hygiejne og for hårdt arbejde.

I begyndelsen af 1945 begyndte Mogens Henrik at hoste, og der flød pus ud af ørene. En hollandsk læge konstaterede, at det var ørebetændelse. Men det var der ikke noget at gøre ved. Mogens Henriks tilstand blev tilstrækkelig dårlig til, at han i midten af januar blev indlagt på revieret. På dette tidspunkt var han på vej til at blive muselmand, det vil sige så udhungret, at han var ligeglad med alt også den personlige hygiejne. Til al held kom Mogens Henrik til at ligge ved siden af en anden kammerat, Børge, der indgød ham mod.

Mogens Henrik kom med på den første sygetransport til Sverige den 9. april 1945. Først til Padborg med Svensk Røde Kors' busser, der havde køjer, og videre derfra med lazarettoget til Ramlösa i Sverige.

Herefter blev Mogens Henrik transporterer til en skole i en forstad til Stockholm, hvor han lå sammen med en halv snes andre syge i et klasselokale.

Den 15. maj 1945 var Mogens Henrik igen i Danmark. Kammeraterne Erik, Jacob og Holger var også tilbage, mens Thorkild var død under opholdet i Neuengamme. Mogens Henrik blev straks indlagt på Øresundshospitalet i København. Han lå på en sekssengsstue nærmest døren. Mogens Henriks mor, der ligesom faren var sluppet ud af Frøslevlejren den 5. maj, kom for at besøge sin søn. Da hun åbnede døren, kikkede hun først på Mogens Henrik og derefter lod hun blikket vandre over de andre patienter. Hun kunne ikke kende Mogens Henrik.

Efter at have ligget på sygehus to år i træk kom Mogens Henrik endelig hjem til Ulfborg i sommeren 1947. Hans plads på Sorø Akademis Skole stod åben til ham, men Mogens Henrik følte, at han var blevet så voksen. I det første års tid var han for afkræftet til at arbejde. Men i forsommeren 1948 følte Mogens Henrik sig stærk igen og fandt en læreplads som radiomekaniker. Mogens Henrik havde taget for hårdt fat, så tuberkulosen meldte sig igen i efteråret 1948, og han måtte igen indlægges på tuberkulosehospitalet. Denne gang varede opholdet godt et halvt år.

Da han kom hjem igen, fortsatte ham på sin læreplads som radiomekaniker og blev uddannet i oktober 1952. Måneden efter begyndte Mogens Henrik Nielsen at læse til teknikumingeniør i Århus, og han har arbejdet som ingeniør indtil sidste år. Først for Risø 1957 til 1964. Derefter fulgte tre år som udstationeret i Grønland. Siden 1967 og frem til 1994 har han været ansat af Aarhus Universitet, men med arbejdsplads på Risø.

Men det har kun kunnet lade sig gøre at have et fuldtidsjob, fordi Mogens Henrik selv har kunnet tilrettelægge sin arbejdsdag. Havde han skullet præstere otte timers hårdt arbejde hver dag, ville han have været nødsaget til at holde op med at arbejde for mange år siden.

For Mogens Henrik Nielsens helbred har været svækket lige siden opholdet i Neuengamme. Fysisk arbejde og sport har været umuligt. Hans lungekapacitet er nedsat med omkring 40 procent, og han er blevet erklæret delvis uarbejdsdygtig. Første gang i 1952, hvor hans arbejdsevne blev vurderet nedsat med 20 procent. I 1980 blev han undersøgt igen med henblik på at få løbende erstatning efter Lov om erstatning til besættelsestidens ofre. Denne gang blev Mogens Henrik Nielsen erklæret 35 procent uarbejdsdygtig og var berettiget til kompensation. Senest er han i 1994 blevet erklæret 50 procent uarbejdsdygtig og er nu gået på pension.

Svært at tale om skyld

Trods en besværlig start synes Mogens Henrik Nielsen alligevel, at han har haft et godt liv. Han er gift, har voksne børn og bruger en del tid på sine formandsposter. Han er bestyrelsesformand for Bernadottegården i Roskilde og er formand for Sjællandsafdelingen i De Erhvervshæmmede fra Frihedskampen 1940-45. Han tør godt betegne sig som en af de velfungerende, tidligere KZ-fanger. Forfølgelsesmareridtene er næsten forsvundet, og søvnløsheden tager han afslappet på. Han læser bare en bog, indtil han er søvnig nok.

I det hele taget virker Mogens Henrik Nielsen som en, der har forliget sig med fortiden. Men han kan godt blive lidt mismodig med hensyn til fremtiden. Mogens Henrik Nielsen konstaterer:

"Mange hader stadig tyskerne. Men jeg synes, det er svært at tale om skyld, når vi er i gang med tredje generation efter krigen. Man har sagt, at tyskerne var onde mennesker. Det var de jo ikke. Mange af dem var ganske almindelige mennesker, der passede deres arbejde. De kørte tog, der skulle til Auschwitz med de mange jøder og sørgede for, at køreplanerne fungerede. Ingeniørerne konstruerede de ovne, der skulle bruges. Ganske almindelige mennesker, der bare gik ind i systemet. Når man kikker rundt om i verdenen i dag, kan man jo se, hvordan det er lige så let at få andre folk til at opføre sig på samme måde. Der skal ikke ret meget til. Det kan godt gøre mig lidt pessimistisk."

Frihedssangen

Musik: Knudåge Riisager

En vinter lang og mørk og hård,
på fem forbandede år,
har knuget landet i sin favn,
med kulde og sult og savn,
og der gik slid på skoven skår på skår,
og der gik råddenskab i svage træ'r.
Gå til modstand, alle danske,
alle mand som een og gør Danmark frit.

Med tvang og terror gik de år,
men nu går vinter mod vår.
Det samler sammen til en tø,
hvor vinter og vold skal dø.
På trods af mord og brand og fængsel er
en folkevilje vokset og brudt frem.
Gå til modstand, alle danske,
alle mand som een og gør Danmark frit.

En storm, en skyllende april,
en sidste niende april,
en storm, der renser landet ud
med oprørets skarpe lud.
Fej alle vissengrønne væk og lad
os se det friske grønne land igen.
Gå til modstand, alle danske,
alle mand som een og gør Danmark frit.

Sven Møller Kristensen

Danmark frit

Musik: Asmind Graugaard - Ejnar Jacobsen

En lærke letted, og tusind fulgte,
og straks var luften et væld af sang.
De tusind tårne tog til at tone,
så landet fyldtes af klokkers klang,
og byer blomstred i rødt og hvidt,
og det var forår og Danmark frit.

Det var en morgen som tusind andre
og ingen morgen i tusind år,
da Danmark vågned med klare øjne
til glædestimer og frimandskår,
og landet lyste fra sund til klit,
for det var forår og Danmark frit.

Vi mindes stille de tapre døde,
hvis navne lever i Danmarks navn,
og takken søger til dem, der segned,
og dem, der sidder med tunge savn.
Gud trøste dem, der har lidt og stridt
til det blev forår og Danmark frit.

Men du, som styrter de stoltes riger
og løser fangne af bolt og bånd,
dig flyver hjertemes tak i møde,
vor skæbne er i din stærke hånd.
Nu er det forår og Danmark frit,
velsign det, Herre; fra sund til klit.

Mads Nielsen

Vemb-bo i KZ-lejr

Emil Dinesen, Vemb, fortæller dels om de unge mænd, der oplevede KZ-lejrens gru, dels om et flyangreb i sensommeren 1944.

Seks unge mænd fra det, vi i dag kalder Ulfborg-Vemb kommune, blev taget af Gestapo i august 1944. Blandt de uheldige, som fik at føle, hvad de tyske KZ-lejre var for et uhyggeligt bekendtskab, var Jakob Kruse Rasmussen her fra Vemb.

Optakten til dette havde jeg på nært hold. Den sidste aften af Jakobs sommerferie (han gik på Rungsted Statsskole), kom han til mig og bad om at låne en pistol. Jeg spurgte, hvad han skulle bruge den til? Med et glimt i øjet svarede han, at den kunne være god at have.

Men jeg fik ham snakket fra det og sagde til ham, at så længe han gik i skole, var han for ung til at blive skudt. "Nå, men jeg klarer mig uden så", sagde Jakob og cyklede til Ulfborg.

Jeg så ikke mere til Jakob den aften. Næste morgen kom han til mig igen og så lidt nervøs og urolig ud. Han sagde pludselig farvel og tilføjede "Nu brænder det, men hvis nogen spørger dig, så ved du ikke noget". Men rygterne fortalte om nogle afbrændte tyske garager i Ulfborg.

Den 21. august 1944 blev Jakob og Thorkild taget af Gestapo på skolen i Rungsted. Turen gik til Vestre Fængsel og senere via Frøslevlejren til Neungamme, hvor de ankom den 1. december.

Jakob og de øvrige fire kom hjem i live. Thorkild døde i lejren, 19 år gammel, juleaften 1944.

Jakob Kruse Rasmussen blev hentet i KZ-lejren af Folke Bernadottes hvide busser.

Her er Jakob lige kommet hjem til Vemb.

Kl. ca. 14.30 Angreb ved Ulfborg

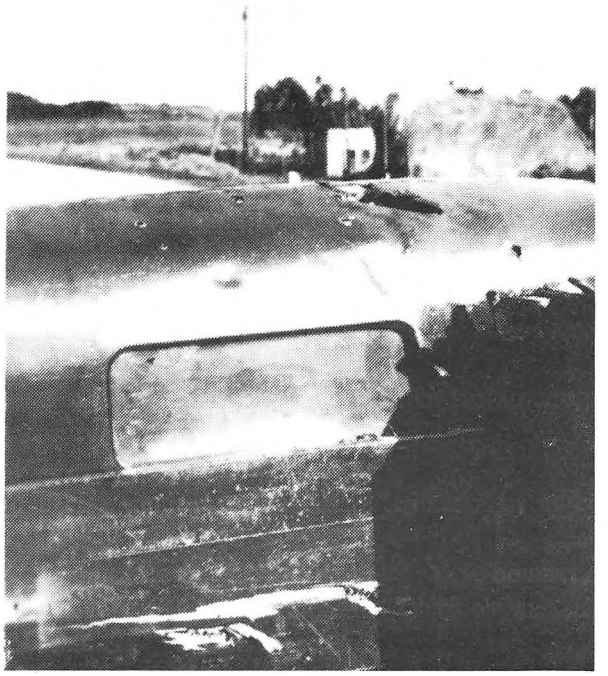

Lastbil med tydelige spor efter luftangreb. Bemærk hullerne i taget på førerhuset og bagpå.

Ved Ulfborg blev to lastbiler fra O.T. (Organisation Todt) angrebet. O.T. var den tyske bygningstjeneste, der stod for de tyske anlægsarbejder, herunder også de tyske fæstningsanlæg på vestkysten. Begge chaufførerne var danske, men set fra en amerikansk pilots synsvinkel var disse to lastbiler helt "lovligt vildt". Den ene af chaufførerne nævner, at han har set engelske kendingsmærker, hvorimod den anden ser amerikanske - det sidste er rigtigt.

Flyangreb

Søndag d. 27. juli 1944 var en dejlig sommerdag med mange mennesker ved Storåens badestrand, som dengang var for os, som Bellevue var for københavnerne.

Når folk er i badetøj, er det ikke let at se forskel på ven og fjende. Men de tyske uniformer ved siden af ejermanden afslørede, at selvom det var dejlig sommer, var vi stadig besat af en fremmed militærmagt.

Mens vi ligger der og nyder solens varme og ser op i den blå himmel, høres en mere og mere intens summende lyd, som bliver stærkere og stærkere.

Og så får vi øje på dem.
Vel nok i snesevis.
Store, glinsende bombemaskiner højt oppe.

Vi snakker om, at de nok skal ned over Tyskland med deres tunge last. Men pludselig bliver lyden mere kraftig, og en infernalsk larm fortæller, at noget kommer nærmere. Det er et par jagere - og de begynder at skyde.

Tyskerne, som stadig ligger i badetøj, flygter hurtigt ned i nogle beskyttelseshuller. Vi venter bare, uvidende, som vi er, om, hvor stor en fare vi er i. Skydningen kommer tættere på, og med ét farer vi ind mellem træerne, som jo nok kun virkede, som når strudsen stikker hovedet i sandet.

Vi skulle senere erfare, at træer ikke var nogen beskyttelse overhovedet, idet det var panserbrydende skyts, der blev anvendt.

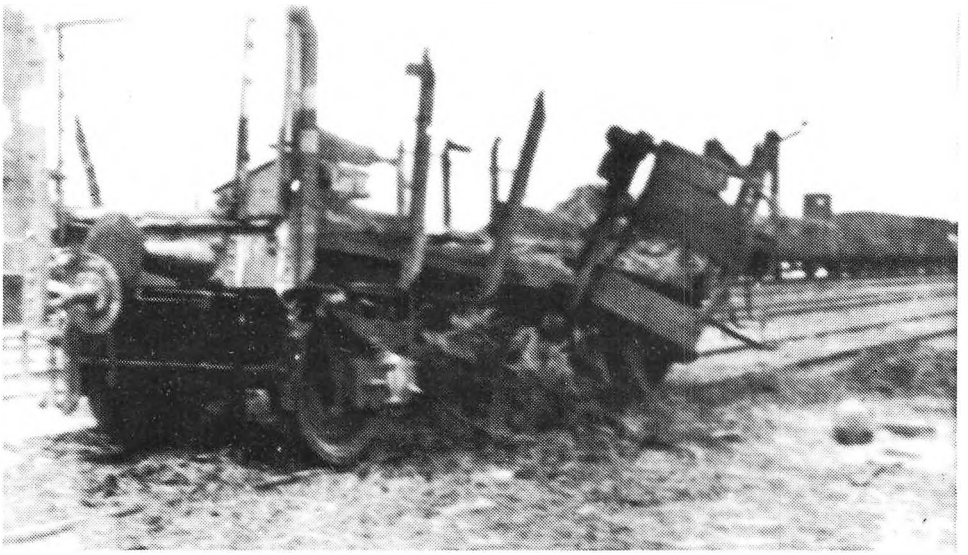

Nysgerrigheden fik overtaget over frygten, så vi trak i tøjet og cyklede i den retning, vi mente, flyangrebet fandt sted. Det var ikke noget rart syn, der mødte os. Det var et langt godstogs lokomotiv, der var blevet ramt, og to mand på maskinen havde fået den skoldhede damp med fuld tryk ud over sig.

Trods lægehjælp fra både Vemb, Ulfborg og ambulance-folk, døde de begge. De var faktisk blevet skoldet til døde.

Alfred Kaae og krigen

Man siger saa meget i det Herrens Aar 1940.

Sådan indleder Alfred Kaae 4 stilehæfter, hvor han beskriver krigsforløbet og især rygtedannelsen. Han begynder den 10. april 1940 og stopper den 20. september 1944, så det er en stor del af krigen, han får med. I begyndelsen beskriver han mest de lokale rygter, og han indleder udtrykkeligt med - Man siger - . Det er tydeligt, at han ikke har tillid til de mange rygter,og det er der heller ingen grund til for manges vedkommende.

F. eks. indledes med, at der faldt ca. 150 danske soldater i Sønderjylland. Vi ved i dag, at 11 blev dræbt og 20 såredes. Desuden blev der dræbt nogle få civile. Efterhånden som dagbogen, hvad det næsten er, skrider frem, bliver der længere imellem, at han skriver, og det bliver mere og mere overordnet og mindre og mindre lokalt. Hvor han selv står - i forhold til besættelsesmagten - er man ikke på noget tidspunkt i tvivl om.

Jeg vil prøve i uddrag at gengive hæfterne med hans egne ord, især det lokale, men også noget af det øvrige for helhedens skyld. Jeg vil for nemheds skyld bruge vor tids retskrivning og også enkelte gange knytte mine egne kommentarer til.

Man siger:
10/4 Der faldt ca. 150 danske soldater i Sønderjylland d. 9/4

10/4 Der gik en tysk flyvemaskine ned ved Engbjerg, den havde nogle døde soldater ombord. Politimesteren i Lemvig kom ud for at internere tyskerne, men de viste ham deres revolvere, og så kunne han jo indse, at der intet var at gøre.

I maj. Der kom en hel del levende heste i land oppe ved Vendsyssels vesterhavskyst. De blev indfanget af befolkningen, der henvendte sig til en tysker om dem, da de mente, det var tyske heste, men der blev svaret; nej, det er englændernes heste.

I maj: I Kolding var der to soldater, der stod på vagt udenfor byen, man siger helt bestemt, at de skød sig selv.

I maj: I Ringkøbing skød et par soldater sig selv, de ville ikke til Norge.

I juni I Fredericia har de spændt mikrofoner ud over torvet, så de kan høre, hvad danskerne snakker om.

I juni En sagfører har sejlet med færgen over Storebælt. Under sejladsen blev alle befalet i kahytterne. Han så ud af et koøje, at der svømmede en hel masse lig på vandet.

Juni Man siger, at troppetransporterne til Norge foregår på den måde, at soldaterne bliver spærret ned i lasten, og hestene står på dækket.

Juni Der kom 7 døde soldater fra Tyborøn og blev begravet i Holstebro, de var omkommet ved et ulykkestilfælde, hed det. Men man siger, at en transportbåd fik en bombe ned gennem skorstenen.

Maj Der har været en del pigebørn i Holstebro, der løb med soldaterne, og at det også var piger af de højere lag. En officer skal have givet det råd, at man trak nogle af disse soldater op på markedspladsen og skød dem. Det skulle nok hjælpe. Efter sigende får pigerne, når de laver skandale, håret klippet af!?

Maj Der kommer jernbaneladninger med døde soldater. Blodet løber ud af vognene. De kommer lige syd for grænsen, så bliver tøjet taget af dem og ligene brændes.

Maj Der kom en lastbil og holdt ved en tank, den havde nok også lig ombord.

Maj De har købt jord af Moust Troldtoft til en flyveplads siger N. Kamp.
tilføjet (det passede altså ikke)

Maj De er meget forundrede over at se arbejdsløse i Ringkøbing.

Maj Flyvepladsen i Aalborg blev bombet af englænderne. De hentede alle planker i tømmerhandlernes lager her i Ulfborg og Holstebro, de skulle til Aalborg for at belægge hullerne med dem.

Maj De har væltet alle telefonpælene på landevejen syd for Aalborg; de lander der med deres flyvemaskiner.

Juni: I Herning ville en dreng ikke gå af vejen for tyskerne, da det blev sagt til ham. Jeg går ikke af vejen for jer, sagde han. De skød ham.

7. juli I Aalborg må sirenerne ikke lyde mere, for så kan de ikke høre, hvor de engelske flyvere er.

Juli: På en privat flyveplads ude ved Herning i Sunds er opstillet fire flyvere af træ til fri bombning, der er også nogle skure opstillet for at vildlede godtroende engelske flyvere."Æ knejt" inde fra Herning ville pille ved flyene, men nu er der vagt ved dem.

Juli De laver en stor flyveplads ved Karup. De belægger en vældig strækning med græstørv, som de køber á 700 kr. pr. td. land. De laver kunstige høje og hedebakker af hedetørv for at bruge dem til beskyttelsesrum og hangarer. De bygger bondegårde for at kamuflere. Der skal sættes trækøer ud på grønningen omkring de falske gårde, siger man; men de siger også at englænderne har kastet flyvesedler ned, hvorpå stod: Jeres legetøj i Sunds skal vi nok lade stå, men når I får flyvepladsen i Karup i orden, kommer vi og indvier den. Sådan siger man.

Juni Man sagde, der var kastet flyveblade ned i Velling, hvorpå stod at hovedvej nr. 11 ikke var sikker at færdes på og at alle Danmarks mejerier skulle ødelægges.

11. juli. Man sagde i den engelske radio, at i Danmark måtte jøder ikke længere være embedsmænd(!?)

11. juli. Sognerådsformanden siger, at folk, der ikke har villet ofre noget på Danmarks militærvæsen, ingen ret har til at ønske en engelsk sejr.- Folk er ved at være lige så tossede nu som i 1920 -. Han siger også (forleden ved sognerådsmødet) at hvis alle de små lande havde forberedt og straks ved krigens begyndelse meldte sig på Englands side, så havde det hele ikke set sådan ud. I Frankrig gik det til ved forræderi, erklærer plantøren, "de æ sku da nøj dæ sejje sæ sjel". De to herrers krigsstandpunkter er vist desværre ved at være tidstypiske. Det varer sikkert ikke længe, inden de slutter sig til Knud Bak og Frits Clausen; de er godt på vej.

Juli De siger Fabjerg forsamlingshus er belagt med sårede tyskere.

Juli De bygger seks barakker henne ved Ulfborg station (nord for skolen). De har lavet en skydebane ude i Sandene her øst for Ulfborg station.

1. - 15. august. Man siger, at den luftkamp over Vestjylland, der står om i aviserne, udkæmpedes over Vestsalling. Der siges at være nedskudt 3 tyske maskiner, i aviserne 1 engelsk. Smedens kone og datter i Lihme blev dræbt, da de stod i døren og så på begivenheden.

1. -15. aug. De siger, der arbejder over 20.000 mand på Karup flyvepladsen. De kører grus fra Aarhus til Karup i biler, masser. Cementvejen fra Karup til Sunds er malet med en brun farve, hvor den går gennem hede og plantage og med grønt, hvor den går gennem agerjord.

1. -15. aug. Man siger, der skal komme 15000 gravide kvinder fra Tyskland til Danmark. Man siger, der er kommet mange civile tyskere til Holstebro, for at vi skal føde dem.

Sådan begynder Kaae. Man mærker usikkerheden, både i forhold til hvad der skulle være rygter, og hvad der skulle være sandt, men man kan også fornemme en frygt for at det nedskrevne skulle komme i de forkerte hænder. Det er hele tiden en man eller de, der udtaler sig. Hvis det er rigtigt, er det i hvert fald en frygt, der forsvinder. I det følgende vil jeg kun skrive uddrag, ellers ville det fylde flere årsskrifter. Interesserede kan finde hele dagbogen i arkivet.

Kaae fortsætter:

15. aug. Af Staunings radiotale
"--- De tyske soldater siges fremdeles at vise en forekommende og korrekt opførsel ---"

Det siges, at på den tyske førers fødselsdag havde nogle soldater, der var indkvarteret i N. Vissing (ved Skanderborg), holdt fest i Høver kro. Om natten da de drog hjem, morede de sig på deres "korrekte og forekommende" måde med at udføre forskellige skælmsstykker. Et sted var en mejerispand sat ud til vejen, som om der ikke var krig i landet, og fødselsdagsgæsterne spildte mælken og sked i spanden. I en skole havde de dog været inde på det rigtige hul at sidde. Bagefter tog de låget fra hullet og lagde den over børnenes drikkekumme - meget morsomt skælmsstykke. I mange hønsehuse havde de været inde - formodentlig for at lede efter æg. Men da folk jo samler æggene ind om aftenen, lukkede man hønsene ud efter først at have plukket fjer af dem. Hønsene har jo nok troet, at det var den danske "Mikkel", der var efter dem og ikke en tysk. Man siger for øvrigt, der blev klaget over sagen, og ophavsmændene blev fjernet.

I Begyndelsen var folk jo bange for de tyske soldater. Men siden det er gået op for dem, at de som regel er, ligesom folk er flest, er angsten forsvunden.

Man siger, at en tysk officer eller befalingsmand i Tivoli opførte sig mindre pænt sammen med et mindre pænt kvindemenneske. En betjent anmodede ham om at opføre sig ordentligt. Vedkommende trak sin revolver og skød betjenten. Befalingsmanden blev siden selv skudt.

Efterår 40. Man siger, at tyskerne kører deres dræbte f. eks. fra Norge til Tyskland og koger fedtet af dem. Hvilket selvfølgelig er en stor sort løgn.

Efterår 40. Man siger, at udenrigsminister Scavenius og trafikminister Gunnar Larsen er nazister. Scavenius skal have anbefalet at Danmark går i forbund med Tyskland, og et program for forbundet var, at vi skulle have fælles toldgrænse og militærværn og et råd på 3 mand, hvoraf Tyskland skulle vælge de to - selvfølgelig - og dette råd skulle afgøre alle eventuelle stridspunkter. Meget smuk måde at lade Danmark beholde sin suverænitet på. Man siger, at da Hitler foreslog Kongen, at Danmark og Tyskland skulle

9. april 1941 - Amerikansk fly beskyder tog ved Ulfborg

indgå forbund og slå sig sammen til et rige, da sagde Kong Kristian, idet han rystede på hovedet: "Jeg synes, jeg er for gammel til at overtage Tyskland også. Jeg tror, jeg vil nøjes med Danmark som hidtil".

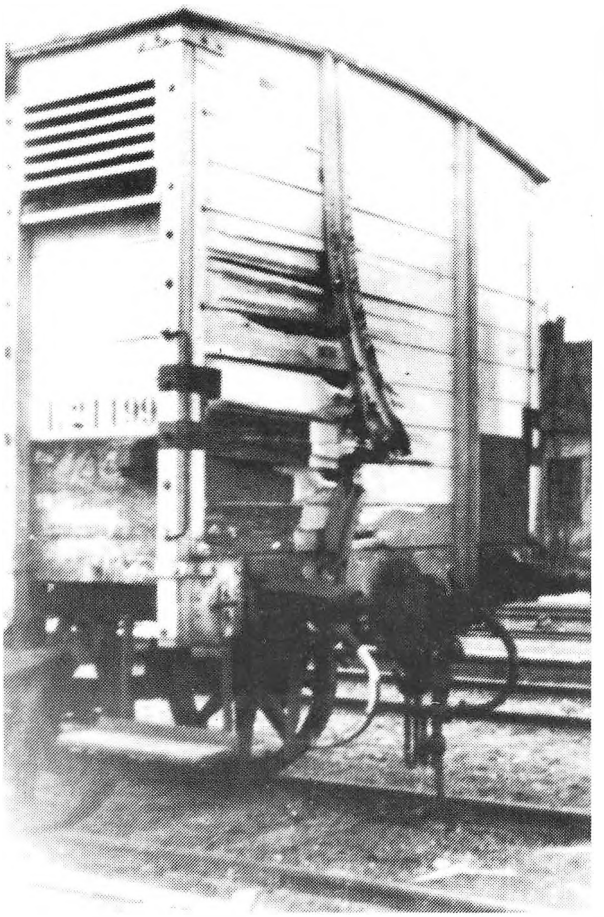

10/4 - 41. I går faldt der bomber på baneterrænet ved Ulfborg st. Ved 6 tiden kom en engelsk flyver og nedkastede nogle bomber. En vognladning rør på en banevogn brændte. Vinduer knustes. Flyet var helt lavt nede, vinkede folk væk fra gaden og lod så bomben falde. To eksploderede ikke med det samme. Den ene gik i nat kl. 3; den hørte min kone, mens jeg sov det over. En siges endnu at ligge der. Der var i formiddags endnu afspærret omkring stationen. Der er i de foregående dage foretaget lignende bombeattentater ved viadukterne i Ringkøbing og Voldbjerg. Sidste sted blev alle gartneriets drivhusvinduer knust. Der fortælles, at folk stod på viadukten der. Flyet gik ned for at vinke dem bort, men de vinkede bare igen. Så kastede den en bombe på marken, og så flyttede folk sig endelig - ind under viadukten, der ikke tog skade af bomben.

Ude på klitten ved Fjand har de kastet bomber ned mellem sommerhusene; man siger, at det samme er tilfældet ved Søndervig.

Tyskerne i Ulfborg har pillet deres hagekorsflag ned. Deres barakker blev bestrøget med maskingeværer. Om natten efter sov de i en lade i Staby.
(Dette med beskydning af barakkerne er vist forkert).

27/4 41 Der er en masse heste i Ulfborg og Holstebro. Det motoriserede værn er trukket tilbage ad Grækenland til og det mere gammeldags krigsværn er kommet i stedet for. Man siger, at der er lavet befæstningsanlæg med meget svære kanoner ved Hanstholm i Thy. Forleden blev Skjern svineslagteri bombet og vistnok ret svært beskadiget. En dyrlæge og en opsynsmand er senere døde af deres kvæstelser der. Man siger, at det er tyskerne, der gjorde det for at give englænderne skylden og gøre os gale på dem. Det er selvfølgelig en skrøne.

For to dage siden var der en stor hedebrand nord og vest for Lystlund, der brændte en mindre plantage og et stort hedeareal samt mose i Stenummose. Brandbilen var der, og ca. 100 tyske soldater fra Ulfborg hjalp med slukningen. De tyske soldater søgte at bilde folk ind, at det var englændere, som havde tændt ilden. De sagde til drengene: "Englændere sådan!" og så satte de hånden tværs over struben og snittede løs. (Råhedens triumf).

24/6 41. Henne i Ulfborg havde de en koncert i foråret. Da prøvede tyskerne på at opkøbe billetterne. Da man frygtede for, at de skulle forudbestille pladserne i restaurationen efter koncerten, bestilte man resolut alle borde i disse lokaler.

10/7 41. I Ulfborg var det en lørdag aften, at ungdommen stod ved biografen med hænderne i bukselommen. Så kom nogle af beskytterne og begyndte at trække de i lommen værende hænder op, men i flokken var en chauffør fra Staby, hvis hænder ikke kunne rokkes. Han puffede et par af dem om i rendestenen. - - Passende opholdssted.

I Holstebro blev en kriminalbetjent skudt en nat for en tid siden. Blunch. Det var foregået under meget mystiske omstændigheder. Fruen hævdede, at han havde skudt sig selv. Og havde hun skudt, havde det været i søvne, idet han havde lagt det ladte gevær under hovedpuden med kolben over til hende. Men hun havde ikke skudt ham, sagde hun. Under forhørene oplystes, at en ung pige havde set betjenten komme hjem om natten kort før begivenheden fandt sted, hjem fra jagt med gevær. Sagen forsvandt derpå af aviserne, og nu fortæller man, at Blunch er skudt af en beskytter, der havde besøgt fruen om natten, mens han var på jagt. Datteren på 15 år siges også at have haft besøg samme nat af en beskytter.

2/8 41. Vemb. Der er nogle soldater som nu skulle sendes til Rusland. Den øverstkommanderende havde for kort tid siden fået at vide, at hans familie var omkommet under et luftangreb. Da befalingen til afrejse kom, skød han først sin hest og så sig selv. Det siges at være foregået nede ved åen.

Natten til lørdag d. **28/2 (42)** hørte vi ved titiden et stort brag og lidt efter et mindre. Det var vist bombenedslag, men jeg ved endnu ikke, hvor det var. Dagen efter sagde man henne i Ulfborg (der var luftalarm i to timer 10 til 12 nat), at der blev sagt, det var i Spjald.

22/4 1942 Jeg modtog et brev stemplet "personligt", men dog en delvis trykt indbydelse til møde. Lød således:

Personligt

Hr. Lærer Alfred Kaae, Ndr. Skole
Thorsted, Ulvborg

De indbydes herved til at komme til stede ved et møde, der for en indbudt kreds vil blive afholdt på Højskolehjemmet i Ringkjøbing d. 25. ds. kl. 15 præcis, og ved hvilken lejlighed der vil blive givet en meddelelse fra regeringen angående befolkningens forhold under besættelsen.

Nærværende indbydelse vil være at vise ved indgangen.

Ringkjøbing Amt, April 1942.
Karberg.

26/4 42. Så forsamledes da til et fortroligt møde på Ringkøbing Højskolehjem en meget stor forsamling bestående af kommunalmænd, skolekommissionsformænd, præster, lærere og andre, mest mandfolk, kun enkelte kvinder. Amtmanden holdt en tale og oplæste en skrivelse fra ministeriet om at okkupationsmyndighederne truer med at overtage politimyndigheden og erklære undtagelsestilstand i landet, hvis ikke befolkningen forholder sig mere passive i sine meningstilkendegivelser overfor besættelsestropperne og i særdeleshed overfor de frivillige danske, der tjener i den tyske hær, og overfor deres børn og øvrige familie, der klager over chikane overfor børn og på offentlige kontorer. Han udtalte, at det muligvis var en nervøsitet, der gjorde sig gældende, men bad, at forsamlingen måtte hjælpe til, at forholdet kom til at glide lettere i fremtiden, til at befolkningen stærkere efterlever den opfordring til overholdelse af ro og orden og afståelse af mishagsytringer som regeringen og kongen opfordrede til den 9. april 1940. Herefter sagde politimesteren nogle ord om politiets opgave, som det søger at røgte uden at komme i misforhold til befolkningen. Til sidst sagde amtmanden et par pæne ord og udbragte et leve for kongen. Det blev råbt meget stilfærdigt, og så sang vi stående "Kongernes Konge". Dette med overtagelse af al politimyndighed er jo en uhyggelig trussel, men nu ved vi altså, at djævlene har alting parat til at sætte torturen i gang

Ved døren stod to politibetjente og kontrollerede. Det hele var ret dystert, og på baggrund af hvad der sker i Norge, havde mødet en i og for sig ikke ringe virkning på de tilstedeværende.

Aug. 42. Tyskerne har udstedet forbud mod, at man færdes på badestranden ved Vesterhavet efter mørkets frembrud, ligesom fiskerne skal være inde ved den tid. Der anlægges cementanlæg langs vestkysten og fragtes store masser af cement og rundjern ud til kysten. Man er ikke rolig for landgangsforsøg.

10/10 42. Henne i Ulfborg har tyskerne været ved at indlade en havareret engelsk flyvemaskine der for en halv snes dage siden nødlandede mellem Rejkjær og den

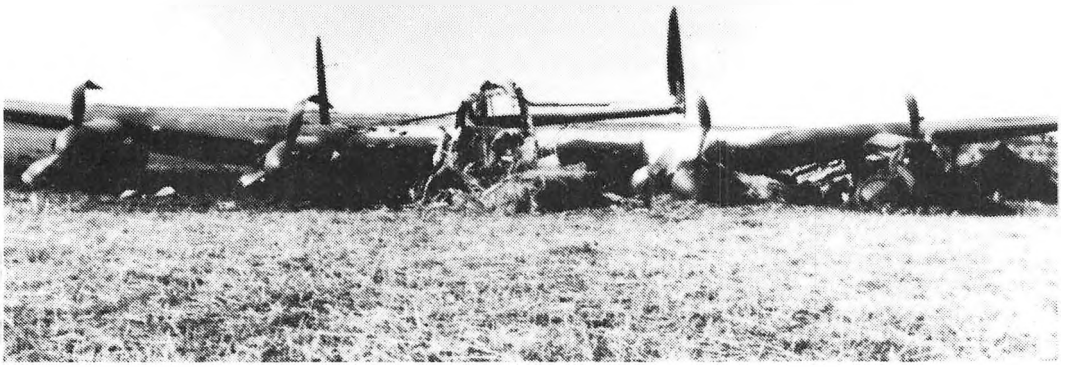

østligste ejendom i Madumflod, hvor nu Jens Andersen bor. De har nogle store lastbiler, og en nat var der banket nogle store søm i et dæk på en af dem, sagde man da. -- Sabotage - ikke ! Stor ståhej -- Politiet i arbejde. Så et par dage senere mens indladningen fandt sted blev der igen uro i Ulfborg. Tyskerne påstod, at der var faldet et skud. Igen masser af politi. Jeg ved ikke om det passer med skuddet. Men nervøsiteten hos tyskerne passer da. Der var stjålet et maskingevær fra flyverskroget. Det er fundet igen.

Fra den **22. aug. til den 18. sept. 1943** var Thyra og Alfred Kaae i København. Hun var på håndarbejdskursus og han gjorde studier i rigsarkivet til sin første sognehistorie. Det var hans fødesogn, Laasby. Her kom de på nærmeste hold af begivenhederne til at opleve den **29. august,** der skulle blive en sorgens mindedag for det danske folk. Op til den dag blev tyskernes krav til det danske folk så urimelig, at regeringen måtte sige stop. Det resulterede i at tyskerne den 29.august tog den danske hær og flåde, og danskernes tab af menneskeliv var større end den 9. april. Kaae skriver så udførligt og så privat, at jeg må nøjes med at referere.

De vågnede ved firetiden om morgenen ved nogle frygtelige brag. De erfarede senere, at det var den danske flåde, der selv havde sænket sine skibe. Dagens forløb fortæller også noget om disse to markante personligheder, der ikke sådan lod sig påvirke af den ydre uro. De havde aftalt med to af Kaaes brødre, at de skulle på tur og spise sammen på Frederiksdal kro ved Lyngby sø. Og selvfølgelig holder man en aftale. De forcerer så diverse tyske spærringer, tager med S-toget til Lyngby og må gå resten af vejen. Stor er deres skuffelse, da brødrene ikke ankommer. Ringe til dem kan de ikke, da hele telefonnettet er afbrudt. De spiser deres klemmer i ensomhed og tager den besværlige tur tilbage til byen, men deres nysgerrighed er alligevel for stor. De må ind til centrum for at opleve, hvad der sker. Og der går da så dette midaldrende par, der har deres daglige gang i den fredelige Kronhede skole, med hinanden under armen og trodser stort tysk militæropbud, undtagelsestilstand og spærretid. Da Thyra vil om at se, hvad der sker på Rådhuspladsen, slipper Kaaes mod op, men Thyra er ubøjelig, så han må også med derom, før de tager hjem på missionshotellet.

Jeg lader Kaae fortsætte:

26/11 43 I mørkningen kom Haakon Kristensen, der nu er blevet min afløser i sognerådet, og sagde at vi skulle have indkvartering. Vi troede først, at det var militær, men han sagde, at det var tvangsudskrevne arbejdere. Der skulle være en mand hvert sted, hvor de har plads. I Øster Aarbjerg arbejdslejr siger man, der skal være 70 mand til de mange, de har i forvejen. Vi ved jo ikke, hvad vi skal belemres med og er kede af det. Det vrimler med tyskere i Ulfborg; der er sådan en travlhed med at læsse banevogne af, så jeg aldrig har set mage. Hotellet er belagt, men ikke restaurationen. Gæstgivergaarden er helt rømmet for at bruges af tyskerne, skolerne i Ulfborg st. er taget i brug. Staby efterskole er helt rømmet fra forrige søndag og eleverne sendt hjem. Halvdelen har dog ladet sig overflytte til Brejninggaard efterskole, hvor de vist skal privatindkvarteres. Staby alderdomshjem og begge forsamlingshuse, Husby forsamlingshus og skole er belagt, og så har de en hel mængde indkvarteret i Husby i gårdene. Der skal nu laves befæstning i tilfælde af, at englænderne skulle gå i land. Tvangsudskrevne arbejdere skal være i alle sogne her omkring. Det ser ud til, at tyskerne regner med, at noget kan ske her ved kysten. Jeg forstår ikke, at det kan lade sig gøre at gå i land her på kysten; ikke på grund af tyskerne, men i det urolige vejr og den vanskelige kyst med revler, bråd og anden søllehed, der præger Vestkysten

5/1 44. Kaj Munk er myrdet!
I Aftes havde vi juletræ i skolen med alle børnene samlet, og så kom budskabet om, at pastor Munk er myrdet. Kl. 7 meddelte den svenske radioavis, at den 4. om eftermiddagen kom en bil fuld af bevæbnede mænd til Vedersø Præstegaard, at det var politiet med ordre til at arrestere Munk. Derpå kørte bilen bort med ham og dagen efter (i går formiddag) fandt man hans lig i skoven ved Silkeborg.

Sådan øver vore beskyttere hævn over dem, der er modige nok til at sige, hvad vi andre nøjes med at tænke. Få mennesker havde så mange venner, som han havde. Ingen mere nedrige fjender, lystne niddinger.

21/ 2 44 Man siger, at tyskerne har overtaget hele Ulfborg skovdistrikt. I Hoverdal hugger de telefonpæle - Sig så at vore plantager ikke gør nytte. Man siger at tyskerne har flyttet deres soldater helt ud i klitterne, hvor de ligger i beskyttelsesrum i selve klitten. Der er da heller ingen i Ulfborg for tiden.

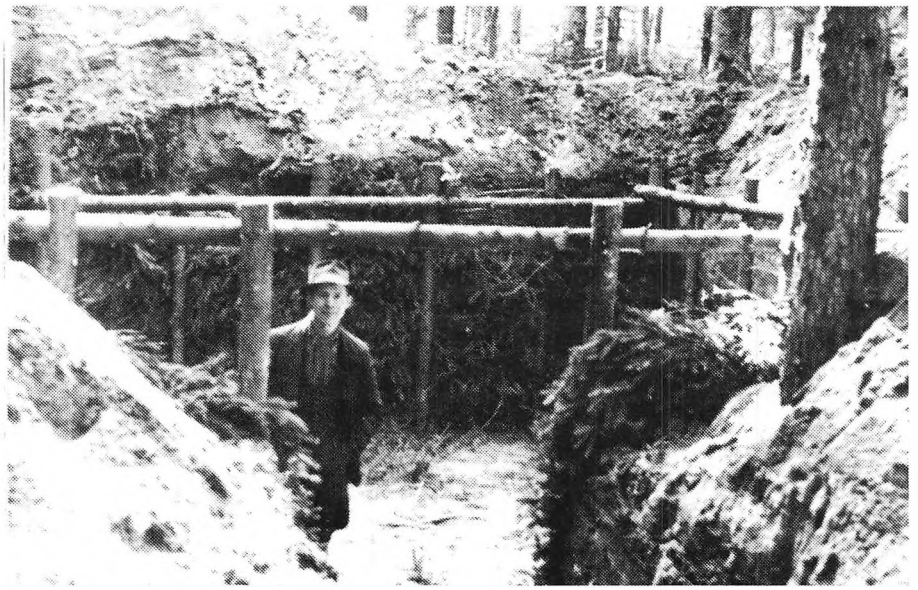

10/6 44 Ovre i Ulfborg aktieplantage laver tyskerne et ammunitionslager med en hemmelig vej ud til. Der kom da arbejdsfolk og bl. a. tvangsindlagt i Lystbæk og Lystbækkær. Der skulle køres en hel del materialer, og også her fandt de for tyskerne arbejdende entreprenører villige hjælpere nok.

29/6 44 Omkring 7/6 blev en del danske fængslet. Min kollega i Ulfborg stationsskole, lærer V. Nielsen sidder i Esbjerg. Pastor Bundgaard i Holstebro, frimenighedspræst, er også taget.

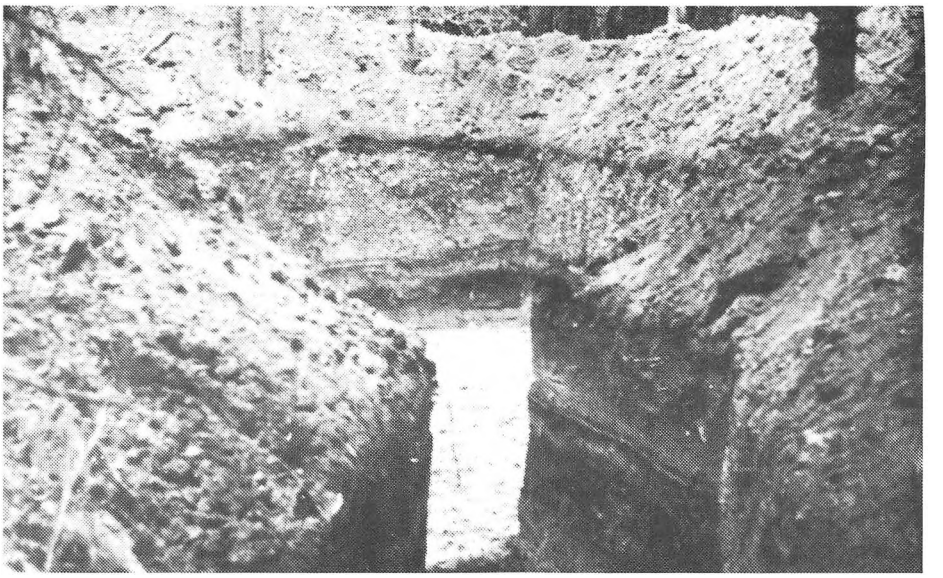

Her er efterhånden ikke så få, der er forsvundne:
Pastor Kinch på Holmsland, fængslet
Pastor Munk i Vedersø, myrdet
Provst Aastrup i Husby, flygtet til Sverige
Pastor Bundgaard i Holstebro, fængslet
Førstelærer Viggo Nielsen, Ulfborg, fængslet
3 unge i Staby, for dril, fængslet i Staby efterskole
Der fortælles, at tyskerne har taget Staby kirketårn til udkigspost. Og den første søndag efter, midt under gudstjenesten, mens præsten stod på prædikestolen kom vagten for at afløse; det skulle ske nu. Det var en ordre, sagde de. Man skal nemlig ind i kirken for at komme op i tårnet - - Yderst typisk.

20/9 44 I går den 19. september, bliver en af vort folks nye mindedage fra disse tunge år, da vi har det tyske djævelskab i vort land:
Tyskerne besatte efter en lang kamp Amalienborg Slot, hvortil Kongen og Dronningen nyligt er flyttet ind, efter en hårdnakket kamp med politibevogtningen. Samtidigt afvæbnedes politiet i Danmark og 1700 politibetjente førtes som fanger til Tyskland. Københavns frihavn er spærret. Skibe må ikke forlade Sjælland. København svarede med generalstrejke til torsdag morgen den 21. Også i andre byer har der været strejker. I går sagde man, at der gik ingen tog her på de jyske baner, fordi djævelskabet har skudt en portør i Brande. Der er fra i går forbud mod bilkørsel uden "ausweis". Danmarks frihedsråd udstedte i går en proklamation til det danske folk, hvori bl. a. siges, at man anmoder det danske folk om at forholde sig i ro under strejken. Der er kommen nye folk til den danske radio.

Man siger, at (N.N.) havde købt en gummivogn med den klausul, at den ikke måtte bruges til arbejde for fjenden. Dette har han dog ikke overholdt, og forleden nat lød et brag, og vognen sprængtes.

For ca. 3 uger siden så vi et syn, som var mærkeligt. I det klare vejr kunne vi se en mængde store firemotorers bombere svæve under himlen som små legetøjsgenstande. Deres aluminiumsstel blinkede i solen. De var højt oppe og fløj tilsyneladende stille, de gik i formationer på 12 og i flere lag. Jeg talte nogle og halvtreds. Vor pige, Helga Simonsen, som var i heden at plukke tyttebær, sagde, der var 127, andre havde talt over 200. Jeg ved ikke, hvor mange der kom, men smukt så det ud. Jeg kunne ikke se noget mærke på dem. En del mindre maskiner gik lavere og bevægede sig i store kredse. Disse jagere beskød et tog nord for Hee station, hvorved en del folk blev dræbt og mange såret. Man mener, at togpersonalet ikke standsede toget hurtigt nok, hvorved maskinernes kugler ramte den forreste vogn, som var en personvogn. Flere steder blev biler angrebet den samme dag. Bl. a. blev en tysk Todt bil smadret nord for viadukten ved Ulfborg.

Her stopper Kaae med at føre sin krigsdagbog. Af hvilken grund vides ikke, men sikkert nok fordi han ganske enkelt ikke får det gjort. Det kunne ellers have været spændende nok her ved 50 året for fredsslutningen, om den havde været fulgt op til den 4. maj 1945. I stedet må vi glæde os over, at dette epos er bevaret for eftertiden. Man fornemmer i denne nutidsberetning en frygt og usikkerhed, der herskede i vort land i disse frygtelige år, vi aldrig må glemme.

Kristen Bro

Kilde: 4 kladdehefter fra vort arkiv.

Frihedskæmpere i Ulfborg Kirkeby

" Modstandsbevægelsen fødtes og groede sig stærk i det dulgte, skabtes af enkeltmænd, der hver for sig og ud fra de mest forskelligartede forudsætninger og synspunkter langsomt, men forbløffende sikkert famlede sig frem gennem usikkerhedens og uvishedens tågemasser til tættere og tættere kontakter med ligesindede, indtil drømme og ideer efterhånden antog karakter af planer og til sidst slog ud i konkret handling, samtidig med at den enkeltes initiativ gik op i gruppens... "

Jørgen Hæstrup, 1954

Der er nok ingen tvivl om rigtigheden i, at den modstandsbevægelse, der langsomt voksede op under anden verdenskrig, var en slags græsrodsbevægelse. Det var enkeltpersoner, det simpelthen blev for meget for. De kunne ikke klare passiviteten og tabet af frihed og havde behov for at være aktive i modstanden mod overgrebet fra tyskerne. Nogle enkelte tog initiativet. De fandt ligesindede kammerater og dannede grupper, der langsomt organiseredes over hele landet.

Denne tyndtbefolkede egn var nok på mange måder mere fredelig, end der var mange andre steder, men vi havde den vestjyske længdebane, der var vital for besættelsesmagten. Den var vigtig for transport af materiel og tropper, men den var især vigtig for opbygningen af forsvaret ved Vesterhavet, hvor tyskerne konstant frygtede engelsk invasion.

Når jeg ud fra mit kendskab trækker nogle enkeltskæbner frem med tilknytning til Ulfborg Kirkeby, vil det selvfølgelig være uretfærdig overfor dem, der har ydet en indsats, som jeg ikke kender til, men det skal ikke forklejne deres indsats eller hindre mig i at skrive.

Orla Hedegaard

På Ulfborg kirkegård står en stor, flot gravsten, hvorpå der står:

ORLA HEDEGAARD
FØDT 20 - 6 - 1920
FALDEN 21 - 4 - 1945

I KAMP FOR DANMARK

Orla Hedegaards forældre, Anders og Kristine Hedegaard, var flyttet til Ulfborg Kirkeby i 1934. Orla boede hos dem som ung, mens han stod i lære hos snedker Andersen i Vemb. Efter en kort tid hos Hundevad blev han indkaldt som marinesoldat med hjemsted i København. Indkaldelsen blev imidlertid afbrudt den 29. august 1943, da tyskerne

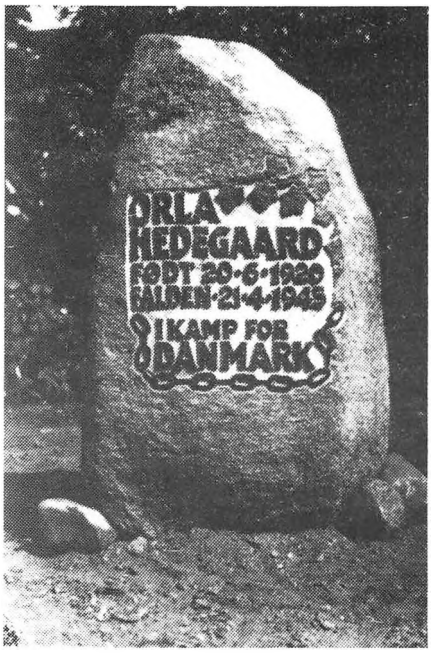

tog hær og flåde, hvor de danske marinere selv sænkede deres skibe, for at de ikke skulle falde i tyskernes hænder. Orla blev hjemsendt, men det blev ikke i Vestjylland hans indsats kom til at foregå. Han havde en kæreste i Odder. Der blev han ansat som snedkersvend og kom ind i en illegal gruppe, der især opererede mellem Randers og Odder. Det drejede sig om sabotageaktioner, men især om fremskaffelse og transport af våben. Den 14. april 1945 gik det galt. Ved en sabotagehandling ved Randers kom det til skududveksling med tyskerne. Orla blev ramt og blev indlagt på Randers sygehus, hvor tyskerne fandt ham og førte ham til et tysk lasaret ved Århus. Den 21. april blev han henrettet på Skejby mark udenfor Århus. Her blev liget fundet den 16. maj i en massegrav sammen med 9 andre. Ligene lå nøgne i jorden, og om halsen var bundet en flaske med oplysning om navn og henrettelsesdato. Kort efter blev han ført til Ulfborg kirke, hvor han fik en værdig begravelse med stor deltagelse af hans venner og familie.

For at skaffe oplysninger om Orla henvendte jeg mig til hans søster Mary Nielsen i Ulfborg. Det viste sig, at det var hende, der havde iværksat en eftersøgning for at skaffe nærmere oplysning om drabet. Jeg vil lade et brev fra en gruppekammerat stå som et smukt minde over ham.

Han skriver:

Kolding den 23/5 45

Kære Ejnar Nielsen !

De og den øvrige del af Orlas familie beder mig fortælle, hvad jeg kan om Orla, hans arbejde og hans sidste timer, og det skal jeg gøre, blot med hensyn til det sidste spørgsmål må jeg bede mine kammerater fortælle, da jeg ikke var til stede ved skyderiet og først blev taget fem timer efter i min kærestes hjem i Randers.

Jeg mødte Orla en månedstid før den ulykkelige hændelse, og han gjorde et så godt indtryk på os, at vi uden at undersøge hans forhold nærmere (hvilket var skik og brug) påbegyndte et samarbejde med ham, der skulle vise sig at blive temmelig frugtbart, men sørgeligt nok altså alt for kortvarigt. Så vidt jeg senere har kunnet få oplyst (Orla var som vi andre temmelig fåmælt med hensyn til arbejdet) har han arbejdet temmelig frit i forbindelse med en Frederica-gruppe med en smule sabotage, masser af våbenrøverier

og enkelte store våbentransporter. Han har altså været med i lidt af hvert. I arbejdet sammen med os viste han sig altid som et mandfolk, der lod fædrelandet i første række og familien og kæresten i anden, som en rigtig soldat bør og må gøre det. Så sent som en ugestid før den 14. var Orla og jeg alene i Odder for at ordne forskellige ting. Ved samme lejlighed besøgte han sin kæreste Nina Brauer på tuberkulosehospitalet, og som hver gang han mødte hende prøvede hun også denne gang at overtale ham til at holde op med det farlige arbejde, men han svarede som altid, det kan jeg ikke, det er min pligt at fortsætte til freden eller døden standser mit arbejde. Det blev altså døden for hans vedkommende.

Jeg ved at mine kammerater som jeg selv havde stor agtelse for Orla, og De kan være sikker på, at når en af hans kammerater efter hans død sagde: Det skulle have været mig, for jeg har hverken kæreste eller forældre, så var det ord, der var udsprunget af et ærligt venskab og kammeratskab, sådan som det altid var mellem os illegale.

For at sandhed og ret skal leve må nogle dø. Lad de døde begrave deres døde, og lad os glædes over at livet igen er værd at leve, og engang imellem mindes en kammerat, det var hårdt at miste, men hvis heltedød vi egentlig alle misundte ham.

Deres hengivne
Thorkild Behrens.

Under samtalen med Mary fortsatte hun: Orla opfordrede også min mand Ejnar og mig til at gå aktivt ind i arbejdet, men vi syntes ikke, der var meget, vi kunne gøre. Vi boede dengang i en lille overlejlighed i Holmegade med vores lille dreng Kristian. Da Orla senere spurgte om vi kunne have et par pensionærer i kost, sagde vi ja. Det blev så til skiftende pensionærer fra hele landet, der arbejdede på de tyske fæstningsanlæg ved havet og brugte det som basis for sabotagearbejde. De kom så til os med sprængstof, ammunition og hvad de ellers skulle bruge, som vi gemte så godt som det nu lod sig gøre i skunken i vores lille lejlighed. Når de skulle på aktion, samledes gruppen hos os, hvor de fandt det, de skulle bruge og fik et godt måltid mad før de gik. Når de kom hjem, ofte ved 3 - 4 tiden, stod jeg op og lavde kaffe til dem. Så trængte de til at sidde lige så stille og falde til ro. De sov af og til hos os resten af natten.

Vi var tit bange. Jeg husker en gang, tyskerne kom op midt om natten og råbte og bankede på døren flere gange. Vi lå lige så musestille, og lod som om vi ikke var der og var selvfølgelig bange for, at Kristian skulle vågne og give sig til at græde, så de kom ind og fandt, hvad vi havde gemt i skunken, men der skete ikke mere.Der var også en mand, vi var meget usikre på, der absolut ville i pension ved os og ikke kunne forstå, at vi ikke kunne have ham. Vi skaffede ham en anden pension, og der faldt ro over sagen. Ejnar blev også taget i forhør en gang og blev tilbageholdt et helt døgn mistænkt for sabotage. Vore venner prøvede at berolige mig med, at det nok skulle gå, han havde jo ingenting gjort, men jeg havde det rigtignok skidt.

Ja, man gik næsten konstant i en evig angst i den tid, men der skete ikke noget hverken med os eller vore pensionærer.

Signe Sand

Mellem de sløjfede gravsten på Ulfborg kirkegård står en meget beskeden gravsten, hvorpå der står SIGNE SAND * 12 - 5 1912 + 24 - 10 1959 .

Signe Sand er en af krigens indirekte ofre. Hun er fra Gade i Kytterup og hendes far var søn af det bekendte plantørpar i Ulfborg plantage, Kresten og Stine Sand. Hvad jeg kan fortælle, er, hvad jeg kan huske at have fået fortalt af hendes nu afdøde søster Cecilie Højmark Pedersen. Signe var lærerinde og arbejdede under anden verdenskrig i København. Der kom hun med i noget illegalt arbejde. Det drejede sig om trykning og udgivelse af illegale blade, mente Cecilie. Hun blev imidlertid taget af tyskerne og ført til Shellhuset, hvor hun blev udsat for ret voldsom tortur. Hun skulle så overføres til Dagmarhus og blev overført af nogle tyske soldater. Under flytningen spurgte hun på en trappeafsats, om hun måtte komme på toilet. De anviste hende en dør, men tog fejl og anviste hende i stedet døren til elevatoren, hvad hun straks blev klar over, da hun kom derind. Hun trykkede resolut på knappen til stueetagen og løb ud på gaden, alt imens hun kunne høre tyskerne buldre ned af trappen. Hun undslap og kom senere med en fiskekutter illegalt til Sverige og var dermed reddet.

I Sverige blev hun sekretær for Arne Sørensen. Arne Sørensen var medlem af Frihedsrådet og formand for Dansk Samling, et parti, der var meget aktiv i modstands-kampen, men som aldrig fik rigtig politisk fodfæste. Han var forfatter og havde arbejdet en del med den illegale presse og havde måttet flygte i sikkerhed i Sverige

Signe Sand kom nervesvækket og psykisk nedbrudt hjem efter krigen og kom aldrig rigtig på fode igen. Det endte også lidt i drikfældighed til sidst, har andre fortalt mig.

Hun døde i 1959 i al ubemærkethed. I dag ved man hvor vigtigt, det er med krisehjælp til torturofre.Det har der selvfølgelig heller ikke været mulighed for at yde under de omstændigheder, hun måtte flygte under.

Svend Pedersen

Svend Pedersen
Soldat i Haderslev 9/4 1940

Der var heldigvis også mange af dem,der deltog aktivt under krigen, der overlevede. En af dem var Svend Pedersen. Han tjente som forkarl i mit hjem i 3 år under og efter krigen. Jeg husker tydeligt hans indædte had til tyskerne. Det var heller ikke sært. Han deltog aktivt i forsvaret i Sønderjylland den 9. april 1940, hvor hans sidekammerat blev skudt og han selv fik 2 projektiler gennem stålhjelmen, så det var jo tæt på. Hans hjelm ligger nu på tøjhusmuseet i København. Da vi oplevede den jublende 5. maj morgen, var Svend væk. Han var taget af sted meget tidlig om morgenen med sin maskinpistol, blev der sagt. Laurids, han tjente sammen med, vidste, at han var med, og mor vidste det også. Det havde de opdaget ved en tilfældighed, men sådan noget beholdt man absolut for sig selv, så jeg havde ingen anelse om det. Hvad han har deltaget i, ved jeg ikke, men han havde været med i en gruppe en tid, hvor gruppelederen hed Møller og arbejdede på Ulfborg Kjærgaard.

Svend blev senere gift med Nanna. De fik deres hjem i Vester Refsgaard, hvor de boede til Svend døde i 1987. Han blev 68 år gammel.

Johannes Slot

Til forskel fra de tidligere kan Johannes Slot selv fortælle. Desværre kom jeg for sent i gang, så det kun er blevet til et par telefonsamtaler. Det må jeg beklage. Han sagde med det samme: "Jamen, der er såmænd ikke noget at fortælle. Jeg var jo kun en slags håndlanger".

Det er en beskedenhed, jeg før har mødt hos de folk, der var aktivt med under krigen. De er ofte lidt forundrede over at være kommet i en slags helterolle. Jeg tror, de tit har følt, at det var noget arbejde, der måtte gøres, og at det kunne man ikke undslå sig ved. Jeg tror, det er meget ualmindeligt, at de selv har følt sig som helte. Johannes var med i den kendte Thorstedgruppe.

Han blev 80 år i foråret, så han må være blevet 30 omkring ved fredsslutningen.

Hans forældre, Dorthea og Niels Slot, havde cykelforretning i kirkebyen og flyttede først dertil, da han var 13 år gammel. I slutningen af krigen boede han hjemme og havde løst arbejde, mest i drængrøfterne men også andet. Han havde også arbejdet i Thorsted mølle.

Det viste sig nu, at der alligevel var en del at fortælle, da han først kom på gled. Han var med ude at hente nedkastede beholdere 5 -6 gange, og det blev til ca. 60 beholdere. Den næstsidste aften gik det galt. Da blev 8 af gruppen anholdt af tyskerne. De klarede imidlertid frisag ved at fortælle tyskerne, at de havde spillet kort den aften. Johannes' daværende kæreste og nuværende kone var husbestyrerinde ved en af de tilfangetagne, og hun må have fået et praj, for da hun kom i forhør hos Gestapo, kunne hun også fortælle dem om kortspillet. Den næste aften, de var ude, fangede tyskerne tre, der kom i Frøslevlejren, men kom velbeholdne hjem efter krigens afslutning. De tilbageværende 5-6 mand havde imidlertid et problem. Der lå 24 beholdere ude på nedkastningsstedet, som de var blevet forstyrrede i at bjerge. Med en dumdristighed der nok kun opstod af nød, fik de fat i heste og vogne og bjergede dem ved højlys dag. Om natten fik de fat i en lastvogn fra Tim til at fragte dem til Holstebro på. Heller ikke det forløb uden uheld, dog kun af teknisk art, da de under pålæsningen kørte op i et stykke træ, der lavede hul i bunden af gasgeneratoren. De fik det nørtørftigt repareret med en jernplade, så det var et miserabelt køretøj, de kom afsted i, men alt gik godt. Johannes fortalte også om en gang, han cyklede hjem til Ulfborg kirkeby efter en aktion. Da han cyklede på den snoede grusvej, der dengang var mellem Thorsted og Ulfborg, opdagede han pludselig en mørk skygge i den ene vejside. Mørkt var det, og lys måtte man næsten ikke have på, og han blev da også godt forskrækket. Ved at snige sig forsigtig ind på det, kunne han blot konstatere, at det var en skive, tyskerne havde stillet op at skyde til måls efter.

Jeg sad tilbage og ærgrede mig over, at jeg ikke var kommet noget før i gang.Så kunne jeg sikkert have fået noget mere at vide.

Med disse fire beretninger vil jeg slutte. Der har måske været flere frihedskæmpere her i kirkebyen, som jeg ikke har kendt, og sådan har der været folk over hele landet, der følte, der var brug for dem i modstandskampen. Det har været ganske almindelige hverdagsmennesker, der nok ikke har været mere modige end andre. Hvad der har drevet dem, ved jeg ikke. Måske har det været pligtfølelse, måske frihedstrang, men de gjorde en indsats, vi kan være stolte af, og som stadig betyder noget for vor følelse af at være et frit folk.

Kristen Bro

Harvey Jensen medvirkede ogsaa ved Arrestation i Ulfborg

Det menes, at han har hindret Gestapo i at arrestere 200 Personer - men han er paa den anden Side medskyldig i 20 Personers Død

Aarhus, Fredag

Gestapo-Tolken Harvey Jensen, hvis Dødsstrafsag i disse Dage behandles ved Særretten i Aarhus, hævder nu, at han gik i Tjeneste hos Gestapo for at faa Lejlighed til at hjælpe Modstandsbevægelsen, og dette Forhold vil blive belyst gennem Vidneafhøringer i Eftermiddag.

Det menes, at Jensen ved at advare Modstandsfolk har hindret Gestapo i at arrestere ca. 200 Personer. Til den anden Side har han været med til at arrestere Hvidsten-Gruppen, hvoraf de fleste Medlemmer blev henrettet, ligesom han har været med til Anholdelser og Afhøring af nogle unge Mennesker fra Randers, der ogsaa blev henrettet. I alt er han medskyldig i hen ved en Snes Menneskers Død enten ved Henrettelse eller ved, at de døde i Koncentrationslejre.

Flere Vidner har fortalt om de Tortur-Handlinger, Jensen har været med til. Det mest rystende Vidnesbyrd aflagdes i Formiddag af Arbm. Richard Skov, Aarhus, hvem Harvey Jensen havde været med til at flaa og trampe i Hovedet, saa han i flere Dage ikke kunne se. Skov laa i lang Tid bundet paa Hænder og Fødder i Arresten og var saa ukendelig af sine Mishandling, at en Kammerat ikke kunne kende ham.

En af de unge Mænd fra Ringkjøbing, som Harvey Jensen har været med til at arrestere, er som meddelt Gunnar Kjær Lauridsen, Ringkjøbing. Nu oplyses det, at han ogsaa har været med til at arrestere Radiotekniker Erik Rex Christensen, Ulfborg. Begge de unge Mennesker blev senere ført til Frøslev, og Erik Rex Christensen, der kun var 16 år, blev senere sendt til Tyskland. Dagen før, han for første gang skulle have Besøg af sine Forældre.

Besættelsestiden 9. april til 5. maj 1945 i Husby

Af Jens Andersen, Husby

Vinteren 1940 var meget kold og lang. Der faldt sne den 4. april, så meget at vi måtte ud og kaste sne den 5. april. Den 9. april, da tyskerne indtog Danmark, var sneen stort set væk. Der var forår i luften, og mange landmænd spændte hestene for ploven og begyndte forårspløjningen, men det var ikke de sædvanlige fugle, der den dag fløj over pløjemarken. Nej, det var tyske militærfly, der overfløj landet. De kom i bølger, det ene efter det andet. Synskredsen var til tider fyldt af dem. Det gik nu op for befolkningen, hvad der var sket. Den tyske krigsmaskine havde indtaget det lille Danmark.

Gennem radioen, som på dette tidspunkt næsten fandtes i ethvert hjem, kunne befolkningen følge, hvad der skete, for de tyske landstyrker kom ikke i første omgang hos os, de holdt sig til de nordgående hovedlandeveje.

Det første påbud var mørklægningen. Ikke en eneste lysstråle måtte slippe ud, når det var mørkt. Gennem alle fem år gjaldt dette påbud, hvis overholdelse i begyndelsen blev overvåget af det danske politi. For det viste sig nu, at den danske regering ikke alene havde overgivet landet til tyskerne, nej, man havde indgået en samarbejdsaftale med besættelsesmagten. Flere gange i dagens løb blev Kongens opråb til det danske folk læst op i radioen. Den næste dag blev det på skrift husstandsomdelt. Rationeringsmærker blev uddelt i forsamlingshuset. De var trykt for et halvårstid siden, de var klar til uddeling. At der blev brug for dem, var der ikke mange, der tvivlede på, men at Danmark skulle blive inddraget i krigen, det troede menigmand ikke på. Det havde man ikke været i første verdenskrig, og det blev man nok heller ikke denne gang.

Resten af året 1940 gik hos os uden de store begivenheder. De tyske soldater så vi sjældent. De tyske fly rekognoscerede langs den jyske vestkyst. Besætningen vinkede til de badende.

Den danske landbrugsproduktion, som før blev solgt til England, blev nu dirigeret til Tyskland, uden at producenten mærkede noget til det. Nogen egentlig varemangel var der ikke. Lagrene var godt fyldte. Der var endnu mange mennesker, som huskede første verdenskrig, derfor havde man sikret sig, da det trak op til krig.

1941 var også ret begivenhedsløst, hvad besættelsen angår hos os, men der gik en national stemning over landet. Vi samledes til alsang, hvor vi sang fædrelandssange og nye sange. Det styrkede befolkningen i troen på, at Danmark skulle blive frit igen. Kongesangbogen blev udgivet og kongenålen, som var blevet lavet, bar vi næsten alle. Som noget nyt kom der enkelte engelske fly ind over landet. Et af dem smed en bombe

i et sommerhusområde ved Fjand. Det var uden for sæsonen, så der skete ingen personskade.

Vinteren 1941 var også meget kold. Det kneb mange steder med at holde varmen i de små hjem. Brænde var som alt andet rationeret. For at spare på den elektriske strøm, blev strømmen afbrudt i nattetimerne. En utrolig opfindsomhed bredte sig, man opfandt erstatning for både det ene og det andet, bl.a. bilerne kørte på gengas. Der blev på bilens bageste del anbragt en kakkelovnslignende cylinder, hvor man fyrede med fast brændsel, varme og røg blev via en generator omdannet til gas, som kunne bruges som drivkraft i bilmotoren.

Al brødkorn skulle af landmændene afleveres til statslagrene, alle landejendomme over en vis størrelse skulle aflever et vist antal tønder korn. I mangel af brødkorn skulle de aflevere foderkorn, som på mærker blev tildelt mindre landbrug. Kraftfoder til malkekøerne var også på rationeringsmærker, kunstgødning til markerne, kunne man kun købe i ganske små mængder, så vi var alle økologiske landmænd.

Sommeren 1941 var meget varm og tør. På de sandede jorder var der misvækst. Der kom i denne sommer rigtig gang i tørvemoserne. En masse tørv blev gravet og de blev tørret. Befolkningen var ved at indstille sig på, at man kun kunne få indenlandsk brændsel..

Den tyske værnemagt tromlede stadig frem, efter det vi hørte i radio og læste i avisen. Der var enkelte, der havde opdaget, at de på en bølgelængde kunne høre en dansk udsendelse fra B.B.C., London. Udsendelsen var meget generet af en støjsender, som tyskerne havde etableret, men snart lyttede alle til udsendelsen.

Vinteren 1942 begyndte straks i det nye år. Det blev den koldeste af de tre vintre 1940-41 og 42. De tyske soldater stod langt inde i Rusland. De frøs bogstaveligt fast der og måtte begynde et meget langt tilbagetog, som af tyskerne blev beskrevet som små sejre, men de blev langsomt trængt tilbage.

England og USA var i færd med at opbygge en stor hær. Det var tyskerne godt klar over. Så begyndte man at bygge det, man kaldte Atlantvolden - et meget stort befæstningsanlæg - der strakte sig fra Nordkap til den spanske grænse.

1943 blev et skelsættende år for os under krigen. Vi havde indtil nu ikke mærket ret meget til den tyske besættelse, men nu strømmede tyske soldater til. De beslaglagde hotel, skole og forsamlingshus samt enkelte private boliger. Nogle steder måtte de stille deres pæne stue til rådighed for officererne. Disse soldater var en broget skare, nogle var meget unge - det var nye årgange, som skulle oplæres i krigskunsten - andre garvede frontkæmpere, som skulle stresse af i det forholdsvise fredelige Danmark, men der var god disciplin. De helt store kontroverser mellem dem og befolkningen blev det ikke til.

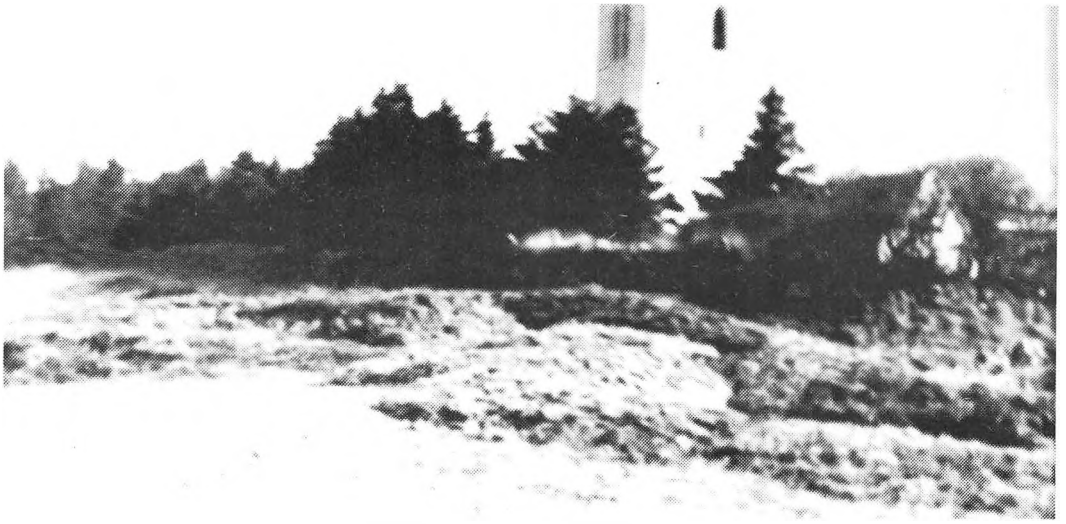

Løbegrave ved Husby Kirke

Nu begyndte det store arbejde med at befæste den jyske vestkyst. Arbejdere og alle andre slags mennesker strømmede til. De fik ansættelse hos danske entreprenører, som af tyskerne var blevet beordret til at befæste landet mod vore befriere.

Alle disse mennesker skulle have tag over hovedet. De blev tvangsindkvarteret hos private. Alle hjem i sognet havde, hvis der var plads, to arbejdere indlogeret. De skulle have fuld kost.

Det var en broget skare. Nogle af dem gik på arbejde med små sko på fødderne. Det var ikke lige den bedste fodbeklædning til arbejdet i klitter og moser.
Disse mennesker kom ikke her for at hjælpe tyskerne, men for at tjene til føden for dem og deres familier. Arbejdsløsheden var stor, og der måtte ikke udbetales dagpenge, når der kunne anvises arbejde hos tyskerne. De, der boede hos os, forslog slet ikke. Mange blev kørt i lastbiler hertil hver dag. Det hele foregik uden den helt store ballade, man affandt sig med forholdene. Enkelte steder blev det til venskab mellem vært og logerende, som varede i mange år efter krigens ophør.

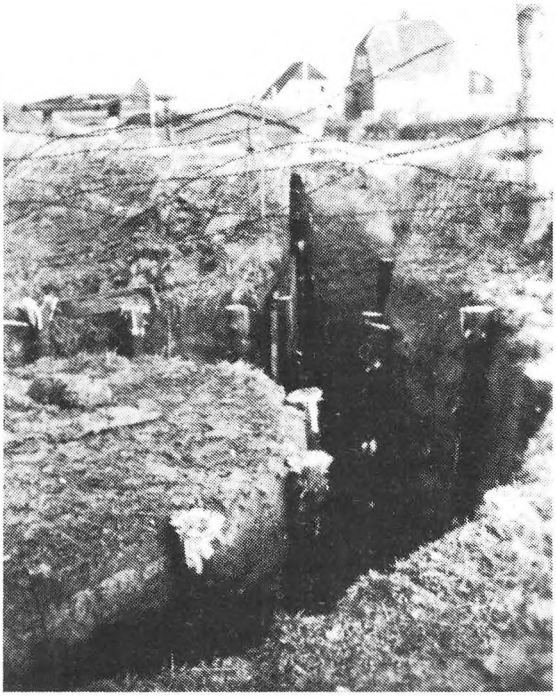

Løbegrave
Husby - Vedersø - klit

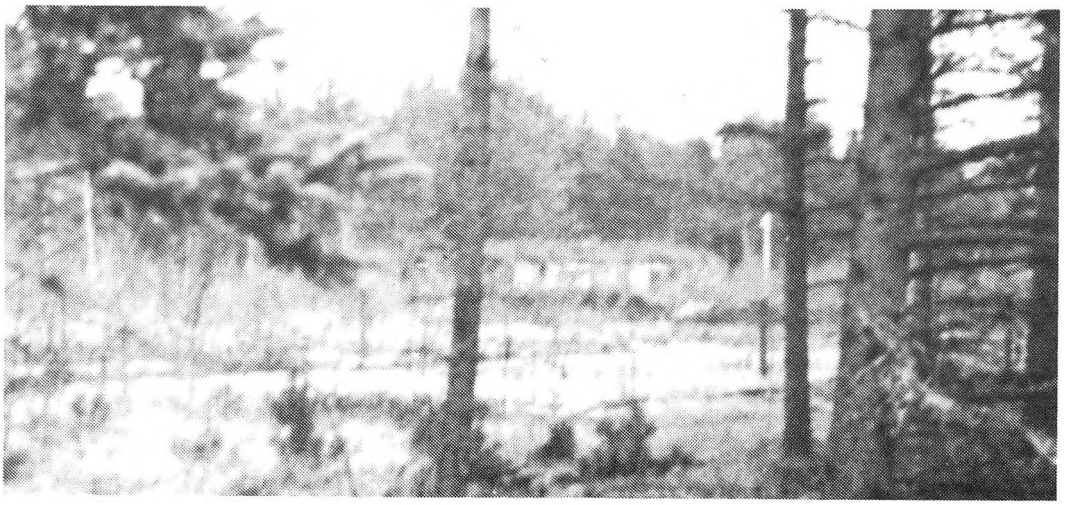

Barakken lige nord for kirken

De kom med de bare næver og fik en skovl stukket i hånden. De skulle ikke alene bygge anlæggene, det var ikke en sandvold, der skulle laves, nej, det var kæmpe bunkers i jern og beton. Store mængder byggematerialer skulle transporteres. Brændstof var det knap med. For at spare på det, brugte man heste og vogne. En del af landmændene her kørte for tyskerne, som man sagde i kortere eller længere tid. Nogle af dem fik lavet hagekors på deres græsmark af ukendte gerningsmænd. Der kom også folk fra andre egne af landet, kørende i hestevogn, for at tjene lette penge. De blev også indkvarteret.

Ammunitionsminer

Der blev af tyskerne opført en større lejr nord for Husby kirke, i området, hvor præsteboligen nu ligger. Den blev opført af træstammer, som de huggede i Husby Klit Plantage. Fra denne lejr mod vest helt ud til havet ca. 4 km. lagde man beton på vejen,

for at den skulle holde til deres tunge køretøjer. For enden af vejen helt ud mod havet oprettede man også en lejr, hvor soldaterne kunne opholde sig, når de ikke var på vagt i de mange betonbunkers, som lå spredt rundt i klitterne, forbundet med masser af pigtrådsspærringer og minefelter.

Opførsel af tyskernes træbunkers; fra Husby Plantage

I titusindvis af sække cement blev brugt til ingen verdens nytte, og vi kunne ikke købe cement til byggeri uden ansøgning.

Spæring ved Kastbro

Det var ikke bare ude ved havet, der blev opført forsvarsværker. Også i baglandet blev der lavet en del. Der blev gravet en tankgrav fra Sdr. Nissum Fjords sydside til Husby sø. Det er, hvad vi i dag kalder en bred kanal indhegnet på begge sider af flere rækker

pigtråd. Ved opførelsen af dette anlæg var vejen ved Kastbro spærret i fem dage. Vi kunne ikke komme af med mælken til Staby mejeri, den blev kørt til Sdr. Nissum mejeri.

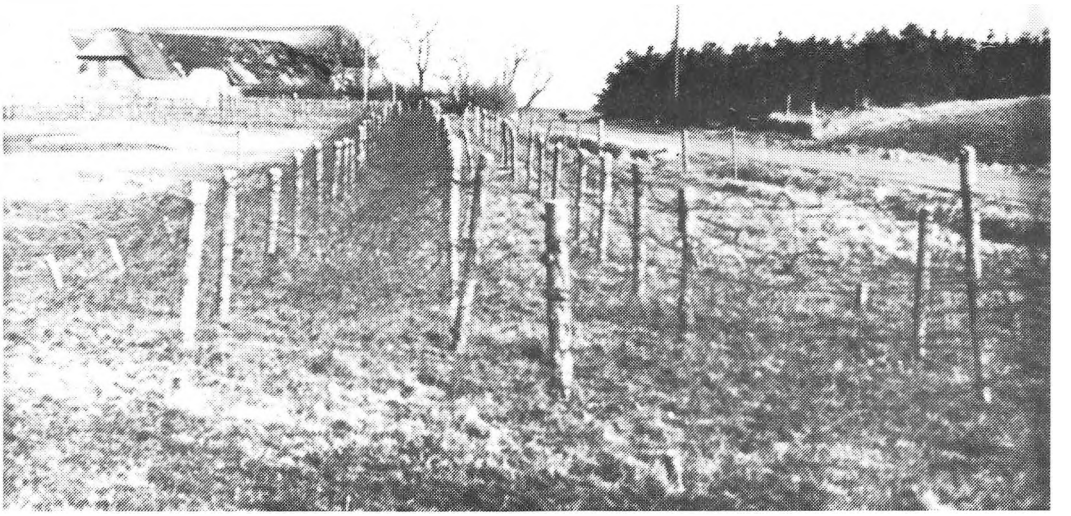

Spæring foran pansergrav; Staby Kærgaard

Krigen rasede videre. Fra begge sider blev der taget mere avanceret krigsmateriel i brug. I England havde man opstillet en hel masse spærreballoner til værn mod tyske flyangreb. Det var kæmpe balloner, der var tøjret til jorden med en flere km. lang stålvire. Det skete, at sådanne balloner rev sig løse og drev med vestenvinden til Jylland, slæbende den lange trosse efter sig. En sådan kom sejlende ind over Husby. Trossen ragede samtlige luftledninger ned på sin vej ind over landet.

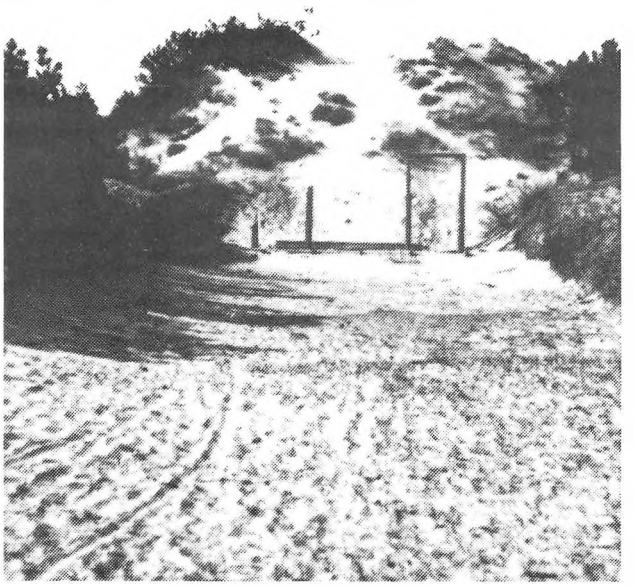

Camoufleret bygning i klitterne
Tysk militær

Sådanne balloner var eftertragtede. Stålviren var mange penge værd, og selve ballonhylsteret kunne der laves op mod tusind dejlige regnfrakker af.

Ballonen, der kom over Husby, blev af arbejderne forsøgt nedtaget. Det var ved at lykkes, men så kom tyske soldater og forhindrede det, og senere kom tyske fly og skød ballonen ned.

Sommeren 1943 blev et vendepunkt. Modstandsbevægelsen voksende. Næsten alle var klar over, at krigen ville ende med Aksemagternes nederlag, og så var det bedst at

Saltsyre hældt ud på mark ved landmænd, der arbejdede for tyskerne. Saltsyren dannede et hagekors; Husby

man havde holdt på den rigtige hest, når engang krigen standsede. Den danske regering fik kolde fødder og trak sig ud af samarbejdet med tyskerne. Den gik af. Det var med bange anelser, vi så fremtiden i møde. Modstanden mod besættelsesmagten kunne ses, tropperne øgedes, illegale blade og skrifter kunne man få stukket i hånden, når man mindst ventede det. Der blev udøvet sabotage på tyskerne materiel og virksomheder, der arbejdede for tyskerne. Det var kun i det små, men det irriterede tyskerne. De ville have regeringen til at gribe hårdere ind, men det ville den ikke, derfor måtte den gå af. Der blev udsendt et påbud om at alle skulle være i besiddelse af et identitetskort. Til det skulle der bruges et vellignende billede. Fotograf Sørensen fik travlt. Han averterede i bladet. Alle, der ønskede at blive fotograferet, bedes møde ved Husby forsamlingshus på torsdag mellem kl. 10.00 og 16.99. Det var ikke alle, der var lige tilfredse med deres billede, de mente ikke, de kunne kende sig selv. Disse kort blev skrevet og udleveret af sognerådsformand Ole A. Olesen.

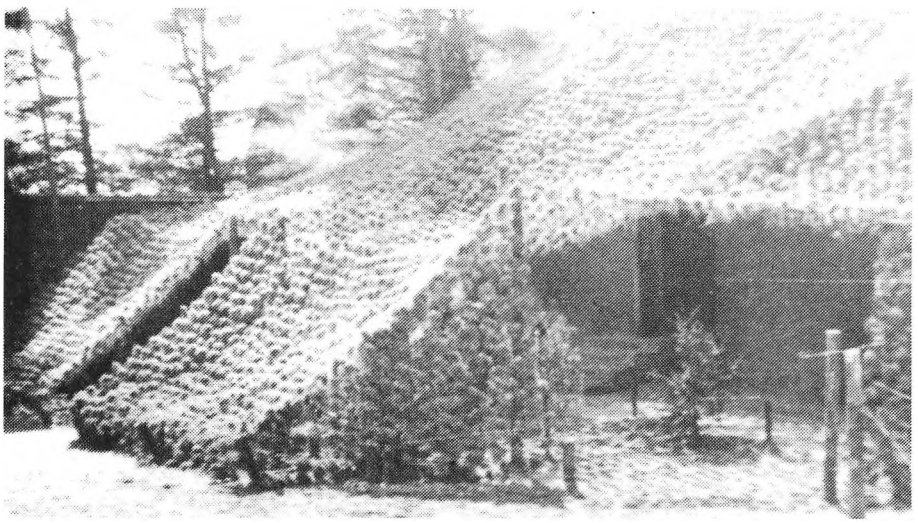

Camouflage ved Husby/Vedersø

Den 4. januar 1944 blev digterpræsten Kaj Munk i Vedersø myrdet. Straks efter hans begravelse rejste vores præst K. L. Aastrup til Sverige. Der blev snart efter ordineret en anden præst i embedet. Nu efter 4 års krig, var der mangel på alt. Der kunne kun købes erstatningsvarer, som var af en meget ringe kvalitet Tøj lavede man bl.a. af kohår, koste af revlingeris, reb af papir, tobak af tobaksplanter avlede man selv, sirup lavede man af sukkerroe. Bygmel blev nu brugt meget til bagning, det var den eneste melsort, der ikke var rationeret.

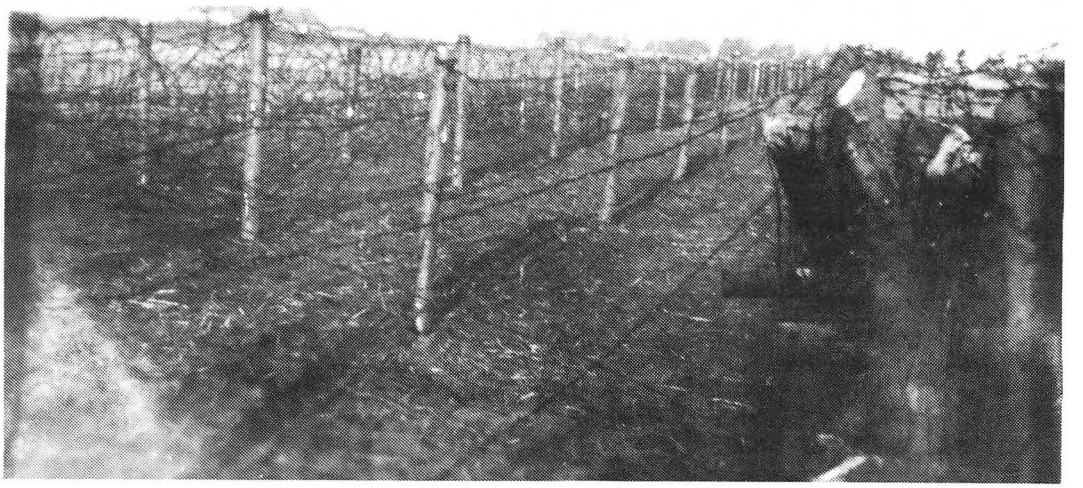

Spæring Husby/Vedersø

Luftrummet over Husby blev nu hver nat overfløjet af allierede fly, der kastede våben ned til modstandsbevægelsen, men der var ingen modtagepladser. Tyskerne havde sat sig på det hele, men der blev udøvet sabotage mod ting som de danskere, der arbejdede for tyskerne, brugte. Det var navnlig deres vogne, det gik ud over. Sabotage på selve forsvarsværkerne fandt ikke sted, det ville også være selvmord at udføre det.

Endelig skete det. De allierede gik i land på den franske kyst 4. juni 1944 hørte vi om i radioen fra London, men hos os gjorde det ikke den store forandring, ud over at flyvningen blev meget intensiveret. Hver nat drønede de store bombefly ind over os på vej til deres mål.

Til trods for at regeringen var gået af, fungerede det hele så nogenlunde. Departementcheferne sad stadig på deres poster og sørgede for, at dagligdagen fungerede, under tyskernes overvågning, men det var ikke let, sabotagen voksede. Det gik ud over jernbane og mange andre ting, som tyskerne benyttede. Som modtræk oprettede tyskerne terrorkorps under forskellige navne. De var bemandet med danske landsforrædere. De skulle sprænge bygninger, som havde dansk kulturværdi og sidst men ikke mindst likvidere danske modstandsfolk.

Tyskerne mente også, det danske politi gjorde for lidt for at holde ro og orden, og de beskyldte dem for direkte at samarbejde med modstandsbevægelsen. En dag i september blev alle politibetjente, som ikke nåede at skjule sig, taget til fange og sendt i tyske

koncentrationslejre, hvorfra mange af dem aldrig vendte tilbage.

For at få det hele til at gå agurk, blev der oprettet vagtværn ud over landet, enten i hvert sogn eller flere sogne slog sig sammen om opgaven. Derudover blev der ansat nogle unge mennesker i uniform. De skulle patruljere i byområderne nat som dag, dem kaldte vi føl. En del af dem blev politibetjente efter krigen, som erstatning for dem der døde i tyske koncentrationslejre.

Det var andre soldater, der var i Husby i begyndelsen af 1945. Det var russiske soldater, der havde overgivet sig til tyskerne. I stedet for at sidde i krigsfangenskab havde de svoret troskabsed til den tyske armé og var nu på deres side. Tyskerne stolede ikke så meget på dem, at de turde sende dem til fronten, derfor var de på bevogtningsopgave i Danmark. De halvsultede og prøvede på alle måder at supplere deres sparsomme rationer. Vi måtte have dørene låst, ellers kunne det nemt ske, der manglede et eller andet.

Under hele krigen opkøbte tyskerne heste, som vi leverede på Ulfborg station, hvor de kom i jernbanevogne og blev kørt sydover. Mange gange kom disse heste til at stå i jernbanevognene i flere dage pga., at togene ikke kørte.

Vinteren 1945 var ikke særlig kold, men meget barsk på anden måde. Mange gode danske mænd mistede livet i den sidste fase af krigen.

Endelig den 4. maj 1945 om aftenen kom budskabet over radioen fra London.

"De tyske tropper i Holland, Belgien, Danmark og Norge har overgivet sig".

Det var et glædens budskab. I byerne rev folk mørklægningsgardinerne ned, brændte dem på gaden og tændte levende lys i vinduerne. Ingen kom på arbejde dagen efter - den 5. maj. Det skulle fejres, at vi efter fem års besættelse var blevet frie. Den tyske besættelsesmagt i Danmark overgav sig uden kamp, dog ikke på Bornholm, der blev tyskerne nedkæmpet af russiske soldater, som blev på øen et helt år efter krigens afslutning.

Modstandsfolkene havde forlængst planlagt, hvordan man i alle egne af landet skulle tage magten. Der var uddelt frihedskæmperarmbind til alle de, man stolede på, var gode danskere, og de havde fået udleveret våben.

Det blev ikke tyske soldater, man kom til at kæmpe imod, for de nedlagde våbnene og traskede afsted mod grænsen og Tyskland. Det var en sørgelig rest af den før så stolte hær. Det var danskernes strid indbyrdes, man kom til at formidle ved at forhindre selvjustits. Mange havde noget at hævne. Broder eller søster, der af danske var blevet angivet til tyskerne, som torturerede dem og til sidst skød dem. Disse landssvigere, som man kaldte dem, blev af frihedskæmperne afhentet og samlet forskellige steder til senere domfældelse.

Trods visse fejltagelser blev det en værdig afslutning på besættelsestiden. Der blev nedsat en midlertidig regering, som fungerede, indtil demokratisk valg kunne afholdes. Der skulle nu ryddes op efter tyskerne. Det var et kæmpearbejde. Her i Husby var der en mængde landminer, som skulle fjernes. Det blev tyskerne tvunget til at gøre. Det var et meget farligt arbejde, men den tyske grundighed fornægtede sig ikke. De havde nøjagtige kort over, hvor minerne lå. For at være helt sikre på, at de havde fjernet dem alle, blev de kommanderet til at marchere hen over de rensede arealer. Landminer og al anden ammunition blev af dem, som ikke havde kørt for tyskerne, kørt med hestevogn ad betonvejen ud til havet, hvor det blev sprængt. Det var ikke helt ufarligt. En af mændene fik et sprængstykke i øjet, som blev ødelagt. Forsamlingshus og skole blev efter en større renselsesproces taget i brug igen. Børnene blev i tiden, hvor skolen var beslaglagt undervist i konfirmandstuen i præstegården og storstuen på gården Søe.

Vi kunne igen høre danske radio, som ikke var censureret. Vi satte stor pris på at høre vejrmeldingen, den havde vi ikke hørt i fem år.

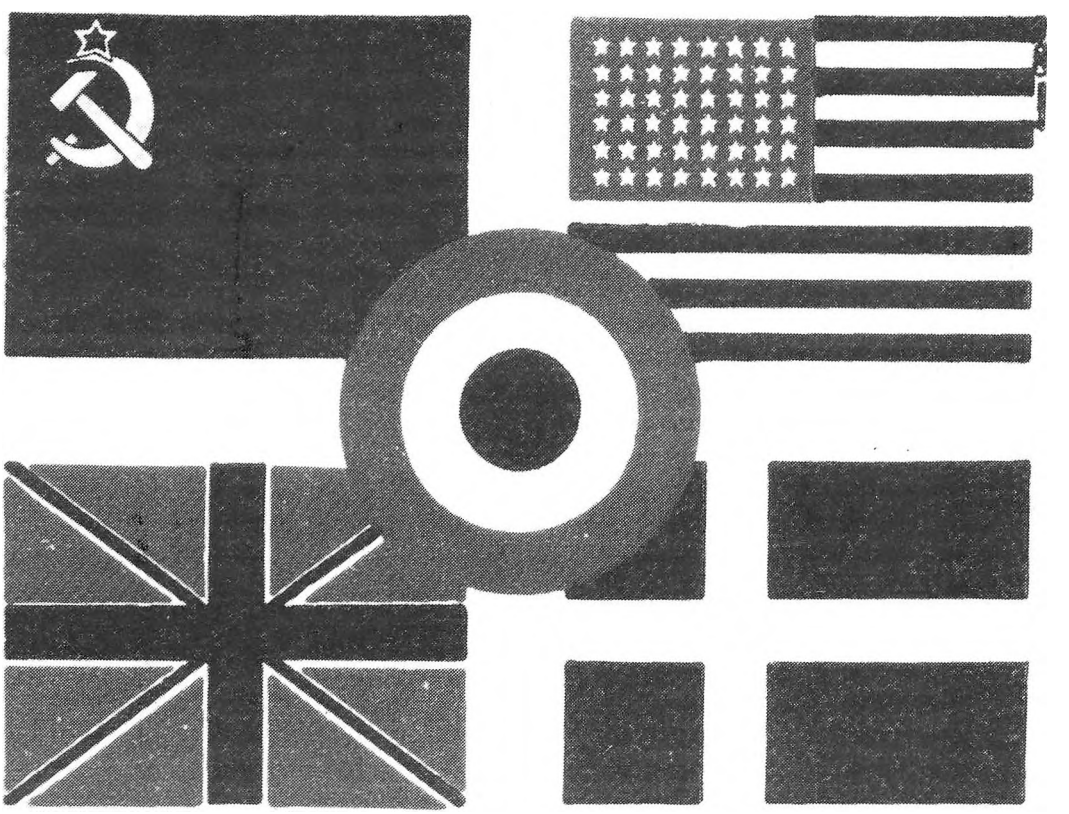

Klistermærker, som vi drenge klistrede på alle vegne de sidste måneder af krigen. farverne var rødt, hvidt og blåt

Fra Vemb arkiv skriver Martin Just Andresen

Freden, der blev forsinket

"Her er London - Montgomery har lige oplyst, at alle tyske styrker i Holland, Nordvesttyskland og i Danmark har overgivet sig".

Dette var den med længsel ventede meddelelse, som blev sendt over BBC til Danmark kl. ca. 20.30 den 4. maj 1945. Kapitulationen skulle træde i kraft næste morgen kl. 8.00, men natten igennem blev der festet som aldrig før, for nu var det forbi med skyderi, luftalarm og spærretid, og dog var den 5. maj vel nok en af de blodigste her i Danmark under krigen for de større byers vedkommende, mens alt åndede fred og ro her i Vestjylland - endnu.

Den tyske værnemagt havde under krigen lidt så store tab, at der her mod slutningen af krigen kneb med at skaffe mandskab til besættelsen, og de regulære tyske styrker måtte så delvis erstattes af ikke-tyske soldater.

Disse enheder bestod dels af en ynkelig samling ungarske soldater, hvoraf den yngste var 12 år, og de andre ikke meget ældre. Det største kontingent erstatningsstyrker bestod dog af russere, der var gået i tysk tjeneste.

Når vi siger russere, så skal det tages med et vist forbehold, da sandsynligvis flertallet af dem slet ikke var russere, men stammede fra Sovjetunionens "randstater" blandt andet Baltikum, Georgien og Kaukasus for blot at nævne nogle af lokaliteterne. Man må nok antage, at disse mennesker meldte sig til tysk tjeneste mere af had til Sovjet end af kærlighed til tyskerne. Der var dog også en del "ægte" russere i tysk uniform, men til undskyldning for dem, må man sige, at de havde valget mellem pest og kolera, idet de blev rekrutteret fra de tyske fangelejre, hvor sultedøden næsten var dem vis. Hvis de meldte sig til tysk tjeneste, ville de få en bedre forplejning og havde derved en reel mulighed for at overleve.

Det var dette sammenrend af forskellige nationaliteter, der nu skulle sendes ud af Danmark.

For de regulære tyske soldaters vedkommende var sagen klar. De skulle hjem, men for russernes vedkommende var sagen mere problematisk, idet Stalin havde forlangt, at alle russere, der havde deltaget i krigen på tysk side, skulle sendes tilbage til Rusland, men havde samtidig lovet dem amnesti. Dette blev dog modsvaret af, at han havde udstedt et dekret om, at alle, der havde deltaget som frivillige i krigen mod Sovjet summarisk skulle idømmes 25 års strafarbejde i de sovjetiske Gulag-lejre, så der var ikke noget at sige til, at russerne i Danmark ikke ligefrem led af hjemve.

Forholdet mellem de tyske tropper og de russiske hjælpetropper havde vel aldrig været særlig godt, men efter kapitulationen brød uenigheden ud i lys lue. Det begyndte på Lemvigegnen, hvor der fandt direkte kamphandlinger sted ved Ferring, og hvor 6-7 tyskere mistede livet, inden kampene ebbede ud.

Den 8. maj kom en større styrke sværtbevæbnede russiske soldater gennem Vemb by. De tog ophold i en teglværkslade på den anden side af Storåen, men her befandt sig i forvejen et antal tyske soldater. Tyskerne havde mad, men få våben, mens russerne manglede fødemidler, men havde masser af våben. Desuden var russerne mandskabsmæssigt tyskerne overlegne, og da det et så ud til, at der også her ville opstå stridigheder, svømmede en tysk officer over åen og henvendte sig til modstands-bevægelsen i Vemb og anmodede om at få våben stillet til rådighed. Da dette ikke kunne imødekommes, blev den tyske kommandant i Vemb alarmeret, hvorefter han satte sine styrker i beredskab for at komme sine våbenfæller på den anden side af åen til hjælp.

Broen over Storåen blev bevogtet af 2 modstandsfolk fra Vemb, og skulle der nu komme til skyderier tværs over Storåen, ville disse 2 mænd komme under dobbelt ild, hvorfor det gjaldt om at få dem trukket væk hurtigst muligt. Det blev 2 16-årige spejderdrenge, der fik den opgave at begive sig til broen og hente folkene hjem, hvilket lykkedes, men derefter blev de 2 drenge permitteret og sendt hjem.

I Skalstrup lidt udenfor Vemb havde russerne en artillerienhed stående, og denne enhed rettede nu kanonerne mod Vemb og Ulfborg, parat til at beskyde Vemb by, hvis tyskerne der skulle finde på at angribe over Storåen for at hjælpe deres landsmænd i teglværksladen.

På kroen i Vemb var ledende modstandsfolk forsamlet, hvor de forhandlede med en russisk officer. Enden på forhandlingerne blev, at officeren beordrede sine styrker til at blive i stillingerne, men forholde sig i ro.

Så langt så godt, men da dagen gryede den 9. maj, var det galt igen. Denne gang umiddelbart syd for Ulfborg by, hvor en mindre styrke tyskere stod over for 1800 sværtbevæbnede russere. I deres nød bad tyskerne den øverstbefalende for tyskerne i Danmark om hjælp, og denne sendte en panserkolonne med 300 mand anført at en general.

Nu blev modstandsbevægelsens ledelse i Århus orienteret, og på dennes foranledning blev en engelsk deling bestående af 5 panservogne sendt til området med den opgave at bilægge konflikten. De engelske og tyske panservogne ankom næsten samtidig til "krigsskuepladsen". Den engelske deling var anført af en 22-årig meget karakterfast løjtnant ved navn Browne. Men høflig kunne han dog også være, men da han ville trykke den tyske general i hånden, ignorede denne løjtnantens høflighedsgestus, hvorfor løjtnant Browne blev rasende og beordrede generalen afvæbnet.

De tyske og russiske styrker var nu næsten lige stærke, og ingen af parterne var tilbøjelige til at give køb, hvorefter løjtnant Browne gav dem en frist på 3 minutter til at blive enige, ellers ville han lade sine panservogne gå i aktion. Det hjalp. Aftalen blev, at både tyskerne og russerne skule lade sig afvæbne dagen efter og fortsætte marchen sydpå.

Dagen efter var det dog helt galt igen. Russerne gjorde sig utilbens, og den engelske panserkolonne måtte igen i aktion. Denne gang gik den radikalt til værks, idet den i løbet af dagen afvæbnede 3.400 russiske soldater.

For at undgå flere stridigheder blev det bestemt, at tyskerne skulle fortsætte marchen gennem Ringkøbing, mens russerne skulle bevæge sig længere østpå og gå gennem Skjern.

Den 10. maj kom en flok russere gennem Thorsted. En af russerne, der kom trækkende med en cykel, var inde på en gård, hvor han ville købe smør og flæsk. Det kunne ikke lade sig gøre.Det var ikke, fordi han manglede betalingsmidler, for han havde lommerne fulde af cigaretter, og fastklemt i cyklens bagagebærer havde han en større sum danske pengesedler, hvor han så ellers havde fået dem fra.

Under et af sine "raids" til Vestjylland besøgte løjtnant Browne Vemb Kro, hvor han mødte nogle af modstandsbevægelsens folk.

50 år efter kom han igen, inviteret til Danmark sammen med sin hustru Sus for at gense nogle af de lokaliteter, hvor han ydede så bemærkelsesværdig indsats 50 år tidligere. Desuden ønskede han at hilse på så mange som muligt af de gamle modstandsfolk.

Browne er nu 72 år, men han er "still going strong". Den samme rankhed han måtte have været i besiddelse af for 50 år siden, har han stadig.

Den ene af de føromtalte spejderdrenge er den forhenværende stadsingeniør i Lemvig, Niels Erik Stampe. Han prøver for tiden at "rekonstruere" de begivenheder, der fandt sted for 50 år siden. Det har imidlertid vist sig at være en vanskelig opgave, selv om han har opsøgt øjenvidner til begivenhederne. Deres oplysninger om den samme begivenhed er i visse tilfælde stærkt divergerende.

Forklaringen på dette fænomen kan være mange. Det kan være vanskeligt at huske detaljer så længe efter. Desuden står indtrykket af en bestemt begivenhed i et andet skær nu, end den gjorde for 50 år siden. Naturen har også ændret sig, hvor der i dag er skov, var der måske hede dengang. Alene dette gør det vanskeligt at udpege en lokalitet for en bestemt begivenhed.

Erindringer fra besættelsen og befrielsen d. 5. maj 1945

Ved festen i Staby Sognegård på 50 års dagen d. 5. maj 1995 fortalte Elva Bækly Olesen, Staby.

Elva Bækly Olesen er født på Husby Klit 1932.

En lærke letted og tusind fulgte,
og straks var luften et væld af sang.
De tusind tårne tog til at tone,
så landet fyldtes af klokkers klang,
og byer blomstred i rødt og hvidt,
og det var forår, og Danmark frit.

Når jeg tænker tilbage på den 5. maj for 50 år siden, kan jeg bedst udtrykke mine følelser ved at bruge den sang af Mads Nielsen. Jeg har nynnet den inde ved mig selv mange mange gange, når tankerne er gået til den dag.

Jeg har, som nok de fleste af jer ved, trådt mine barnesko ved Husby Klit tæt ved Vesterhavet. Den 4. maj vidste vi ikke, at budskabet om freden var kommet. Det kan vist lyde underligt for jer, men forklaringen er, at vores radio var ude af drift, akkumulatoren var i Ringkøbing for at blive ladet op, vi havde ingen telefon, og der var langt til naboer.

Bækbygaard

Om morgenen d. 5. maj var jeg sammen med to af mine brødre Erling og Viggo omme nord for vejen til Stadil, der var vore kvier løbet ud af gennen. Da vi havde fået dem dreven ind igen og lukket ledet gik vi hjemad, da kunne vi se Far og Mor og min søster Frida gå op ad klitterne med Dannebrog under armen. Flagstangen stod på en klittop. Det gør den stadig derhjemme hos Viggo. Vi fik fart på. Med træskoene i hænderne løb vi glade hjemad. Vi anede, hvorfor flaget skulle hejses, vi havde hørt kirkeklokkerne ringe i det fjerne. Det blev kirkeklokkerne, der fortalte os om befrielsen d. 5. maj. Det var en helt vidunderlig oplevelse i alt sin enkelthed.

Sommeren 1951 var jeg elev på Vestbirk Højskole. En dag skulle vi skrive stil over emnet "En dag jeg aldrig glemmer". Der var ingen tvivl for mig, selvfølgelig ville jeg skrive om den 5. maj. Det var jeg den eneste, der gjorde. Vor lærer Neermann Jensen læste min stil højt. Det var jeg selvfølgelig glad ved. De andre elever skrev om deres konfirmation eller en anden fest, de havde været med til.

Man kan nu engang ikke fejre en 5. maj uden at tankerne går tilbage til 9. april 1940. Dengang var jeg 8 år. Jeg husker tydeligt den nedtrykte stemning. Mor græd, vi så flyvemaskiner flyve lavt, motorcykler med tyske soldater drønede nordpå ad de grusede veje. Det var på een gang så uhyggeligt og uvirkeligt, og dog var det sandt. Det var en sorgens dag, også for os derhjemme på klitten.

Der blev bygget en barak ikke ret langt fra mit hjem. Det var der, hvor parkeringspladsen nu er ved Bækbygård strand. Der var ca. 30 tyske soldater. Selv om de ikke direkte generede os, var det, som om vor frihed var forsvundet. Der blev bygget bunkers ved vor strand, pigtrådsspærringer og udkikstårn på en høj klittop.

1940 - Erling og Elva ved høfterne ved stranden på Husby Klit, før vi kendte til krig og ufred.

Vi måtte ikke gå til havet, os der var vant til at gå ved stranden hver dag, det var bare så trist. Det skete nu somme tider mine brødre smuttede gennem spærringerne. Jeg fatter ikke, de turde. En sommerdag vi gik og hakkede i roerne, manglede der een af mindre brødre. Det var Tage. Han var en tur ved havet, og hjem kom han med en metaldåse. Der var en lille bule i den, men den var tæt. Da den blev åbnet, var der 7 kg ren chokolade i. I kan tro, det var alle tiders at få fat i for næsen af tyskerne.

En dag kom Ernst hjem fra havet med en gaj, det var en sort rund bøje, som fiskerne satte ved deres garn, den kom på loftet. Kort efter kom en tysker, han var vred og ville vide, hvor den var blevet af, men ingen fortalte ham det. Jeg var bange, for han talte så

højt og nævnte flere gange den tyske værnemagt. Jeg tror, det var godt, han ikke forstod, hvad Ernst sagde, for han var så vred på de tyskere.

Jeg tror ikke, min far gik til havet, mens der var forbud. Måske var det efter befrielsen, at Far en dag kom hjem fra havet med en blank massiv genstand. Den var aflang og rund i enderne. Den blev gemt i chatolskuffen og vist frem flere gange, men en dag blev Far bange, han læste i avisen om en lignende genstand. Det viste sig, den var livsfarlig. Der blev straks sendt bud til politiet, der afhentede den.

En dag vores nabo kørte med mælk, havde han to kasser æbler med til tyskerne i barakken, det var fra købmanden i Stadil. Han satte dem af ved Stadilvejen. Ernst havde godt set, at nogle køer havde fået smag på æblerne, men han har vel ment, det ikke gjorde noget, om tyskerne kom i anden række.

Under krigen var der mange danske arbejdsmænd, der arbejdede langs med klitterne. De byggede bunkers og satte pigtrådsspærringerne op. En del af dem var indkvarteret ved de lokale beboere, derhjemme havde vi 3 - 4 boende, de var fra Aarhus. Dem havde vi det godt med. Een af dem skrev sange. Han udnyttede enhver lejlighed til at skrive en sang. Jeg har et hefte fyldt med sange fra dengang. Om aftenen sang vi meget også fra Højskolesangbogen.

Vi blev af myndighederne opfordret til at sørge for et beskyttelsesrum, og det var da også i egen interesse, der blev lavet en stor hule i en klit. Indvendigt var der stivet af med planker og fjæl fra havet. Heldigvis fik vi aldrig brug for at benytte den.

Vinduerne skulle være mørklagte, det var med sorte rullegardiner. Jeg husker en aften, det var i mørkningen før jul, Mor havde vasket storvask, min søster stod oppe på gruekedlen og kalkede væggen der over, pludselig blev der banket hårdt på ruden. Agnes blev så forskrækket, at spanden med kalk blev væltet ned på gulvet. Tyskeren kom ind og skældte ud, fordi der ikke var mørklagt. Jeg tror nu, det var et meget svagt lysskær. Dengang var der intet elektrisk lys, men en petroleumslampe med en lille brænder i.

En nat blev vi vækket af støjen fra flyvemaskiner, og vi hørte, der blev skudt med skarpt. Pludselig så vi et stort flammehav mod øst. Senere fik vi at vide, hvad der var sket. En engelsk flyvemaskine var skudt ned ovre i Stadil. Det blev småt med søvn den nat. Da toget ved Hee blev beskudt, det var en søndag eftermiddag, husker jeg, det gjorde stærkt indtryk. 8 blev dræbt deriblandt Margrethe Skytte fra Vedersø.

Hornminer ved havet, det var jævnligt, de drev i land. Somme tider sprang de i luften, når de skyllede i land. Min gamle bedstemor boede i vesterenden af stuehuset. En nat var der sprunget en mine lige ned for gården, det var med et voldsomt brag, mange ruder revnede. Min bedstemor, der var meget tunghør, troede, det var tordenvejr. Far gik op til hende, da udbrød hun: "De æ da nøj grimme vejle". Der drev en del miner i land uden de sprang, så skulle minørerne afmontere dem. Hvis de lå langt fra beboelse, blev

de med ledninger bragt til sprængning, men så skulle vi beboere have besked, så vi kunne holde os indendøre. Jeg har fundet mange jernstumper derhjemme på markerne fra de miner. En gang glemte minørerne at give besked. Vores nabo Chr. Iversen kørte med mælkevognen. Pludselig lød der et kæmpebrag. Hestene blev bange og tog magten fra kusken. De løb ud over markerne. Vi så Chr. Iversen var gledet ned på det, vi kaldte storkenæbbet, altså mellem selve vognen og hestene. Det var et grimt syn. Heldigvis kom min far og mine brødre ud og fik standset de løbske heste. Den remse, Chr. Iversen kom med, egner sig ikke til at gentage her, men heldigvis blev det endt med forskrækkelsen.

Fra min fætter i København kom der jævnligt brev til Mor. Det var illegale papirer. De blev gemt under madrassen i sengen. Jeg fik ikke lov at læse brevene dengang, det kan jeg godt forstå nu. Det var uhyggelige beretninger. Jeg har et enkelt brev. Det er fra den 23. februar 1945, herfra vil jeg læse nogle linier.

"En gribende begivenhed skete fornylig en tidlig morgen i den tyske afd. i Vestre Fængsel, en nu løsladt medfange har fortalt, hvad han så gennem en sprække i sin celledør. Man hørte tyskerne komme med hårde tråd de åbnede celledøren ind til en frihedskæmper og fæstnede et hvidt mærke på venstre side af hans bryst tegnet på at han skulle skydes. Lige som de skulle gå, standsede frihedskæmperen i døren med løftet hoved, hans ansigt var som forklaret, det lyste af ro, af mod og af fred. Også sang han pludselig, så det hørtes i alle cellerne det lille vers

Kæmp for alt hvad du kar kært,
dø om så det gælder,
da er livet ej så svært,
døden ikke heller

Som ledet af en usynlig dirigent stemte kammeraterne i med salmens to øvrige vers. Mens sangen lød fra alle cellerne, stod bødlerne med bøjede hoveder. Så førte de vor tapre landsmand ud. Kort efter lød geværsalven.

Jeg kan ikke slutte med at fortælle om mine oplevelser i de fem år uden at nævne Kaj Munk. Der blev talt meget om præsten i Vedersø hjemme hos os, min farbror Chr. Berthelsen var forpagter i Vedersø præstegård. Min Far og Mor var på besøg ved Chr. og Petra den 4. januar 1944, dagen, da Kaj Munk råt og brutalt blev fjernet fra familien i præstegården. Jeg husker tydeligt den dystre stemning, der bredte sig, da budskabet om mordet på Kaj Munk blev kendt. Min Far og Mor deltog i begravelsen. Det blev en gribende oplevelse for alle de mange, der deltog. Det er blevet fortalt at i Vedersø Præstegård blev Dannebrog gemt i skuffen den 9. april 1940 og blev først fundet frem igen 5. maj 1945.

I dag ville jeg så gerne hjem til klitten. Vi hejste først vort eget flag, derefter var vi ved Stadil skole, Søren eet af vore børnebørn ville gerne have os med. Der var en lille højtidelighed. Flaget blev hejst, vi sang et par sange, lærer Nielsen fortalte eleverne om

5. maj - Viggo hejser flaget på "æ Flagstångsbjerg"

de fem år. Børnene lyttede med interesse. Vi så deres udstilling, derefter kørte vi hjem til klitten til Viggo og nåede også dér sammen med flere af familien at se Danneborg glide til tops oppe på den klit, vi altid har kaldt "æ Flagstångbjerg". Sammen med hvad vi nu har været fælles om her i aften, blev det en rigtig dejlig dag.

Viggo Berthelsen, Elva, Vagner Olesen m.fl. af familien

MINDER

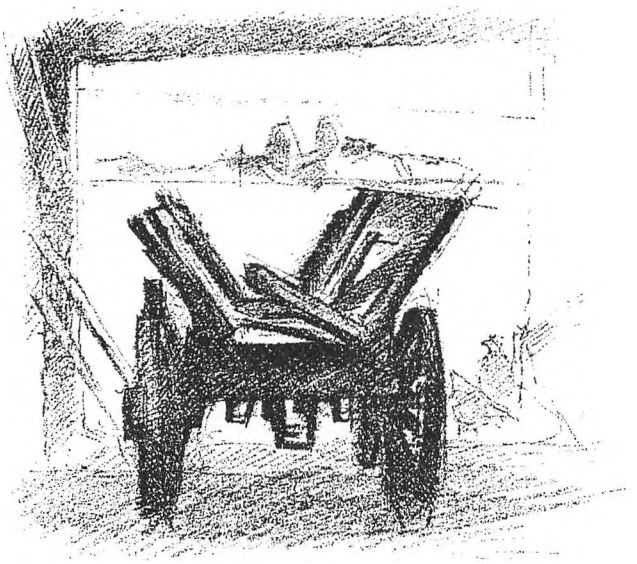

Engång war der møj længer Somrer,
å æ Marker war møj mejjer grønn;
der war møj mejjer Glee ve æ Arber,
å æ Awtener war møj mejjer skjønn!

Ja, om åsse æ Daww di war længer,
war er Fest, liig ihwa vi bestilld.
Å hur hååj Folk da let we å glee sæ
en enkelt gång te en Gilld.

Engång da war Mennesker ærlig,
de ku soww om æ Nætter i Row.
Å en Piig hun war mejjer å lii oe,
nær hun ga en Kåel hinne Trow.

Ja, æ Minder fræ Daww, der er øwwer,
ka vi Mennesker gjemm som en Skat.
-- Å tit ka vi allerbedst mindes
en Ti, te der aller hår wat!

Steffen Steffensen.

Thorsted-gruppen

Fra Ringkøbing Dagblad Maj 1945

Træk fra modstandsbevægelsens arbejde

R. Hardi Thorndahl, Thorsted 5. maj 1979

Selv efter fem års besættelse gaves der enkelte egne i Danmark, hvor man tilsyneladende ikke påvirkedes ret meget af besættelsen. Man "hyggede sig i smug", og alt gik sin rolige jævne gang - tilsyneladende.

Thorsted var et af de steder. Der var intet tysk militær, ingen beslaglæggelse af skoler, forsamlingshuse o.s.v., ingen befæstningsanlæg, og efterhånden heller ingen der arbejdede for tyskerne. Sabotage var følgelig ukendt på egnen. Man lyttede til den engelske og var temmelig enige i, at "nu kunne de da ikke holde ret meget længere", hvad jo også kom til at passe efterhånden.

I denne dejlige skov uden røvere talte vi en aften ved et fredeligt whist-parti om disse forhold. Vi var enige og spillede videre.

Gestapo-aktionen var et chok for de fleste

Et par dage - eller nætter- efter blev han, som havde fastslået ovennævnte "kendsgerninger", taget af Gestapo sammen med to andre, og mange af sognets gode mænd og kvinder gik "under jorden".

Det var et chok for de fleste, man havde ikke regnet med, at der også foregik noget her. Og mon ikke det har været en overraskelse alle vegne, at der var så mange, der "var med".

Det virkede overvældende med de mange tusinde frihedskæmpere, der var parat til med våben i hånd at "trænges til værn om vor vår".

Der var delte meninger om modstandsbevægelsen. Mange - det bør ikke betvivles - gode danske mænd har betragtet dens virksomhed som skadelig for landet. Men i dag kan vi alle se, at de, der fulgte hjertets og ærens bud, fik ret overfor dem, der talte "fornuft". Hvad har det ikke betydet for os, at så mange tusinde var parat med våben i hånd at overtage opretholdelsen af ro og orden efter den tyske kapitulation.

Store mængder våben og sprængstoffer taget ned i "det rolige Vestjylland"

Dette med våbnene er et kapitel for sig. Netop i Vestjylland, hvor der tilsyneladende var ret roligt, er der taget store mængder af våben, ammunition og sprængstoffer ned, blandt andet i Vind og Thorsted, og vi har bedt nogle af dem, der har været virksomme derved, fortælle lidt derom.

- Allerførst vil vi kraftigt pointere, at vort arbejde kun er et led i modstandsbevægelsens samlede arbejde, uden hvilket alt arbejde havde været forgæves. Vi er navnløse medlemmer af dens store navnløse hær af frihedskæmpere, der hver for sig har virket og lejlighed, og vi vil ikke have navne nævnt i vor redegørelse.

Vort arbejde bestod først og fremmest i nedtagning af våben, og da vor beliggenhed var særlig gunstig for at komme uset hjem med godset, fik vi tillige den opgave at sørge for opbevaring og afsendelse af de modtagne våben og sprængstoffer. Ja, vi har også haft pejlestationer til vejledning af de engelske flyvere, og der har været en betydelig illegal virksomhed med duplikering og udsendelse af ugeblade, men det var en virksomhed for sig, som ikke kom ind over vor gruppe.

En gruppe der har været ude efter våben 10 gange

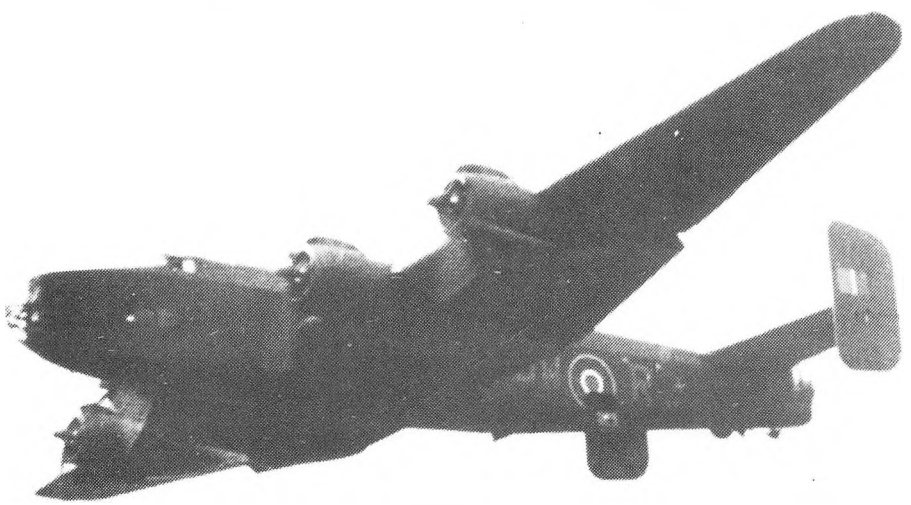

Vi har været ude efter våben 10 gange, men det var dog ikke hver gang, vi fik noget med hjem, hvad enten det skyldtes dårlige vejrforhold, eller flyveren ikke har kunnet finde pladsen.

Det var en uforglemmelig oplevelse, når den store 4-motorers flyvemaskine kom strygende ind over pladsen i 150 m højde en måneskinsnat efterladende fra 12 til 24 faldskærme med våben og sprængstoffer.

Et par gange tog vi fejl og signalerede til en tysk natjæger, der også viste os det hensyn at gå ned over hovedet af os for at gøre os opmærksom på fejltagelsen... Men ellers forløb vore små natlige udflugter planmæssigt indtil de to sidste ture.

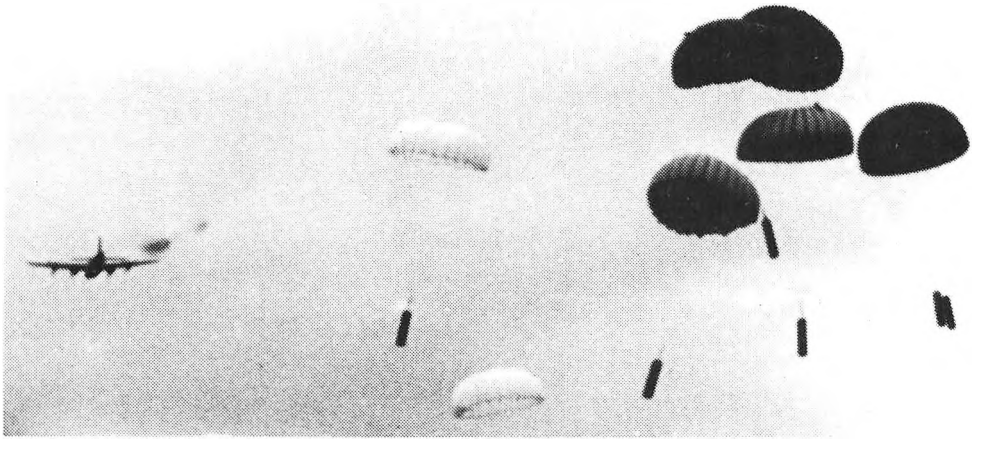

En tysk nat-jager opfangede pejlesignalet

Den sidste tid var det, som om tyskerne var blevet klar over, at der foregik noget her bag deres ryg. Vi havde fået en ny plads, og for at være sikker på, at piloten kunne finde pladsen, havde vi lånt et transportabelt pejleapparat, i hvilket vi kunne pejle den engelske maskine ca. 150 km ude, og ved at sende et bestemt bogstav kunne piloten altid blive klar over pladsens beliggenhed.

Englænderen kom ikke denne aften, men derimod en tysk natjager, som sandsynligvis har været i stand til at opfange signalet, så den blev klar over pladsens beliggenhed.

Seks mand blev taget- men løsladt igen

Næste morgen fik vi at vide, at Gestapo havde taget seks af vore kammerater på vejen hjem, og kort tid efter kom ca. 200 tyskere for at afsøge omegnen men uden resultat. Vore kammerater blev frigivet om eftermiddagen, da de bare havde været ude at spille kort.

Gestapo havde dertil ironisk bemærket, at den danske ungdom kun tænkte på kaffedrikning og kortspil.

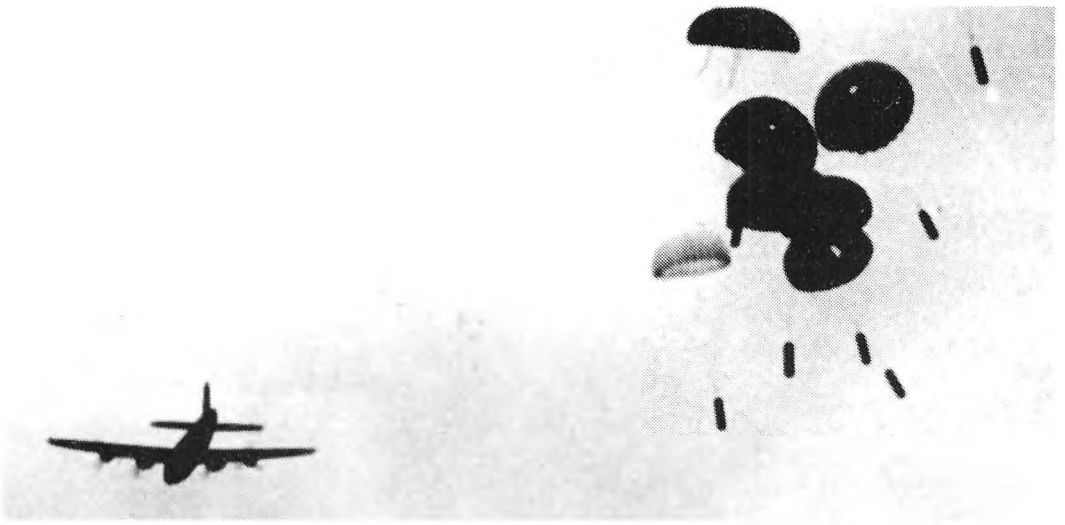

Våbene blev fjernet for næsen af Gestapo

Allerede samme aften måtte vi ud igen, og vi flyttede af sikkerhedshensyn pladsen en km. Denne gang svigtede englænderen ikke, vi fik vor hidtil største sending 24 ctr., men da vi ikke denne aften havde bil til transport, måtte vi lade beholderne ligge til næste morgen. Inden vi nåede hjem, havde tyskerne været ude og sætte vagtposter, og denne gang tog de tre af vore kammerater.

- Ja, siger en af dem, der blev taget - det arbejde, kammeraterne udførte de to følgende dage med at fjerne våbnene for næsen af Gestapo, så ikke en smule faldt i tyskernes hænder, det er en bedrift. De kunne hver øjeblik vente, at Gestapo kom efter dem, men våbnene skulle fjernes, og de blev det.

På promenadetur med en trækasse under bevogtning af Gestapo

- Nå, bedrift er nu så meget, siger en af dem, der var med - skal vi ikke kalde det et godt og beslutsomt stykke arbejde. Når det lykkedes, skyldes det sandsynligvis også for en stor del, at Fr. havde bortledt Gestapos opmærksomhed fra pladsen ved at fortælle en fantasifuld historie i forbindelse med en kode, der blev fundet hos ham. Det førte til, at Fr. den følgende dag i en times tid promenerede frem og tilbage på en bestemt vejstrækning ikke alt for nær modtagerpladsen med en trækasse i hånden for at møde en bestemt mand, som Gestapo eftersøgte og meget ønskede at få fingre i. Der lå 4-5 Gestapomænd i grøften og bag træer med automatiske våben parat, men manden udeblev, hvad Fr. forklarede ved, at han naturligvis var blevet advaret.

- Det kneb at lade være at grine, men jeg promenerede frem og tilbage med kassen, sagde Fr. Sagen var dog uden tvivl meget alvorlig for ham.

Farlige våbentransporter

- Hvad med transporten af våbnene? spørger vi.

- Jo, transporten af våben og sprængstoffer kunne rumme både spændende og fornøjelige episoder. En dag afsendte vi således 1500 kg. sprængstof fra en af omegnens stationer - man skal støtte DSB. Som afsender blev opgivet et af vore små entreprenørfirmaer, og sprængstofferne "maskingods" pakket i kasser. Men banefunktionærerne bandede højt over de forbandede entreprenører, der stjal cement fra tyskerne.

En kasse med sprængstof blev pr. bil indsat på et af amtets svineslagterier tilafhentning af en montør Carl Christensen. Den følgende dag måtte slagteriet indtil videre indstille pølsefabrikationen til sorg for værnemagten.

En dag skulle vi ud med et læs "kartofler" og et par kasser "glas" til sabotørerne i Rindum. Det skulke indleveres på en gård med tysk indkvartering, men bortset fra at de ville komme os til hjælp, da vi var ved at køre fast i en snedrive- vi kom dog igennem, før de nåede at hjælpe os - og vi måtte skubbe tre tyske officerer til side med bilen, da vi bakkede ind i laden, mærkede vi ikke noget til tyskerne. Dagen efter var vi ude med et læs "æg". Der skulle efter aftale komme en mand, der skulle anvise os, hvor æggene skulle afleveres, men der kom ingen, og vi måtte køre rundt i byen et par timer, før vi fandt en behjertet købmand, der ville overtage "æggene".

Da våbenbilen forcerede den tyske spærring

Men den sidste våbenaflevering var dog den mest spændende. Det drejede sig om de 24 beholdere fra den sidste nedtagning i Thorsted. Våbnene havde været gemt et par uger på tre forskellige steder, og der var vanskeligheder med at skaffe de nødvendige biler og chauffører, men ved venlig, men bestemt "overtalelse", lykkedes det dog.

Imidlertid var nok tyskerne i Holstebro blevet advaret, og der blev sat spærrepatruljer ud på vejene. En af lastbilerne var nået ind inden afspærringen, men to andre samt en 7-personers benzinbil var ikke nået frem.

Imidlertid var personbilen kommet et godt stykke forud for lastvognene og stødte så pludselig på vagtpatruljen. Situationen var kritisk, men chaufføren finder, at der lige akkurat er plads nok til, at bilen kan slippe igennem. Speederen i bund og før den

forbløffede vagt får sig samlet sammen, er man væk. En mand springer ud af bilen, sniger sig gennem noget krat bag om vagten og når at få bilerne standset i tide, går så tilbage igen ad vejen uantastet forbi vagtposterne, som han hilser med et høfligt god morgen. Længere fremme støder han på bilerne, som personbilen ad omveje var kørt tilbage efter og havde lodset uden om vagtposten. Nu nåede de alle i god behold ind til byen.

Dette var den første maj og den sidste aflevering. Det lykkedes at få alt nedtaget sprængstof og våben udbragt, uden at noget gik tabt.Og da vore fangne kammerater så vendte hjem den 6. maj, var alt godt, og vi var glade over at have kunnet gøre en indsats i Danmarks frihedskamp.

Hvorledes begyndte det?

Denne lille beretning om vore oplevelser i modstandskampen herhjemme såvel som mange andres er efter 35 års forløb blevet historie.

Deltagerne i modstandskampen kan sammenlignes med et maleri, hvori et utal af små penselstrøg, der var forudsætningen for, at billedet blev skabt, men derefter er det kun det færdige billede, der står tilbage.

Derfor er denne lille beretning, et af de mange små penselstrøg, kun samlet for - om og til de ukendte, folkene i "marken", hvortil vor gruppe hørte.

Når denne lille beretning er blevet til, skyldes det to ting. Den ene, at man fra anden side har været interesseret i at indsamle oplysninger om modstandsgrupper i Ringkøbing amt.

Den anden, at en af vore egne folk ved en lille 4.maj fest stillede spørgsmålet, hvorledes begyndte det? Det blev i korthed forklaret noget om Dansk Samling's betydning for os. Spørgeren og med ham vel de fleste andre blev sikkert ikke meget klogere, idet de ikke havde kendeskab til det hændelsesforløb, der var gået forud for det, der blev vort arbejde.

Derfor er der her i korte træk prøvet på at følge de forudgående begivenheder frem til vor egen historie.

For at begynde i det "små" med både spørgsmålet og forklaringen kom vi til, efter et besøg af D.S. formand Arne Sørensen, at forhandle pjecer og bøger fra Dansk Samlings forlag.

Disse pjecer udkom halvt eller helt illegalt, navnlig kom Vilhelm la Cour's pjecer med deres stærke nationale holding "til at vække røre". De blev hurtigt en torn i øjet på besættelsesmagten og medførte fængselsstraffe til både forfatter og udgiver.

Dansk Samling

Dansk Samling var fra besættelsens begyndelse gået ind for en bred national modstands-rejsning mod besættelsesmagtens krav og mod forhandlingspolitikken herhjemme.

Foruden sin forlagsvirksomhed satte D.S. også ind med et utal af store og små møder ud over landet med deres ledende folk som talere. Denne virksomhed vakte stort røre fra myndighedernes side og bag dem tyskerne, der med bøder og forbud ønskede at stoppe dem. Resultatet blev en stor forøgelse af partiets kontakter ud over landet, som senere skulle få sin store betydning i modstandsarbejdet.

Ved siden af sin opinionsdannende virksomhed fik Dansk Samling også en nær tilknytning til faldskærmschefen Chr. M. Rottbøll.

Denne forbindelse fik en stor gensidig betydning og blev begyndelsen til, at D.S. også fik en central placering inden for våben- og sprængstofmodtagelserne.

S.O.E.

S.O.E. var en hemmelig britisk militærorganisation. Den var opbygget med det formål at skabe kontakt og yde bistand til modstandsbevægelserne i de tysk besatte lande.

1940
Danmark fik i oktober 1940 sin egen afdeling under S.O.E. i London.

Danske frivillige kunne her på særlige træningsskoler blive uddannet til faldskærmsfolk til at gøre tjeneste her i landet.

Forskellige begivenheder blev skyld i, at det skulle vare så længe for S.O.E. med at få rigtig fodfæste herhjemme.

1941
I det første forsøg i december 1941 blev lederen Carl Joh. Brunhn dræbt, ved at hans faldskærm svigtede. Hans telegrafisk Mogens Hammer kom godt ned, men mistede alt sit udstyr og dermed også muligheden for at skabe den ønskede kontakt til London.

1942
Det næste forsøg med Chr. Rottbøll i april 1942 skulle også ende som en tragedie. Rottbøll's første nedkastning foregik ved Farsø den 1.august 1942 i et nært samarbejde med folk fra Dansk Samling blandt andre Flemming Juncker og Chr. Ulrik Hansen.
Ved denne nedkastning kom der yderligere tre mand hertil, men alt deres udstyr faldt i tyskernes hænder. Kort tid efter brød organisationen sammen, idet Rottbøll's telegrafist under en razzia blev taget af Gestapo, men han havde forinden taget en giftpille.

Tre uger senere blev Rottbøll selv dræbt under særlige, tragiske omstændigheder af to danske politifolk.

Mogens Hammer blev efter at være nået tilbage til England nu igen sendt til Danmark i et forsøg på at redde resten af organisationen.

1943
Først i februar 1943 kom der virkelig gang i arbejdet, efter at Ole Geisler tillige med fire nye folk kom hertil. Nu lykkedes det endeligt at få skabt den varige forbindelse til London.

Nedkastningerne begynder

1943
Under Flemming Juncker og Ole Geislers ledelse blev der nu organiseret en række nedkastninger.

Den første fandt sted den 11. marts ved Hornim Sø, hvor den nye S.O.E. chef Flemming Muus samt tre ledsagere kom hertil.

Samme nat kom den første sending sabotagematerialer til landet. Den blev nedkastet ved Finderup Hede syd for Mariager Fjord.

Herefter fulgte der fire nedkastninger ved Hvidsted.

Der fulgte nu en pause indtil midten af juli, hvorefter der igen kom en række nedkastninger blandt andet ved Hvidsten - på Djursland - Madum Sø samt tre på Fyn og en på Sjælland.

17/8
Alle disse nedkastninger forløb planmæssigt med undtagelse af den sidste af tre nedkastninger ved Madum Sø. Her blev holdet overrasket af en tysk motorpatrulje, hvorved en mand blev dræbt i ildkamp med tyskerne. Alt materialet gik tabt.

Ved alle disse nedkastninger var der efterhånden kommet en snes faldskærmsfolk hertil, der skulle placeres rundt om i landet som instruktører for modstandsbevægelsen.

I den første nedkastningsperiode var de anflyvende maskiner ret små og primitive og medbragte kun beskedne mængder af gods.

De forholdsvis små mængder bidrog i højeste grad til, at sabotagen i sommerens forløb stadig forøgedes og derved udløste skarpe tyske reaktioner overfor befolkningen, der svarede igen med en lang række strejker og andre uroligheder i mange byer landet over. Resultaterne af denne udvikling førte til, at tyskerne erklærede landet i undtagelsestil-

stand og selv overtog magten den 29. august 1943, efter at den danske regering havde nægtet at bøje sig for det tyske ultimatum.

Fra den 29.august og frem til årsskiftet kom der kun nedkastninger ved Varde og Stoholm med i alt 21 ctr.

Chr. Ulrik Hansen

1943

I november blev Chr. Ulrik Hansen Flemming Junckers højre hånd i arbejdet med opbygning og organisering af nye nedkastningspladser i Jylland. Det skulle blive et arbejde under de allervanskeligste forhold, idet der fra den 12. december og langt ind i det nye år skete en lang række arrestationer og ulykker, der næsten ødelagde alt, hvad der hidtil var bygget op.

Årsagen til dette var den tragiske omstændighed, at det skulle blive syv af S.O.E.-folkene, der blev skyld i dette, idet de stik imod alle forsigtighedsregler afholdte fælles møde i en lejlighed i Århus.

Efter mødet var Ole Geisler og tre andre nået at komme væk, men der opholdt sig endnu tre mand, da Gestapo lidt senere stormede lejligheden.

To af S.O.E.-folkene vidste for meget, og deres tilståelser overfor Gestapo kom til at ramme en lang række nedkastningsgrupper blandt andre Viborg - Skive - Stoholm - Hornslet og Hvidsten.

Chr. U. Hansen måtte således fra næsten bar bund forsøge at bygge en ny organisation op. Nu blev D.S.'s kontaktnet ham en stor hjælp.

Det blev da også på den måde, at Chr. U. Hansen nåede til Thorsted en aften lige før julen 1943. Han forklarede, at han kom fra D.S., og efter at have fortalt hvad sagen drejede sig om, blev vi enige om at finde seks mand i Thorsted til en nedkastning, der skulle foregå ved Præstehøj i Ørnhøj i samarbejde med folk fra Ulfborg og Vedersø.

Kort tid efter, en søndag formiddag, var vi samlet til et lille møde i sognerådslokalet i Thorsted. Her blev nu alt planlagt, og vi kunne melde klar til aktion.

Trods alle vanskeligheder lykkedes det Chr. U. Hansen at etablere og organisere 6-7 nye nedkastningspladser og modtagerhold, deriblandt også vores. Desværre kom vi ikke med i denne omgang. Havde det været med en vis ængstelse og hjertebanken, vi var gået med til dette arbejde, blev skuffelsen endnu større ved ikke at komme med dertil.

Det lykkedes at få nedkastninger på fire af de nye pladser, hvor der blev modtaget 24 ctr. i alt.

1944

I slutningen af februar gik det galt igen, nedkastningsarbejdet blev udsat for nye oprulninger. Den første kom til at ramme Års-gruppen, en af Chr. U. Hansen's nye pladser, og derfra bredte den sig til Ålborg og endnu længere ud.

Chr. U. Hansen opholdt sig, da razziaerne satte ind, i København, men rejste straks til Ålborg for at prøve at redde mest muligt. Derved ramte ulykken også ham. Den 27. februar blev han taget af Gestapo på banegården i Ålborg. Under et flugtforsøg blev han ramt af et skud i benet, men han holdt trods tortur "tæt" overfor Gestapo.

Den 20. juni dømtes Chr. U. Hansen sammen med syv af Års-gruppen til døden.

Toldstrup

Efter Chr. U. Hansens arrestation måtte Flemming Juncker aflyse al nedkastning i Jylland for marts måned.

Den 8. marts fandt Flemming Juncker frem til en Skive-mand, der skulle være Chr. U. Hansen's afløser. Han var gennem Chr. U. Hansen kommet ind i nedkastningsarbejdet omkring årsskiftet og havde her som leder af Skive-gruppen vist sine evner som leder og organisator.

Flemming Juncker forlangte nu, at Anton Jensen skulle forlade sin stilling som toldassistent for helt at hellige sig det illegale arbejde.

Under navnet Toldstrup kom han til, efter at Flemming Juncker midt i april måtte forlade landet, at stå for modtagelsesarbejdet i Jylland.

Efter alle de ulykker og tragedier, der i begyndelsen af året havde ramt de mange grupper, var arbejdet næsten helt blevet lammet.

Omkring april syntes det endeligt, som om bunden var nået. Toldstup kunne nu begynde at bygge op, hvad der var slået i stykker.

Fra april kom der igen gang i nedkastningsarbejdet. Der blev modtagelser ved Skive, Fussingø og Løvenholm. Og i maj måned ved Skive, Nibe og Livø samt enkelte på Fyn.

Herefter fulgte en pause omkring invasionen i Frankrig, og indtil den rigtig slog igennem.

Hvis vi her vil gøre op, hvor meget gods der de første 15 måneder blev nedkastet, vil vi se, at det kun er forholdsvis små mængder, ca. 196 ctr., og det udgør kun ca. 3 % af, hvad de sidste 9 måneder skulle bringe.

Ved sammenligningen her må vi dog ikke glemme de forholdsvise store resultater, de små mængder frembragte, og ikke mindst den dyrekøbte pionergerning, der gik forud for de næste, der kom til.

Efter Frankrig og Belgiens befrielse ændrede udviklingen sig afgørende. Tyskerne begyndte at trække tropper hjem fra Norge. Nu blev jernbanesabotagen et vigtigt led i modstandskampen, og dermed også en stigende interesse for de allierede med at få forsyningerne frem til os.

1944
Fra august var de allierede i stand til med store 4-motorers fly at levere stadigt stigende mængder af sprængstoffer og våben.

Denne store udvidelse af programmet stillede store krav til de tre modtagerorganisationer, den fynske, den sjællandske og ikke mindst den jyske under Toldstrups ledelse.

For at gennemføre alle disse store nedkastninger var det nødvendigt med pålidelige radiokontakter, en sikker navigation ved opstilling af pejlefyr og udbygning af store erfarne modtagergrupper. Til sidst men ikke mindst organiseringen af fordeling og transporten af godset, der til tider kunne være ret kaotisk.

Fra august og til årsskiftet blev der modtaget ca. 1850 container, deraf alene i november, hvor Thorsted kom ind i billedet, 845 ctr., men endnu var man ikke nået op på mere end 30% af de ca. 6250 ctr. der kom hertil.

De sidste 70% - 4400 ctr. - kom efter en lille vinterpause ned i månederne februar, marts og april 1945.

Den første Eureca-pejlestation

1944
En af de første dage i juli 44 kom der to mænd til Thorsted Brugsforening. De præsenterede sig som "Larsen" og "Max", som var dæknavn for Altenborg Hansen og Sv. U. Petersen. De medbragte et par store kufferter, hvori der fandtes et stationært pejleapparat, en såkaldt eureca. Nu fik Frederik og jeg da et lille job.

Efter vi havde påtaget os at passe eurecaen, blev vi instrueret i brugen af den.
Pejleapparatet virker på den måde, at vi kunne hør det anflyvende fly ca. 100 - 150 km. ude, først som en svag fløjtetone, der forstærkedes efterhånden, som flyet nærmede sig. Vi skulle, så snart vi hørte den første svage fløjtetone, begynde at sende et bestemt morsebogstav.

Flyet, der havde et tilsvarende apparat, kunne nu pejle sig frem til vor postion og herfra afstikke kursen mod målet.

Vi fik strenge ordre på, at eurecaen ikke måtte falde ubeskadiget i tyskernes hænder. Derfor var der indbygget en sprængladning i den, som udløstes ved at stryge et bestemt sted. Vi skulle så hurtigt søge dækning, idet sprængningen kom efter ca. 10 sekunders forløb.

Altenborg Hansen havde som faldskærmsmand fået til opgave at få opstillet nogle af disse pejlestationer for at hjælpe flyene med at finde frem til nedkastningspladserne og til mineudlægning i danske farvande.

Vor pejlestation blev opstillet på loftet i Thorsted forsamlingshus.

Omkring den 20. juli kom en ung dame fra Århus som kurér med besked på vore sendetider.

Vi var herefter i funktion fra kl. 22 til kl. 1 i fire nætter mellem 25. og 31. juli.

Nogle dage ind i august måned kom der et brev med forespørgsel om periodens forløb, og som blev besvaret. Vi bad om kontakt, idet vi mente, at eurecaen ikke havde virket efter hensigten.

Herefter mistede vi kontakten. De kendte vor adresse, medens vi ikke var i stand til at finde frem til deres. Vi blev tilsyneladende helt glemt. Vi har flere gange søgt at finde en løsning på gåden, men er hver gang løbet panden imod.- Det eneste vi er nået frem til, er en konstatering af, at Thorsted-eurecaen må være den første, der blev opstillet her i landet.

Vor første modtagelse

Efter alle vore mislykkede forsøg lykkedes det endeligt. Det var, ligesom tråden igen blev knyttet tilbage til Chr. U. Hansen, hvad der ikke lykkedes dengang, skulle nu blive til virkelighed.

Det blev Niels Halkjær, der fandt frem til rette forbindelser.

Den 1. november 44 fik vi i samarbejde med folk fra Holstebro og Vind vor første nedkastning på en plads ved Fuglsang Å i Vind.

Vi havde længe lyttet i B.B.C., om navnet "Blenda" var imellem den lange række af navne, som de indviede vidste, hvad betød - det skrattede noget i radioen, den tyske støjsender var som sædvanlig i gang. Jo, der var "Blenda", i aften skulle det altså være vor tur. Vi skulle være på pladsen i god tid inden kl. 22, så vi kunne nå at sætte vagtposterne ud, få folkene med lygterne opstillet, så alt var klar til at modtage flyet.

Omkring kl 23 hørtes motorstøj i vest, lygterne blev tændt, og nu strøg flyet ind over pladsen. Det føltes som en kammeratlig hilsen og håndtryk fra venner udefra.

Det var en mærkelig og uforglemmelig oplevelse at se det store 4-motores fly en klar måneskinsnat komme strygende ind over pladsen i 150-200 m højde, se det hop, det tog, efter at være lettet for ca. 1½ tons gods, og så fortsætte videre, medens faldskærme i alle farver foldede sig ud og nu kom dalende ned til os.

Var det virkelig - eller ikke. Jo - det var, efterhånden som faldskærmene med de 12 containers nåede jorden, vågnede vi op. Nu var det med at komme i arbejde, samle faldskærme samme, få containerne åbnet og ompakket i medbragte trækasser og læsset på bilerne. Endelig var vi færdige. De tomme containerhylstre fik Vindboerne med for at "drukne" på hjemvejen. Godset skulle køres til Thorsted Vandmølle, hvor det skulle opbevares i laden; uheldigvis måtte man for at komme der ind igennem en mudderpøl, hvor man kunne synke i til knæerne. Nogle af Holstebrofolkene var kommet lige fra et selskab og i selskabstøj ud til pladsen, de krympede sig noget, men her hjalp ingen kære mor, de måtte som vi andre i til knæerne.

Godset blev nu gemt i laden indtil videre forsendelse. Det blev Tandrup og Ricter Knudsen, der kom til at udføre den første transport fra Thorsted.

Den anden modtagelse

Fire uger senere den 28. november 1944 var vi ude igen. Denne gang var det mere usikkert, idet B.B.C. havde meldt "Brenda" i stedet for "Blenda". Vi var noget i tvivl, om det kunne være os, men vi mente, at de to navne lå så tæt på hinanden, at vi for en sikkerhedsskyld måtte ud på pladsen. Vi fik da også vor belønning i form af 12 containers.

Vi var denne gang enige om, i stedet for at ompakke godset ude på pladsen ville vi læsse containerne direkte på bilen. Herved kunne vi hurtigere blive færdige og komme væk i tilfælde af, at tyskerne skulle have observeret noget mistænkeligt.

Godset blev også denne gang kørt til Thorsted, hvor det blev opbevaret i plantør Christensens redskabsskur, indtil det blev ompakket og videresendt.

Godset blev pr. bane sendt til Esbjerg. Afsenderen var en entreprenør, der arbejdede for tyskerne. Thomas Brogård fortalte, at banefolkene i Ulfborg havde bandet noget over det tunge gods, de mente, at det var cement, som var stjålet fra tyskerne.

Af samme sending fik Thomas også en kasse reservedele med til andelssvineslagteriet i Struer, det skulle bruges af en "montør". Resultatet blev, at pølsefabrikationen standsede indtil videre.

Vi fik denne gang de hele containere med til Thorsted, det førte til en lille episode. Efter tømningen blev de tomme containere kørt ned i et sandhul og tildækket med gammelt halm. En tid efter havde tyskerne øvelse i nærheden af plantørboligen, hvor de ville have halm at ligge i. Nu hørte plantøren til dem, der ikke havde meget til overs for tyskerne, det blev til et bestemt afslag. Da tyskerne senere fandt frem til det gamle våde halm overcontainerne, syntes plantøren alligevel, det var synd, at de skulle ligge i det våde halm, så ville han da alligevel hellere give dem noget tørt.

Nytårsaften

1944/45

Nytårsaften fejrede vi ude på pladsen i Vind, her nåede vi ind i det nye år 1945, inden vi fik vor nytårsgave vor tredje sending á 12 containers bestående af sprængstoffer med tilbehør.

Det var tøvejr, da vi kom til pladsen, men det begyndte at fryse, så jorden var ret hård inden flyets ankomst.

Piloten var denne aften lidt sløset med nedkastet, så containerne faldt noget spredt. En af containerne kom så hårdt ned mod den frosne jord, at den gik i stykker, og et utal af "sprængblyanter" blev spredt rundt omkring. Det blev lidt halvsent, inden vi fik det hele samlet op.

Vi kørte som sædvanlig hjem med slukkede lys på bilen, mens lyden fra en tysk natjager fulgte os hele vejen til Thorsted.

Vi nåede godt hjem. Godset kom ned i en af kældrene i Brugsforeningen med det resultat, at hele huset lugtede af "marcipan" selv længe efter, at godset var fordelt til Rindum og Holstebro. Denne underlige gennemtrængende marcipanlugt skyldtes vort plastiske sprængstof.

Som slut på turen spiste folkene al vor suppe, der var beregnet til Nytårsdag.

Tysk nat-jager

Nogle gange var vi ude på pladsen i Vind uden at modtage det forventede gods. Der kunne være forskellige årsager hertil ikke mindst under vinterforhold, hvor vejret hurtigt kan skifte. Selvom der var faste radioforbindelser til London, kunne man ikke altid være sikker på, at en aflysning nåede frem. Under alle omstændigheder måtte vi være på pladsen, når B.B.C. meldte vort pladsnavn.

En aften, vi var ude, hørte vi flere gange en brummen i luften, ikke fordi det var så sjældent, at en tysk natjager kunne høres, men som regel var den væk, når vort fly ankom, så de generede os ikke. Den aften var et som om, flyet blev ved at kredse i nærheden af pladsen. Vi lyste et par gange i håb om, at det nok var vort fly.

Manden med den forreste lygte og pladslederen "Karl" med den røde lygte var uenige, om det ikke var en tysk natjager, men "Karl" kommanderede lys, så lyste vi... Flyet fortsatte, men kom endnu engang ind over pladsen og nu så lavt, at vi kunne se, hvor det hørte hjemme. Vi dukkede hovedet lidt, det var, som om vi havde regnet med, et maskingevær ville begynde at knitre, men vi slap med skrækken.

Vor dejlige plads var nu så grundigt kompromitteret, at den måtte aflyses for modtagelser.

"Gotfred"

1945
Efter opgivelsen af Vindpladsen fik vi nu vor egen nedkastningsplads i Thorsted under navnet "Gotfred".

Vi havde her været ude den 20. og 21. februar uden resultater.

Om natten den 21. februar fortæller Anders Bjørnvad i sin bog "Natten der varede otte dage" - følgende:

"I den anden ende af landet ved Thorsted i Vestjylland stod en flok mænd og ventede. Vestenvinden peb i granerne, goder var nederdrægtigt koldt. Alle var klatøjede, for holdet havde tilbragt det meste af 5 timer den foregående nat på stedet, uden noget fly havde vist sig. Nu løds der motorstøj i vestlig retning, lygterne blev tændt, og man ventede is spænding. Nej, den fløj forbi, og lyset blev straks slukket. Lidt efter hørtes atter støj, skulle man tænde? Det var nok bedst at vente og se tiden an. Motorstøjen fortabte sig inde i landet. Klokken var endnu ikke 23, det lovede ikke særligt godt.

Folkene i Thorsted var sikkert ikke klar over, at deres plads lå på nedkastnings-flyenes indfaldsvej til hele landet, og at de derved var sat på lidt af en Uriaspost med hensyn til lytten efter motorstøj.

De havde kun et at gøre nu, at vente, og det gjorde de."

Spøttrup

1944
Vi lader her Anders Bjørnvad fortælle et lille udsnit fra sin bog - "Natten der varede otte dage":

"Og når Gestapo var på færde, gjorde Toldstup altid sit yderste for at slå ring om "hullet", uanset hvilke besværligheder der kunne være forbundet dermed.

En sen aften kom Toldstrup således "hjem" til Jens Bang's Stenhus i Ålborg, hvor hans vært altid uanset tidspunkt - sad og ventede på ham med en drink.

Nå, der har nok været razzia i Skive i dag, sagde værten - det har jeg ikke hørt noget om, sagde Toldstrup. Hvorfra ved du det? - Det har jeg fået at vide i telefonen af en forretningsforbindelse, svarede værten.

Så fik Toldstrup frakken på igen og skyndte sig ud i byen for at få fat i sin bil.

Efter en anstrengende køretur nåede Toldstup til Skive midt om natten. Byen lå som uddød, tyske patruljer færdedes her og der. Toldstrup bankede på hos en læge, men i de tider var der ingen, der var rigtig glade for at lukke op om natten, så der skete ingenting. Men han blev ved med at banke, indtil lægens kone til sidst stak hovedet ud af et tagvindue og spurgte, hvad der var på færde. Toldstrup kom ind, og konen fortalte,

at Nørlem Andersen, bylederen i Skive, var taget, og så stod det altså til Tolstrup i nattens mulm og mørke at finde ud af, hvor omfattende ulykken var. Han tog på sygehuset for at få fat i en læge der, men det lykkedes ikke, han var på landet, blev der sagt. Så kørte Toldstrup op til læge Anton Rask i Seide for muligt at få noget at vide, men Rask var ikke rigtig klar over, hvordan landet lå.

Nu var sagen den, at der på Spøttrup i Salling lå et større våbendepot fra ca. 60 containere, som tyskerne helst ikke måtte få fat i, så det hastede snart med at få konkret viden.

I Roslev traf Toldstrup endelig den søgte læge, og han vidste, hvor der opholdt sig to andre Skive-folk, de sagde, at der var sendt kuréer til Ålborg.

Folkene fik nu besked på at tage ud til depotet. Toldstrup ville så køre til Holstebro for at skaffe lastbiler til afhentning af godset. Han fik også fat i nogle lastbiler og tog derefter tilbage til Ålborg."

- Her slutter vi for Anders Bjørnvads vedkommende, og fortsætter med vort eget, idet turen kun for Toldstrups vedkommende endte i Holstebro. Her måtte Toldstup's folk videre til Thorsted for at fremskaffe de omtalte lastbiler.

Tidlig formiddag ankom "Block", Toldstrups transportchef, og vore kontaktfolk fra Holstebro "Søren", "Knud", "Helge" og "Poul" til Thorsted for at overtale os til, hvad de kaldte, en virkelig spændende oplevelse. Den bestod i flytning af et våbendepot fra Spøttrup i løbet af den kommende aften eller nat. Vi lovede dem at stille med lastbiler fuldt bemandet og udrustet.

Kl. 19 var alt klar til afgang - dog skulle vi forinden ringe til centralsygehuset i Holstebro med en forespørgsel til patienten.

Stadil-folkene og Gestapo

1945

Aftenen den 11.april var vi ude igen. Vor plads havde fået navneforandring til "Herodes", men heller ikke den nat blev en af vore.

Det var, som om flyene ikke rigtig kunne finde frem til vor plads i Thorsted. Samtidig fik vi også en fornemmelse af, at tyskerne var blevet mere opmærksomme på, at der foregik noget mistænkeligt herude.

Vi kom dog godt hjem - troede vi da. Vore kontaktfolk fra Holstebro var også herude, de blev i Thorsted natten over.

Tidligt den næste morgen kom Niels Halkjær og fortalte os, at vore kammerater fra

Stadil var taget af tyskerne på vejen hjem. Vore logerende kom hurtigt i tøjet. Vi blev en halvsnes stykker til morgenkaffen.

Medens samtalen her mest drejede sig om, hvorledes Stadil-folkene ville klare Gestapo i Ulfborg, fik vi pludselig selv noget at tænke på. Et stort antal tyske soldater kom marcherende - i vore øjne lige op imod Brugsforeningen.

Der blev lidt tomt omkring kaffebordet, alle forsvandt ud ad bagdøren på nær et par stykker, de ville lige vente og se, om tyskerne gjorde holdt. Tyskerne fortsatte men lige ud til vor nedkastningsplads.

Lidt senere kom gæsterne tilbage, de var enige om, at de nu ville hjem. Vi andre foretrak at se tiden lidt an.

Med spænding fulgte vi udviklingen i Ulfborg. Her havde Stadil-folkene været i gestapo-forhør det meste af dagen. De havde alle stædigt fastholdt, at de havde været på besøg i Thorsted Vandmølle. De havde her spillet kort og drukket "kaffe", det var derfor, at det var blevet lidt sent for dem.

Gestapo, der havde været noget mistroisk, havde været i Stadil for at forhøre sig hos deres pårørende, men de vidste heller ikke bedre, end de havde været på besøg i Thorsted.

Også Thorsted Vandmølle fik et Gestapo-besøg.

Sidst på eftermiddagen kunne Lars Vang meddele os, at Stadil-folkene havde fået lov til at gå.

Gestapo havde som afskedssalut til dem bemærket, at den danske ungdom kun tænkte på kaffedrikning og kortspil.

Det var nu såre godt. Kun blev Maren og Johannes' bryllupsdag til en bryllupsaften på grund af Gestapos "fejltagelse".

Vor sidste nedkastning

12/4 1945
En spændende og begivenhedsrig dag for os alle var gået. Vi sad igen og lyttede til B.B.C., jo, ganske rigtig, der var hilsen til "Herodes". Vi måtte gøre os klar til udrykning samme aften.

Med dagen i frisk erindring og tyskernes besøg på pladsen blev vi enige om at flytte pladsen ca. 1 km. mod øst for at vildlede tyskerne. Vi stolede helt sikkert på, at flyet nok skulle finde os, idet vi den foregående aften havde lånt en lille plads-eureca,

hvormed vi kunne pejle flyet ca. 50 km ude. Alt gik da også efter beregning.

Denne aften behøvede vi ikke at være nervøse for at lyse til tyske natjagere. En sværm af amerikanske fly fløj ustandselig over os. Vi lyste flere gange, inden vi fandt vores fly.

Vær så god - dobbeltration, 24 faldskærme dalede ned til os. Et af dem var kommet på afveje og truede med at rive telefonledningerne ned.

Da vi ikke havde transportmidler, samlede og gemt i nødtørftigt godset, med den hensigt at få det fjernet den kommende dag.

De fleste af os var færdige til at gå hjem, da vi hørte bilstøj. Et par mand blev sendt ned til byen, der blev meldt alt roligt, de fleste slap også godt hjem. Men da to mænd lidt senere ville hjem, kunne vi ikke komme over vejen nogen steder for tyskere. Herom fortæller den ene: "*Jeg fik min kammerat listet hjem. En maskinpistol blev gemt i en kornstak, det kunne blive et tveægget sværd at blive taget med den. Jeg slap nu over vejen og bag om byen, men kunne ikke slippe ind. Fra 50 m afstand skjult af etdige kunne jeg se tre tyske soldater ved huset, medens en tysk bil støjede nede på vejen.*

At der var sket noget, men hvad, det blev jeg først klar over, efter tyskerne endelig var taget afsted. Nu kom jeg ind og fik her at vide, at tyskerne havde taget Kristian. Frederik og Hagbart var kommet godt hjem, men da de hørte støj udenfor, var Frederik gået ud for at advare, idet han troede, det var os, herved blev han selv taget. At tyskerne også fik fingre i Holger, blev vi først klar over nogle timer senere."

Forudsætningen for vort arbejde var nu bristet. Tyskerne kendte os, og næsten lige så galt, nu også beboerne herude. Vort arbejde skulle jo helst foregå i dølgsmål. Det havde været en gåde for os, at slet ingen havde fattet mistanke. At der foregik noget af den slags andre steder, - men her i Thorsted, det var for utroligt til at kunne være sandt.

Endnu manglede vi at få ryddet op efter os, så vi kunne afslutte vort arbejde på en anstændig måde.

Det var blevet lørdag morgen, det var ved at være svært at holde rede på tiden. Vi begyndte på vort tredje enerverende døgn.

Vi var klar over, at skulle godset reddes, og det skulle det, ville det blive et kapløb om, hvem der kom først, tyskerne eller os. Et forsøg på at få fat i et par biler mislykkedes, vi måtte gå over til hestetransport. Plantøren og hans nabo stillede heste og vogne til rådighed. Vi kunne nu gå i gang med at pakke de 24 containere ud. De bestod denne gang udelukkende af våben og ammunition. To læs våben blev kørt over til Hoverdal og foreløbigt gemt til videre transport næste dag. Vi fik lige den nødvendige respit, det kan vist godt sige, for næsen af tyskerne til at få vort arbejde udført.

En travl dag

Søndagen blev en travl dag på alle fronter, vi var klar over, at vi snart kunne vente tyskernes besøg, hvilket også viste sig at slå til, men foreløbig havde vi nok at gøre med vort eget, med at få det sidste gods fra lørdagen flyttet og gemt nok så godt af vejen. Vi var enige om ikke at ville forstyrres under arbejdet.

Godset, der mest bestod af ammunition, var ret tunge og blev læsset på en gummivogn, som vi selv måtte trække og skubbe.

Vor rute gik gennem et gammelt halvt tilgroet skovbælte, hvor vi med økse måtte hugge os igennem, og videre frem igennem sand - og lyngbakkerne. Efter at have aset og maset et par timer med det tunge læs og på ufremkommelige veje, blev vi klar over, at uden hjælp gik det ikke. Et par mand blev sendt ned for at låne en hest, og med den til hjælp lykkedes det i løbet af dagen at nå frem til et skjulested i Klausig nordre plantage. Vort gods var nu reddet og bragt i sikkerhed. Herefter havde vi kun os selv at passe på.

Medens vi havde vort at passe havde Gestapo spærret Ulfborgvejen.

De var ude med Frederik. Gestapo havde fundet et morsebogstav til eurecaen i hans pung, som de var ret interesseret i. Frederik havde som forklaring givet dem en "historie" om, at han skulle møde en "mand" den søndag formiddag, som Gestapo godt ville have fingre i. Frederik skulle som tegn for "manden" medbringe en lille trækasse.

Frederik fik nu lov til at promenere frem og tilbage på vejen med sin kasse, specielt fremstillet til formålet af Gestapo, medens Gestapofolkene lå gemt bag nogle fyrbuske med en maskinpistol for at passe på Frederik, og samtidig være parat til at springe frem, når "manden" viste sig.

Flere gange var der "bid", men hver gang var det ganske uskyldige folk.

Endelig kom der en højst mistænkelig person på cykel med en trækasse på bagagebæreren. Manden blev råbt an, og mistanken blev ikke mindre, da han forklarede, at han skulle på besøg hos Thorndahl i Thorsted. Manden blev nu ekstra grundig undersøgt og måtte pakke alle sine ting ud midt på vejen. Det viste sig dog kun at være lagner, han rejste i. Den mistænkte viste sig senere at være en svoger til ham, han ville besøge.

Gestapo kunne efter at have forvisset sig derom fortælle manden, at Thorndahl ikke var hjemme, og at han lige så godt kunne vende om. Han insisterede dog på, at han så ville besøge sine svigerforældre.

Efter det sidste mislykkede forsøg blev Frederik og Gestapofolkene enige om, at den rigtige "mand" nok var blevet advaret.

Derefter kørte Gestapo med til Brugsforeningen for at se, om manden var kommet hjem. En undersøgelse blev nu sat i værk uden større resultater ud over et fotografi af den søgte. Lidt var jo bedre end ingenting.

Heldigvis fandt de ikke vor lille eureca, som Frederik fredag nat havde gemt under et kar inde i kælderen.

Inde hos Frederik Då herskede der også travlhed. Emma var i færd med at fjerne nogle kompromitterende genstande, som hun var blevet bange for, at Gestapo skule finde frem til, hvis de kom på besøg.

Med assistance af fru Tandrup gik det nu i pendulfart med barnevogn ned til Elias Trabjerg, der også selv kom i ilden og måtte op for at hente et par bylter. Det var også ved at være i sidste øjeblik. Et øjenvidne beretter, at da Emma kom med det sidste læs, så han samtidig Gestapobilen køre op mod Brugsforeningen.

I forbindelse med vor sidste nedkastning beretter Jørgen Hæstrup i sine bøger - "Hemmelig Alliance" - følgende:

"Den 13. april 1945 leverede de allierede ved pladsen "Gotfred" evt. "Herodes" ved Holstebro 24 ctr. våben."

Den jyske pladsbog har ordene: *1/1 Fox (3 mand + 1 eureca taget) intet nærmere.*

Fra pladslederen foreligger en beretning, der roligt og nøgternt beretter:

"Arbejdet gik som nævnt i det hele godt - dog havde vi en episode i Thorsted, idet vi en nat, hvor vi ventede nedkastning, lyste op til en ankommende maskine, men senere blev klar over, at den var tysk. Jeg foreslog derpå folkene i Thorsted, at vi skulle aflyse den modtagelse, vi ventede aftenen efter, men folkene derimod erklærede sig villige til at gå på den igen og tog også ud til pladen og fik 24 containers, som de nåede at få skjult, men i løbet natten lavede tyskerne razzia i Thorsted by og fik fat i tre mand, som de tog med sig. Herefter blev pladsen aflyst."

Også om mandagen den 15.april var tyskerne på besøg i Thorsted, hvor de foretog en del husundersøgelser for at finde frem til skjulte ting.

Det var med en vis ængstelig fryd, vi fulgte tyskernes mange mislykkede forsøg, men de havde trods alt stadig vore tre kammerater i kløerne.

Først, da vi i slutningen af ugen hørte, at de nu var havnet i Frøslev, var det som om, vi kunne trække vejret nok så frit, idet vi nu kunne regne med, at de var sluppet godt igennem Gestapoforhørene, der jo ikke altid var lige behagelige.

Opbevaring og transport

1945

Opbevaring og ikke midt transporten ved udbringningen af godset kunne godt have sin farlighed. Havde der været sabotage på jernbanelinierne., hvad der efterhånden var ved at være ret permanent, kunne tyskerne pludselig foretage undersøgelser af bilerne på vejene. Men for os blev det nu kun de mere muntre oplevelser, der talte.

Til camouflage brugte vi alle midler. En dag var vi i Rindum med nogle sække "kartofler" og kasser "glas". Varerne skulle afleveres i brugsforeningen, men uddeleren var blevet lidt betænkelig og måtte have fat i en gårdejer til at tage sig af varerne. Det blev nu kørt ind i Hvemsgårds lade. Det sværmede med tyske soldater her, idet der var tysk indkvartering i nabogården, men de var nu meget flinke og parate til at give os en hjælpende hånd, når vi var ved at køre fast i sneen.

Næste dag var vi i Holstebro med etlæs æggekasser med "æg". Da vi var kommet afsted uden rigtig besked, kneb det med at finde en aftager til "æggene".

Vi blev enige om at parkere lastbilen under Værnemagtens beskyttelse ud for skolen i Danmarksgade, idet denne var taget i brug - til andet formål - som tysk kaserne. Efter et par timers forløb fandt vi frem til folkene, der kunne tage sig af "æggene".
Den sidste våbenaflevering var dog den mest spændende. Det drejede sig om de 24 containere fra vor sidste nedtagning i Thorsted. Våbnene havde været gemt to uger på tre forskellige steder. Der var vanskeligheder med at skaffe de nødvendige biler og chauffører, men ved venlig men bestemt "overtalelse" lykkedes det dog.

Imidlertid var tyskerne i Holstebro blevet advaret, og der var sat spærrepatruljer ud på vejene. En af lastbilerne var nået ind inden spærringen, men to andre samt en syvpersoners benzinbil var ikke nået frem.

Imidlertid var personbilen kommet et godt stykke forud for lastvognene og stødte pludselig på vagtpatruljen. Situationen var kristisk, men chaufføren finder, at der lige akkurat er plads nok til, at bilen kan slippe igennem. Speederen i bund, og før den forbløffede vagt får sig samlet sammen , er man væk. En mand springer lidt efter ud af bilen, sniger sig gemmen noget krat bag om vagten og når at få lastbilerne standset i tide. Derefter går han så tilbage igen ad vejen og uantastet forbi vagtposten, som han hilser med et høfligt god morgen. Længere fremme støder han på bilerne, som personbilen ad omveje var kørt tilbage til og havde lodset udenom vagtposterne. Nu nåede alle i god behold ind til byen.

I et afsnit fra "Holstebro under besættelsen" fortælles følgende om samme tur:

"En spændende våbentransport

Den 1. maj havde vi en større våbentransport, ved hvilken lejlighed Holstebro fik sit våbenlager væsentlig t suppleret med bl.a. 170 karabiner, plus nogle raketkanoner og rekylgeværer m.v. Sendingen, der bestod af godset fra 24 metalbeholdere, blev kørt på tre lastbiler, hvoraf den ene nåede at komme ind til byen, en halv time før tyskerne spærrede samtlige udgange, medens de to andre lastbiler plus en personvogn måtte holde ude på landet et sted, uden vi kunne komme i forbindelse med dem. Og det var kun som følge af folkenes egen snarrådighed og konduite, at tyskerne ikke fik fingre idet, Ved den lejlighed var vi alle parate til at skyde os igennem , for godset skulle ind til Holstebro. De tre vogne kom ind til byen næste morgen, hvorefter man nåede at gøre våbnene rene og klar til brug den 5. maj 1945."

Vi havde ofte snakket om, hvor længe vi fik lov til at fortsætte vort illegale arbejde, og hvad der kunne ske, hvis tyskerne fik fat i nogle af os. En vis fare var, at vi med vore mange gøremål kom til at kende for mange udenfor vor egen gruppe, hvilket kunne blive farligt både for dem og os. Men nu var vi engang kommet ind i det. Der var ingen vej ud igen. Vi måtte håbe det bedste og tage følgerne, hvis det gik galt.

Der var ellers de bedste betingelser til stede for vort arbejde herude i et tyndt befolket område med store øde plantager- og hedestrækninger. Et iddelt sted for nedkastninger og for at komme hjem med "byttet".

Til gengæld var vi sikkert mere plaget med besøg af tyske natjagere end andre steder. De fleste af os mente vel, at det var en tilfældig forteelse. I virkeligheden var sagen den, at vore nedkastningspladser netop var placeret midt i de engelske fly's indflyvnings-zoner til hele landet. Der var i denne zone opstillet pejlefyr til vejledning for flyene. Når de lavt flyvende nærmede sig kysten og dukkede op over land, kunne flyene styre mod disse pejlefyr og derfra korrigere kursen til deres mål.

To af os kendte fra vort arbejde funktionen af disse pejlefyr. Ved en tilfældighed vidste vi også, at et sådan et var opstillet i nærheden af Vind-pladsen.

Det var derfor ikke helt tilfældigt med besøgene af de tyske natjagere. Selvom de ikke var i stand til at opfange de udsendte signaler fra pejlefyrene, kunne de ikke fra deres lytteposter undgå at bemærke de mange overflyvninger af området. Ved flere lejligheder tog vi selv fejl af natjagerne og blinkede med vore lygter til dem.

Det blev også en tysk natjager, der fandt vore plads i Vind og måske også pladsen i Thorsted. I al fald var de ikke i tvivl om dens beliggenhed.

Efter vor sidste nedkastning begyndte jorden for alvor at brænde under fødderne på os. Først med Stadil-folkene og nu tre Thorsted-folk. Hvad kunne Gestapo nu pine ud af dem? Vi andre trøstede os med, at når galt skulle være, kendte de to af dem kun til den

ene nedkastning. Derved fik vor tredje mand, Frederik Då, en mulighed for at begrænse alle vore eventyr til den ene aften.

For at sikre, at tyskerne ikke fik flere af vore folk, måtte vi gå "under jorden" og nøjes med at følge udviklingen lidt på afstand.

Med nedkastningen var det slut for vort vedkommende. Trods alt blev det til ganske pæne rationer med tre nedkastninger på Vind-pladsen og een for egen regning i Thorsted. I alt nåede vi op på 60 containere, ca 6-7 tons sprængstoffer og våben.

Over hele landet blev der nedkaster godt 600 containere. Af dem fik Thorsted således den ene af hver 100, der kom til landet. Hvis der mangler en to-tre stykker i, at dette tal er nøjagtigt, kan disse findes i en lille jagthytte i Thorsted, der blev brugt til opbevaring fra en nedkastning ved Feldborg i september 1944.

Medens vi for godset kunne regne med nettotal, idet vi var så heldige at undgå tab, havde tyskerne stadig "pant" i vore tre kammerater. Først da de friske og raske vendte hjem fra Frøslev, kunne vi af hele hjertet fejre Danmarks Befrielsesdag den 5. maj 1945.

Thorsted-gruppen er blandt disse frihedskæmpere på billedet fra Holstebro kort efter 5. maj.

Tovtrækning

Engang to tykke Krager
et Aaleskind opdager,
et rigtigt kolossalt.
De vilde ikke dele,
hver vilde ha' det hele,
og derfor gik det galt.

For Ræven hørte Trætten
og stillede på Pletten:
"Fra hver sin Ende af
æd bare løs forslugen!
hvad først du har i Bugen,
kan ingen fra dig ta'!"

Det kneb med Appetitten;
dog naaede de Midten,
men fik det ej itu.
I alle Fald med Munden
hinanden stærkt forbunden
var de to Fjender nu.

Og med Triumf i Øjet
saa Mikkel Ræv fornøjet
paa deres Hiv og Spjæt.
Da de sig fik besindet,
var baade de og Skindet
for længe siden ædt.

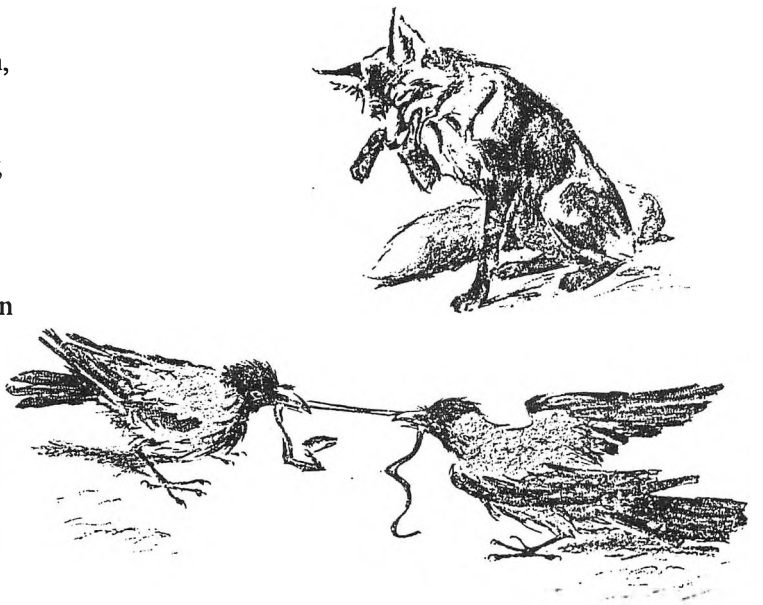

Knaldperler
Kaj Munk

Nissum Fjord

Af Jens Andersen, Husby

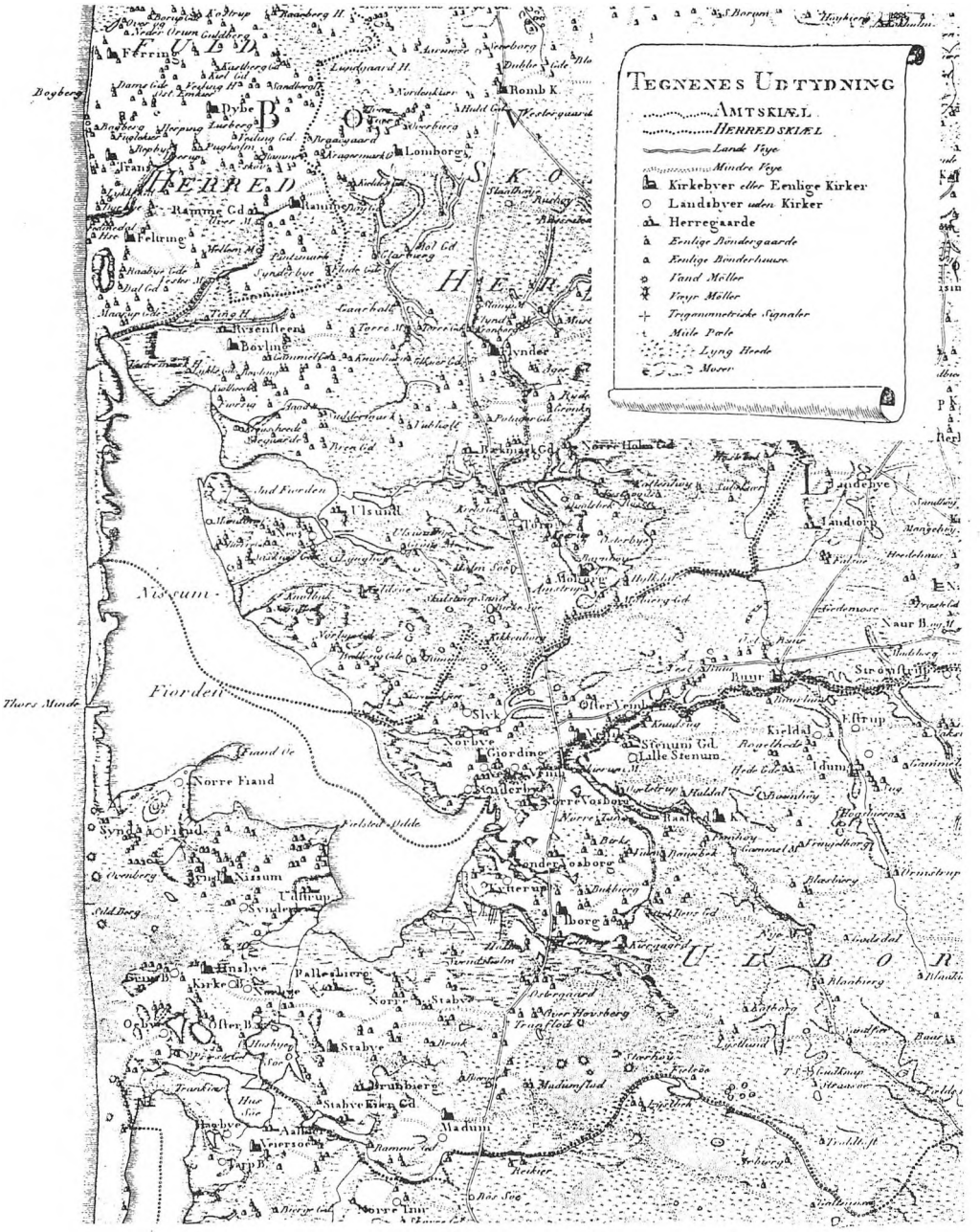

Nissum Fjord og omegn. Udsnit af Videnskabernes Selskabs kort nr. 6 fra år 1800
Reproduceret med tilladelse. (A. 1226/71) af Geodætisk Institut

Vandarealet i Nissum Fjord er ca. 7.000 ha. eller 70 km^2. Ferskvandstilstrømningen kommer fra Storå, Lilleå, Rammeå, Fåremølleå, Flynderå, Damhuså og vandet fra Husby sø området.

Vanddybden i fjorden er de fleste steder meget lille, men har nok længere tilbage i tiden været endnu mindre. For da kunne man med hestevogn køre fra Gørding-land tværs over fjorden til Fælstedodde, og i det nordvestlige område ved Bøvlingefjord gik der flere veje gennem lavvandede områder fra gårdene i Bøvling ud til strandengene på tangen mellem hav og fjord.

Når vinden blæste vandet væk fra de lavvandede områder, var de helt tørlagte, jordoverfladen var belagt med et fedtet sliklag, næsten uden vegetation.

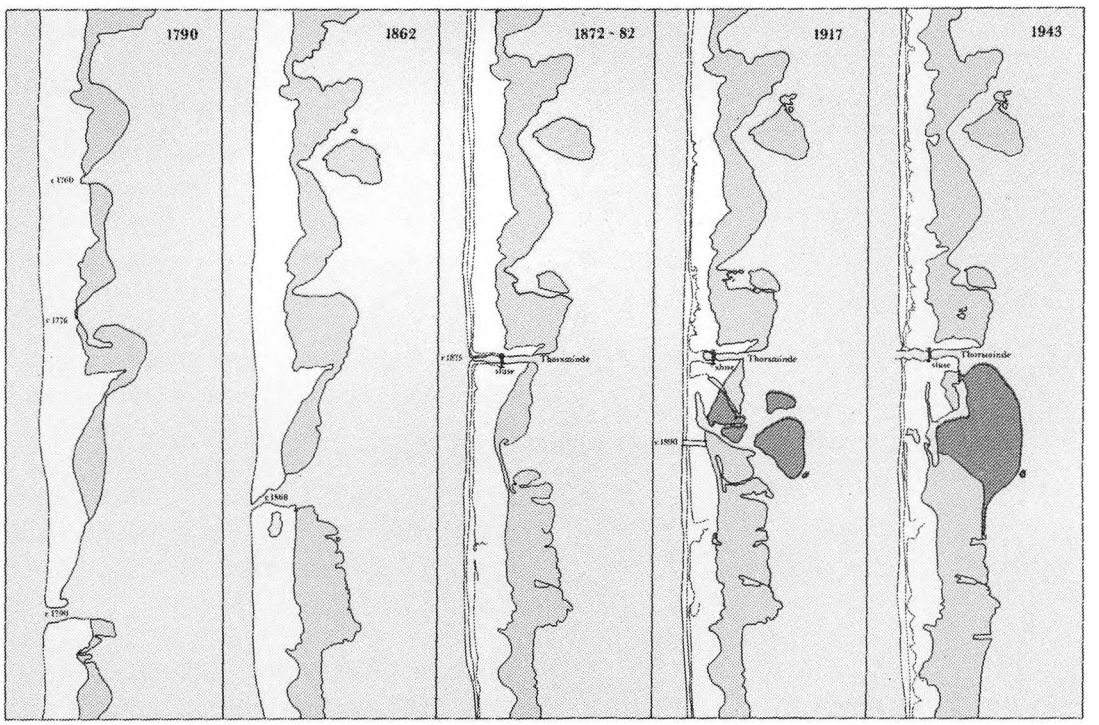

Udløbets vandring ved Nissum Fjord
(efter Jepsen: Ved de Vestjyske Fjorde)

Et ægtepar i Bøvling ville besøge deres slægtning i Thorsminde. De ville sejle der til i deres fladbundede pram, som manden brugte til fjordfiskeri. Da de kom til fjorden, var vandet blæst væk, der var ca. to km. ud til åben vand. De måtte gå og trække båden efter sig. Det gik ganske let på det fedtede underlag. Så fik manden en lys ide, der blæste en kraftig vind, han satte sejl, fik konen i båden, skubbede den i gang ved at løbe ved siden af. Da båden var kommet i fart, sprang han op i den. Det gik rask der ud ad og snart kom de til åbent vand. Det fortalte de mange gange om siden: "Den dag de sejlede uden vand:"

Hvorfor vanddybden er større i Nissum Fjord i dag end førhen, er ikke godt at vide. Et bud herpå gives af Forstander J. Jeppesen, Staby i Hardsyssels Årbog, Bd. 4 1910, hvor han skriver om jordbundssænkning ved Nissum Fjord bl.a.

Det tydeligste bevis for sænkning fremkom under Fælsted Kogs udtørring i 1870. Det viste sig da således, som det er opgivet mig af flere troværdige, endnu levende øjenvidner, at man i den udtørrede fjordbund kunne følge vandløbenes gang langt ud i fjorden og tydelig kunne se bæklejerne, med alle deres slyngninger og krinkelkroge. Vandløbene i ældre tid havde dannet jordbunden, før sænkningen skete.

Vanddybden i fjorden er blevet større, derom er alle enige, om det så er fjordbunden, der har sænket sig, eller det er vandstanden, der er blevet højere, er ikke godt at vide, måske begge dele i forening.

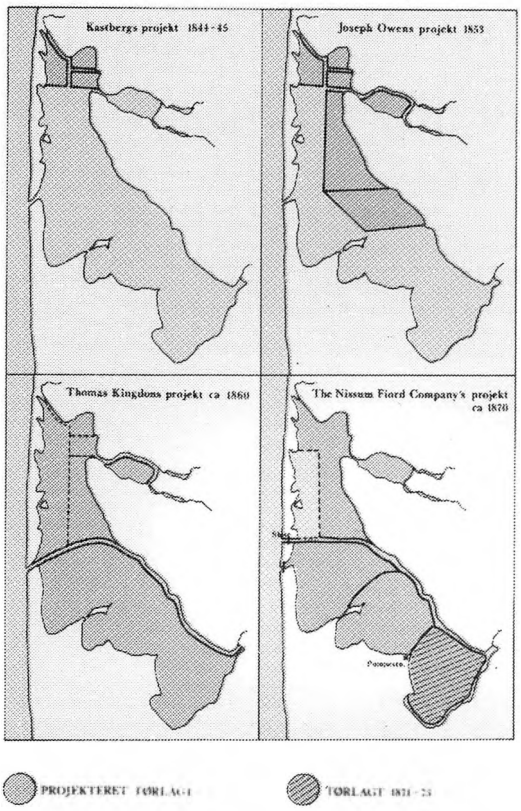

(efter Jepsen: Ved de Vestjyske Fjorde)

Disse lavvandede arealer ved Nissum Fjord indbød ligefrem til afvanding og landvin-ding. Strandkommisær Kastberg havde lagt mærke til, at ved særlig vindretning var store arealer i fjordens nordvestlige hjørne, ind mod Bøvling og Fjaltring sogne, tørlagte. Han mente, det måtte være en nem sag at inddige området og forsyne diget med en klapsluse, som kun tillod vandet at løbe ud. Han søgte og fik i 1844 bevilling til at inddæmme fjordens nordligste del. Anlægget skulle laves så billigt som muligt. Der blev opført lave jorddiger til værn mod fjordens vand. Det hele så ret godt ud, da det var færdigt.

Men kort tid efter drev en kraftig vestenstorm en masse havvand ind gennem det åbne løb ved Thorsminde. Vandstanden i Nissum fjord blev så høj, at vandet løb over de nye diger, som ikke havde nået at sætte sig endnu. De blev mange steder helt jævnet ud af vandmasserne. Området stod atter under vand. Det drejede sig om ca. 1.700 ha.

Det første forsøg var bogstavelig talt gået i vandet.

Strandingskommisær Kastberg opgav sin bevilling, som blev overdraget til det københavnske handelsfirma Joseph Owen & Sønner. Den nye Koncession var fra begyndelsen kun baseret på partiel udtørring, men blev senere udvidet.

I året 1856 indsendte Handelshuset Joseph Owen & Sønner et andragende til Indenrigsministeriet om bevilling til at inddæmme og udtørre hele Nissum Fjord, idet andragerne påtegnede at kunne tørlægge et areal på ca. 3.700 ha.

Efter at Indenrigsministeriet havde haft andraget til høring, ved Ringkøbing Amt, underøvrighederne og forstanderskabet for de til fjorden grænsende sogne, udtaler alene Ringkjøbing Amt sig til gunst for andragendet, mens de øvrige stedlige myndigheder, alle var mere eller mindre imod andragendet.

Den 4. september 1857, blev afgivet Kgl. Resolution, hvorved Indenrigsministeriet blev bemyndiget til at tilkendegive "Handelshuset Joseph Owen & Sønner" *At der fra det offentliges side intet haves at erindre (indvende red.) imod at inddæmme Nissum Fjord og som ejendom erhverve de ved sådan inddæmning indvundne arealer. For så vidt inddæmningen bliver påbegyndt inden 2 år fra denne resolutions datum og derefter stadig fortsættes således, at årligt en passende del af hele arbejdet er udført og hele arbejdet er fuldført i løbet af 10 år, eller senest ved udgangen af året 1867.*

Samt så frem der forinden inddæmning foretages, tilvejebringes samtykke fra samtlige til fjorden græssende lodsejere, som fra de pågældende kommuner og i øvrigt en hver derved foretagendes udførelse vil blive skadelidt, og derhos stille en efter vort Indenrigsministerium skøn passende sikkerhed for, at fjordens nuværende udløb, såfremt De ikke ser Dem i stand til at fuldføre det påbegyndte arbejde, bringes i samme stand i hvilken det for tiden befinder sig.

Indenrigsministeriet fastsatte den i ommeldte Kgl. resolution foreskrevne sikkerhedsstillelse til 8.000 Rdl. og dette beløb blev indbetalt af handelshuset Joseph Owen & Sønner til Statskassen og inddæmningsbevillingen blev udfærdiget.

Det nye firma havde planer om at føre vandet fra Nissum fjord, gennem store jernrør under klitterne ud i Vesterhavet. Det blev dog aldrig gennemført. På dette tidspunkt blev hele projektet overtaget af Thomas Kingdon, London. Han tog initiativ til dannelsen af Aktieselskabet: "The Danish Landcompany".

Nu kom der gang i arbejdet. Firmaets ledende ingeniør Thomas Earle ansatte en masse. Arbejdsmænd kom fra nær og fjern, ja endda helt fra Sverige. Det beviser en gravsten på Gørding kirkegård ved Vemb. Deres første bolig var et jordhus, fortæller deres efterkommere. Arbejdet skabte livlig røre på den ellers så øde klittange, så det er meget forståeligt, at der var mangel på husly.

På tangen opførtes dæmninger for at holde havet ude. Der byggedes et sluseværk ved Thorsminde, for at man uforstyrret kunne foretage arbejdet inde i fjorden. Der blev opført kraftige dæmninger i den nordlige og østlige del af fjorden. Men firmaet måtte sande, at naturens kræfter er vanskelige at tøjle, havet brød gennem dæmningerne på tangen. De måtte ustandselig udbedres.

En kraftig vestenstorm ødelagde på få timer, den nyopførte sluse ved Thorsminde. Da vinden lagde sig og vandet faldt, var der kun en dynge forvredne bjælker tilbage af den første sluse ved Thorsminde. Det var en påmindelse om menneskers afmagt til at udrette noget på denne tumleplads for mægtige naturkræfter. I blodig ironi lukkede havet samtidig udløbet med en stor sandbare - rigtignok lidt længere fra havstokken end slusen havde stået.

Inde i fjorden blev de endnu ikke fuldførte dæmninger ødelagt. Det var et hårdt slag for ingeniør Earles. Kort tid efter en 5. oktober 1860 døde han druknedøden ved frivilligt at deltage i et heltemodigt redningsforsøg, for at frelse mandskabet fra det engelske dampskib "Arctig", der var strandet nord for Harboøre. Han ligger begravet på Lemvig kirkegård.

Når sådan en stormflod gik ind i Nissum fjord, og mindeløbet samtidig lukkedes af en sandbanke, blev der store oversvømmelser i baglandet, når vandet fra samtlige tilløb stuvedes op i fjorden. Disse forhold havde beboerne måtte leve med gennem mange år. Så langt tilbage som år 1569 er det også galt. Kong Frederik den anden befaler da Lensmanden Peder Gyldenstjerne på Timgård, at han skal samle bønderne fra Vedersø, Staby, Husby og Sdr. Nissum, og lade dem grave kanaler for at få vandet ud af søerne og engene der omkring, da sandflugten har stoppet udløbet. Der blev gravet en kanal fra Kornbjerg til Veststadil Fjord og en kanal fra Husby sø til Nissum Fjord, kaldet Staby Kast.

Gennem de gravede kanaler var der nu skabt vandløbs forbindelse mellem de to fjorde, Nissum og Ringkjøbing fjorde. Denne vandløbsforbindelse eksisterede gennem 300 år, indtil 1868, da blev det forsøgt at tørlægge Husby sø og derfor opført en tværdæmning over Staby Kast sydlige del for at hindre vandet fra Nissum Fjord i at løbe ud i den tørlagte Husby sø. Tørlægningen af Husby sø mislykkedes, ligesom flere andre tørlægninger af lavvandede områder i Vestjylland på det tidspunkt. Grunden var nok manglende teknik.

Tørlægning af Nissum fjord fortsætter

Det var et hårdt slag for Aktieselskabet "The Danish Landcompany". Hvad man med møje og besvær og store omkostninger havde lavet, var så godt som ødelagt, og de havde mistet deres dygtige ingeniør Thomas Earle. Men selskabet opgav ikke ævret, de ansatte en ung ingeniør, englænderen Birckenshaw.

Han indså straks, at skulle udtørringen af Nissum fjord lykkes, måtte man have herredømmet over Thorsminde udløbet. Han lod derfor bygge en sluse, der var langt større end den første. Men den stod kun få år, så blev den også splintret af havet. Ingeniør Birckenshaw følte, at han ikke magtede at overvinde de vanskeligheder naturen skabte, og han trak sig tilbage.

I året 1866 ansatte selskabet den danske ingeniør C. Bruun. Han udførte den hidtil uløste opgave at opføre et sluseværk, så fjorden kunne blive en indsø. Ingeniør Bruun brød med de tidligere teorier. Han lod ca. 1 km. nord for Mindeløbet og i næsten lige så stor afstand fra havstokken udgrave et stort bassin af betydelig dybde og udstrækning.

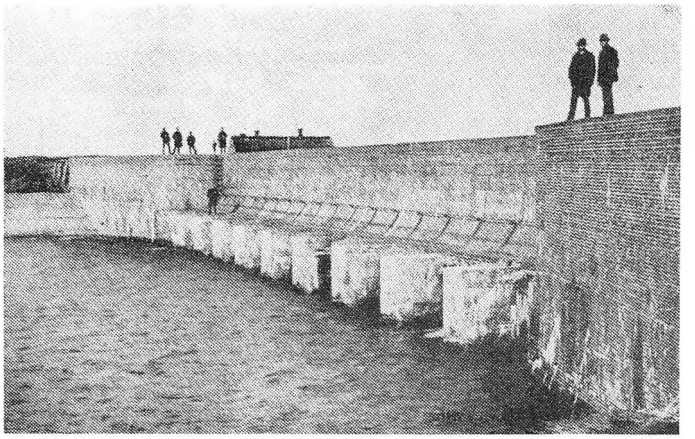

Den gamle Thorsmindesluse

Her begyndte et arbejde af næsten ufattelige dimensioner. Når man tænker på, hvad de havde at gøre med på dette tidspunkt. På tangen ved Thorsminde var der hverken vej eller sti. Jernbanen var ikke kommet endnu. Alt materiel til det store bygningsværk måtte sejles dertil enten på fjord eller hav.

Bunden af bassinet blev belagt med et tykt lag beton, som hvilede på nedrammede tømmerstokke, for at bunden kunne blive fast.

Under sluseportene fik det hele en solid forskalling af et murværk, bestående af de bedste hollandske klinker, nedlagt i cement. Over dette opførtes en mægtig mur, hvilende på ni svære selvvirkende porte, der lod fjordvandet passere ad havet til, når fjordens vandstand var højere end havets og lukkede sig, når havet brød på. Desuden blev der anbragt svære reserveskod i gennemløbskamrene, som ved spil kunne hæves og sænkes for at regulere vandstrømmen.

På hele det gigantiske murværk, som var ca. 70 meter langt, blev der bygget en stærk bølgeskærm mod vet.

Sluseværket blev støttet af store betonklædte dæmninger. Slusen var nu færdig. Der blev gravet kanal fra fjord til hav, og det gamle mindløb blev lukket med en forsvarlig dæmning.

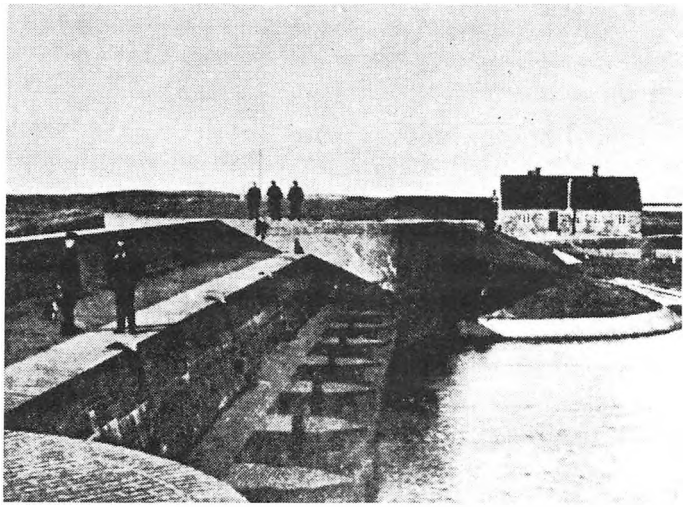

Slusen af 1870 og slusemesterboligen (østsiden)
Foto 1896. Rekonstruktion

Det var i efteråret 1870 at afvandingsslusen i Thorsminde ved Nissum fjords

udløb i Vesterhavet blev færdigt. Det var et meget stort og flot bygningsværk, der var opført under yderst vanskelige forhold. De mange tusinde hollandske klinker, der danner slusens ydermur, blev sejlet dertil fra Holland og lodset på åben strand. Måske har man ved særlig gunstige lejligheder kunnet sejle ind gennem udløbet med de fladbundede hollandske skibe. Et stort værk var skabt af kun menneskehænder, de tekniske hjælpemidler var kun ganske få.

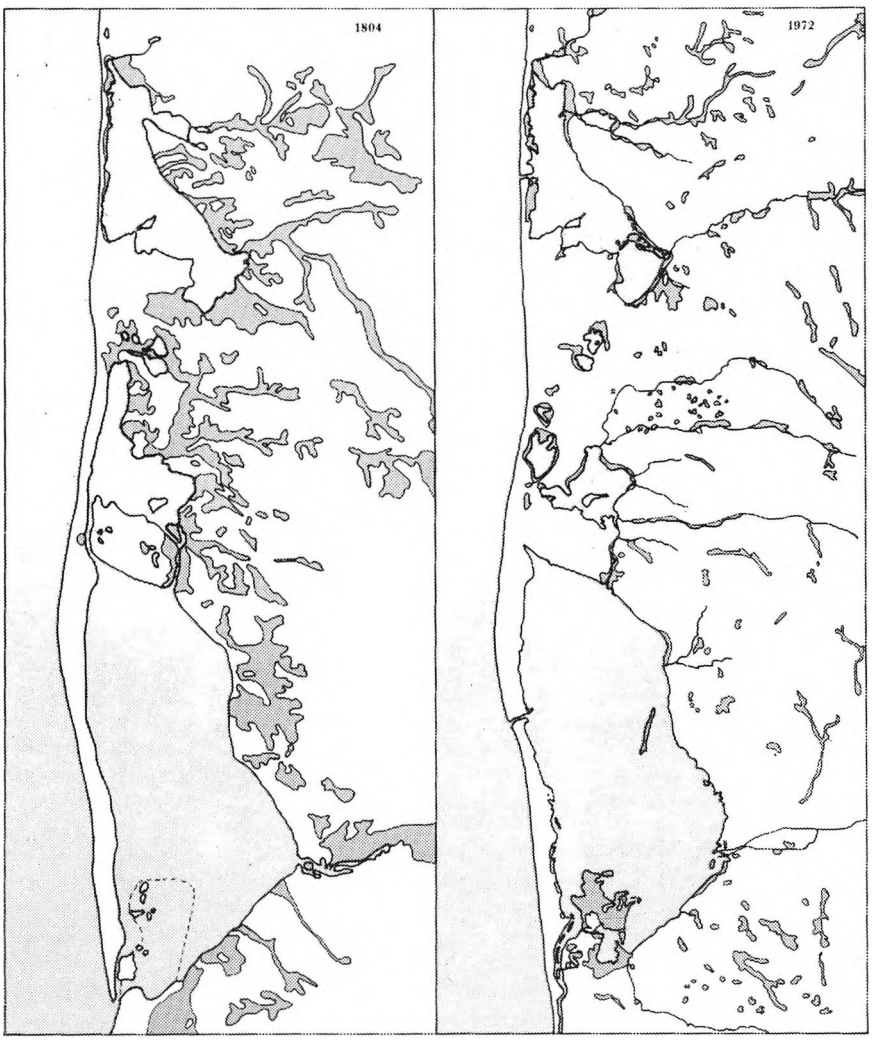

Vådområder omkring de vestjyske fjorde i 1804 og 1972.
(Forlæg: Fredningsplanudvalget for Ringkøbing Amt 1978) (efter Jepsen: Ved de Vestjyske Fjorde)

Slusen kostede 100.000 Rigsdaler. Nu så det endelig ud til at tørlægningen af Nissum Fjord skulle lykkes. Men hele foretagende overgik på dette tidspunkt til et andet selskab, som kaldte sig "Nissum Fjord Compagny", ligeledes engelsk, hvis Koncession gjaldt indtil 1880.

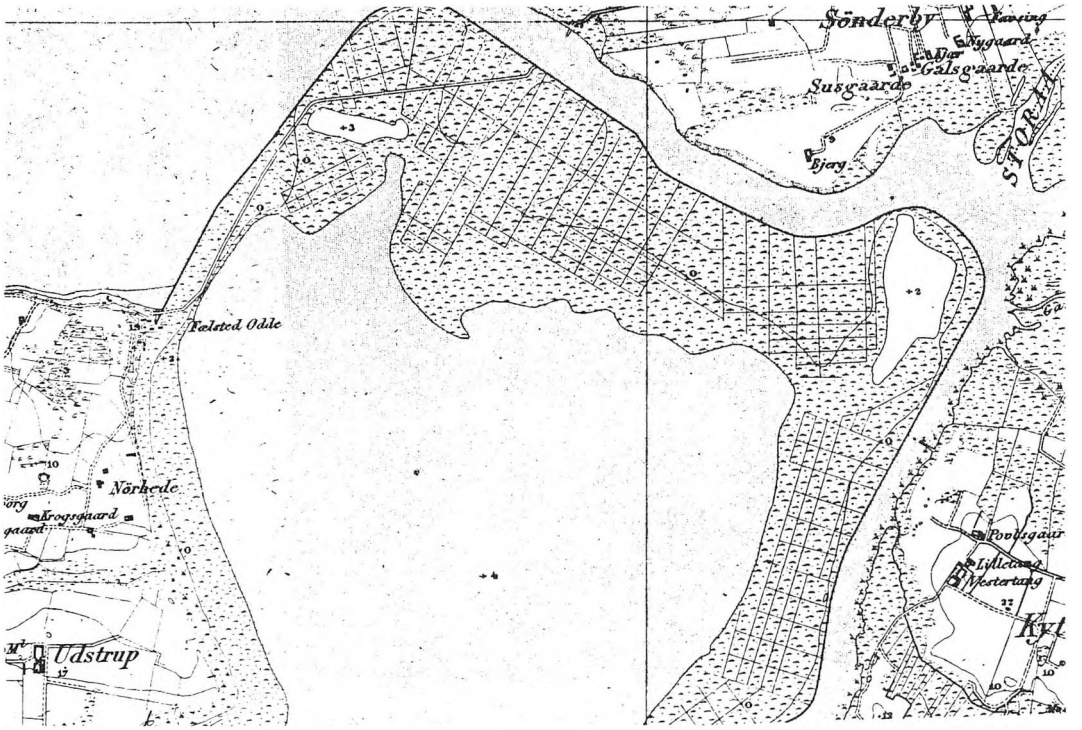

Udsnit af Generalstabens atlasblad 1872. GI Copyright
(efter Jepsen: Ved de Vestjyske Fjorde)

Dette selskab sparede ikke på pengene, tværtimod. Det første projekt begyndte man på, da slusen om vinteren havde bestået sin prøve. I foråret 1871 begyndte man at inddæmme Fælsted Kog, et ca. 2.500 ha. stort parti af fjorden sydlige og østlige del.

Dæmningens udgangspunkt var Fælsted Odde i Sdr. Nissum sogn. Derfra blev den lagt tværs over fjorden til Gørding. Ca. 200 m. fra land drejede diget mod sydøst og fortsatte i større afstand fra fjordbredden. På dette sted løb Storåen parallelt med digets nordside. Derfra blev diget opført i retning af fjordens sydlige del og tilbage til Fælsted Odde, stadig i så god afstand fra fjordbredden, at der var god plads til vandet fra oplandet.

Denne næsten 15 km. lange dæmning kostede store summer. Langs nordsiden var dæmningen 3 m. høj over daglig vande. På en strækning af 2 km. blev dæmningen beklædt med en betonforskalling der var 1½ m. høj for at forhindre bortskylning ved stærk bølgegang i fjorden og store isskruninger om vinteren.

Da dæmningerne var færdige, skulle vandet pumpes ud af dette store indelukke. Der blev på Fælsted Odde anbragt pumpemaskiner, som blev drevet af dampmaskiner. Der var blandt pumperne en stor centrifugal pumpe, som krævede 75 HK, men så kunne den også yde mange tusinde liter vand i minuttet.

Det udpumpede vand blev ledet gennem en kanal under pumpemaskinen og ud i vestfjorden.

På Fælsted Odde blev der opført huse til maskinerne, arbejderne og den ledende ingeniør. Det var næsten en hel lille koloni.

Pumperne gik for fulde omdrejninger, men vandstanden inden for dæmningerne sank meget langsomt, men fjordbunden kom da til syne, hvor der havde været den laveste vandstand. Der blev gravet kanaler og projekteret veje, og hele området blev inddelt i parceller. Alt var såre godt, bortset fra at vandet ikke rigtig ville forsvinde fra Kogen.

Koncessionen, som firmaet "Nissum Fjord Compagny" havde, udløb, men blev forlænget flere gange. I den tid blev man klar over, at udgifterne til dæmningernes vedligeholdelse og til driften ville blive alt for store, og hvad der var værre, man kunne aldrig opnå betrykkende garanti for at arealet i fremtiden kunne holdes tørlagt. Derfor blev interessenterne utilfredse. De måtte ustandselig punge ud med flere midler uden udsigt til at få noget igen.

Året 1885 var sidste frist som "Nissum Fjord Compagny" havde til at gøre arbejdet færdig i. Pludselig blev hele foretagendet opgivet. Store pengesummer var tabt og mange spildte kræfter. Området fik nu lov til at passe sig selv. Snart var næsten alt som før. Staten overtog igen arealerne.

Den 29. august 1885 blev samtlige Kompagniets ejendele solgt på offentlig auktion. Gennem de salgspriser, der opnåedes, får man et indtryk af, hvad selskabet havde måtte ofre på dette spekulationsalter. Skønt dette er et ganske lille beløb set i forhold til, hvad der i alt tabtes på tørlægningsprojektet. Maskinhuset og samtlige pumpemaskiner blev solgt for 2.400 kr. En enkel af pumperne havde kostet kr. 70.000.

Den store dæmning omkring Fælsted Kog blev budt ind for 1000 kr. Køberne ville anvende den til høslet, da dens overflade ca. 28 ha. gav fortrinligt hø.

Den ubeskadiget afvandingssluse ved Thorsminde med tilhørende slusemesterbolig blev først solgt i året 1904 til private for i alt 700 kr.

Tørlægning af Nissum Fjord blev opgivet i året 1885

Straks derefter lagde der sig en stor sandklit op mod afvandingsslusens vestside. Fjordvandet var igen lukket inde. Det gamle Mindeløb måtte graves op med skovle. I henhold til ordning fra 1834 da godkendte rentekammeret et gennem Ringkjøbing Amt indsendte andragende med forslag om ordning af udløbsforholdene fra Nissum Fjord ved Thorsminde. Forslaget fastsatte,

FOR DOKUMENTER AF
FORSTE KLASSE,
som ikke ikke over 12 Kr. 50 Øre.
Stempel-Tarif Nº 1.

FOR DOKUMENTER AF
ANDEN KLASSE,
som ikke ikke over 50 Kroner.
Taxt: 5 Øre.

Overdragelsesdokument

Ved en den 29 August 1885 afholdt offentlig Auktion lod Højesteretsadvokat P. Nellemann af Kjøbenhavn og Ingeniør C. C. E. Fibiger af Lemvig som Befuldmægtigede for Rekvidator for "The Nissum Fjord Company (limited)" bl. a. bortsælge som Compagniet tilhørende Diget omkring Felstedkogen samt Kajediget. Som særlig Salgsbetingelse med Hensyn til dette Auktionsnummer var i Katalogen anført: "Gründen, hvorpaa Kajediget og Udstrupdiget ere opførte, formenes at tilhøre Kompagniet, og i saa Fald medfølge Gründen i Kjøbet, men paalager Kompagniet ligesaalidt som Auktionsretten eller Ineassator sig ingensomhelst Ansvar i saa Henseende. Gründen

25/97

at Mindestrømmens tværprofil ved udkastning skulle have 4 alen bundbredde,
at udgravningen skulle finde sted, når vandet stod 2 fod over almindelig sommervandstand i fjorden, i december-februar først ved en vandstand på 3 fod,
at udkastningen burde ske på en dag, med maksimalt 80 mand,
at bidragspligten lagdes på et areal af i alt 3.850 Tdr. land,
og at der med Amtet som øverste myndighed oprettedes en organisation til udkastningsarbejdets iværksættelse og ledelse.

Det kom til at virke således, at efter hvor mange tdr. land man var ejer af, som grænsede til fjorden, skulle man udføre pligtarbejde ved mindeløbets opgravning og blev "bøjen" hertil, ligesom til snekastning før i tiden.

Forholdet til lodsejerne, hvis jorder lå ud mod fjorden

Forud for Koncessionen af 1866 var der blevet nedsat en Landvæsenskommission, som skulle undersøge planen for inddæmning og dels træffe en ordning mellem selskabet og de til Nissum fjord stødende lodsejere.

Landvæsenskommissionens kendelse af 19. oktober 1863 blev indanket for Overlandvæsenskommissionen, men denne opnåede forlig af 20. september 1865 og 31. marts 1866. Forliget indeholdt bl.a. bestemmelsen om at lodsejere, som erstatning for tabet af forbindelsen med fjorden, skulle få overladt den til deres ejendomme tilstødende del af det inddæmmede areal, i en udstrækning af 100 alen (ca. 63 m.) ud i fjorden.

Denne aftale var der nogle lodsejere, der mente, at de ikke ville respektere, da den var indgået med afvandingsselskabet og ikke med staten, som nu igen stod som ejere af Fælsted Kog. Der var i mellemtiden vokset en mængde tagrør frem, som havde så stor værdi, at der blev afholdt auktion over afgrøderne hvert år. Første gang 15. oktober 1886

Det medførte nogle tvistigheder. Allerede ved den første rørskærsauktion var der flere lodsejere, der protesterede. De mente, at staten havde konfiskeret dele af deres ejendomme. Disse stridigheder fortsatte gennem mange år. Men alle klager blev afvist, skønt der vidst aldrig er afsagt en egentlig ejendomsdom over hele Fælsted Kog området.

Så sent som i 1917 greb en enkekone i Sdr. Nissum til selvtægt. Hun solgte rørafgrøden på roden af den parcel, som hun mente, var hendes, og køber høstede og bortkørte rørene, inden auktionen skulle finde sted.

Naturligvis måtte statens embedsmænd gribe ind, hvis det kunne gå, var der mange, der ville gøre lige så. Øvrigheden veg tilbage for at få afsagt en ejendomsdom. Man anlagde

sag mod enkekonen for selvtægt. Hun blev dømt til at betale 100 kr. til staten. Det mente man, rørene kunne have kostet på auktionen.

Diger og dæmninger omkring Fælsted Kog og grunden under disse var afvandingsselskabet "The Nissum Fjord Compagny's" ejendom og blev solgt på auktionen den 29. august 1885 til højstbydende J. Chr. Eriksen Lille Ulfkjær i Staby for 1000 kr. Han videresolgte digearealerne stykkevis til landmænd i Ulfborg og Gørding sogne. Senere solgte disse til staten samtlige digearealer for 1.164 kr. Nu ejede staten hele området Fælsted Kog.

Ved auktionen over høslet og rørafgrøder indkom i året 1899 - 6.490 kr. og i året 1922 - 15.888 kr. Arealet med tagrør udgør ca. 500 ha.

Den ubenyttede afvandingssluse

Den store sluse ved Thorsminde stod som et monument over en fejlslagen spekulation gennem 60 år fra 1870 til 1930. I den tid var afløbsforholdene gemme det frie udløb, der var beliggende et godt stykke vej syd for slusen, meget dårlige. Næsten hvert forår måtte udløbet graves op med skovle af de langs fjorden boende lodsejere, for at de kunne få deres marker og enge tørlagte.

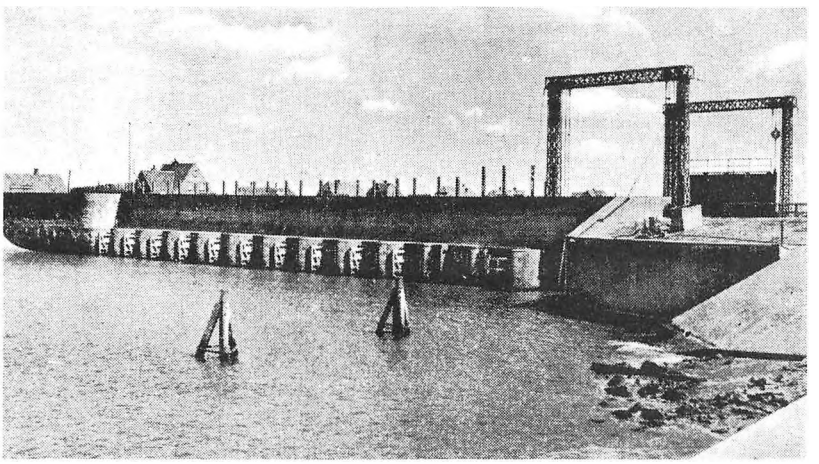

Thorsminde-Slusen

Man gravede en rende gennem sandbaren ude i klitterne, og når vandet stod betydelig højere i fjorden end i havet, blev der en meget kraftig vandstrøm mod havet, som rev en masse sand med sig. I løbet af et døgnstid kunne udløbet udvidde sig selv fra få meter til flere 100 meters bredde. Al færdsel over udløbet foregik med båd.

Der blev klaget over de ustabile forhold

Efter gentagne klager og henvendelser til ministeriet over de utålelige vandstandsforhold i Nissum fjord, blev der på finansloven for 1908-09 bevilget 30.000 kr. til anskaffelse af et sandpumpefartøj, samt et årligt tilskud på 1.000 kr. til driften.

I finansåret 1914-15 blev der i henhold til et indgivet andragende bevilget 9.300 kr. til uddybning af Storåens munding gennem statens rørskær til dybet i Nissum Fjord.

Ved finansloven 1915-16 blev der bevilget 11.200 kr. til oprensning af vandløbet fra Indfjorden til Nissum Fjord. Ved finansloven af 1916-17 blev der yderligere bevilget 4.000 kr. til de nævnte uddybningsarbejder.

Arbejdet blev udført af Vandbygningsvæsenet ved hjælp af Sandpumperen "Thorsminde", der af vandbygningsvæsenet blev lejet til dette arbejde.

Efter flere forgæves henvendelser til landbrugsministeriet om støtte og bistand til den fornødne afvanding af Nissum fjord, indgav lodsejerne i 1918 pånyandragende til ministeriet. Det nedsatte herefter ved skrivelse af 13. januar 1919 en sagkyndig kommission til undersøgelse af spørgsmålet om afvanding af Nissum fjord. Den 20. april 1920 blev der af kommissionen afholdt et møde med lodsejerne omkring fjorden. På dette møde blev der rettet en indtrængende henstilling til kommissionen om, at der straks måtte blive truffet foranstaltninger til at afhjælpe de ulemper, som den høje vandstand i fjorden medførte pga. at udløbet havde været lukket, således at fjordens vandstand til ubelejlige tider var steget til stor højde.

Kommissionen indstillede derefter til landbrugsministeriet, at der snarest muligt stilledes midler til rådighed, som en ren foreløbig foranstaltning at retablere og vedligeholde det hidtidige afløb fra Nissum fjord ved Thorsminde, og den anbefalede at et af statens sandpumper-fartøjer, på nærmere angivne vilkår, stilledes til rådighed for at foretage en oprensning af udløbet ved Thorsminde.
Denne indstilling bortfaldt, da lodsejerne ikke mente, at de kunne betale det pålignede beløb.

Lodsejerne fremkom derefter med et andragende om, at det i Nissum Fjord hjemmehørende sandpumper-fartøj "Thorsminde" måtte blive istandsat og sat i drift, således at staten betalte reparationen, og at udgifterne ved driften fordeltes på staten, lodsejerne, amtskommunen og sognekommunerne.

Det blev anbefalet af kommissionen og imødekommet af landbrugsministeriet. De fornødne penge blev stillet til rådighed for vandbygningsvæsenet til istandsættelse og drift af sandpumperen. Af det bevilgede beløb 75.000 kr. i finansåret 1921-22 er anvendt 54.500 kr., hvoraf 4.000 kr. blev brugt til istandsættelse af sandpumperen.

Den nedsatte kommission udførte et meget omfattende arbejde, som bestod i forundersøgelse, såvel i historisk som faglig henseende.

Kommissionen afgav sin betænkning den 11. oktober 1923, som gik ud på at retablere den bestående sluse ved Thorsminde.

Ringkjøbing Fjord og Nissum Fjord

Afløbsforholdene fra de to fjorde var meget utilfredsstillende. I Ringkjøbing Fjord gravede man i 1910 tangen igennem til havet ved Hvide Sande. Men det havde store oversvømmelse tilfølge i baglandet, udløbet blev langt bredere, end man havde regnet med.

Det var nok Ministeren J.C. Christensen fra Hee, der havde presset på, for at få det udført. Da det mislykkedes var der et vittighedsblad, der skrev:

Og havet gravede på egne vegne
et hul der kan sluge alverdens degne
endog degnen fra Hee

Men trængslernes tid for udløbet fra Ringkjøbing Fjord var langt fra forbi. Den første verdenskrig, samt en voldsom opposition blandt beboerne ved den sydlige ende af Ringkjøbing Fjord mod flytningen af udløbet fra Nymindegab til Hvide Sande, blev der på grundlag af Kommissiones-betænkningen fremlagt lovforslag om afløbsforholdene ved Hvide Sande.

Lovene blev vedtaget eenstemmigt i begge ting den 29. marts 1924.

Samme betænkning og lov kom stort set til også at gælde for Nissum Fjord. Betænkningen gik i korte træk ud på, at den bestående sluse ved Thorsminde skulle udbygges med to mindre slusefag, og en bredere åbning indrettet som kammersluse til passage af søgående fiskefartøjer.
Til regulering af vandstanden skulle sluserne forsynes med stigborde. På grundlag af betænkningen blev der den 17. juni 1929 vedtaget en lov om ordning af udløbsforholdene ved Nissum fjord.

Man gik staks i gang med arbejdet og i 1931, næsten samme tid som Hvide Sande slusen blev taget i brug, kunne vandet igen strømme igennem slusen ved Thorsminde, som det havde gjort for ca. 60 år siden.

Afvandingsslusen, som var blevet færdig i 1870, havde ligget delvis begravet i havsand, var nu blevet gravet fri og kunne bruges igen næsten uden reparationer. Slusen havde været i privat eje siden 1904, men blev eksproprieret af staten ved arbejdets begyndelse

i 1930.

Trafikalt var det en meget stor lettelse for beboerne ved Thorsminde. Der blev anlagt vej fra Bjerrehuse mod nord over det gamle udløb og på afvandingsslusens øverste del. Det sidste var meget smalt, men det fungerede i mange år. Der kørte store busser og tunge lastvogne over slusen, og den holdt til det alt sammen. Da der blev opført en ny bro øst for slusen, var det ikke fordi slusen ikke kunne holde til trafikken, men fordi der ikke var plads til de mange biler. Det var en stor lettelse for beboerne ved Thorsminde, at de nu ikke skulle ud at sejle i en lille båd for at komme syd over, hvor de havde deres tilhørsforhold, såvel kirkeligt som kommunalt i Sdr. Nissum sogn.

De nordligste beboere i Thorsminde boede i Bøvling sogn. Af praktiske grunde flyttede man ved kommunesammenlægning 1970 skellet til lidt nord for byen.

Endelig var man herre over vandstanden i Nissum Fjord

Der blev nedsat et udvalg, der skulle bestemme vandstandshøjden og saltholdigheden af fjordens vand. Det hele fungerede som beregnet.

Den kommission, som havde udarbejdet betænkningen for Nissum Fjord, havde gjort opmærksom på, at hvis landbruget skulle få fordel af reguleringen, skulle der oprettes en hel række detailafvandinger, hvor vandet skulle pumpes væk og anbefalede derfor, at der blev vedtaget en særlig lov i den anledning.

Men en sådan lovgivning fandt ikke sted. En medvirkende årsag er nok, at lodsejeren ikke var indstillet på, at vandet skulle pumpes fra store dele af området for at få en tilfredsstillende afvanding.

De økonomiske forhold i landbruget var i begyndelsen af trediverne meget dårlige. En slagtegris kostede 30 kr., og lignende forhold herskede næsten på alle områder indenfor landbruget. Der var ingen penge til afvanding eller anden investering. Det med at pumpe med vand, var man klar over, ville være en vedvarende udgift. Derimod viste der sig stor interesse for at få sænket vandstanden i Husby sø.

Ved skrivelse til ministeriet henviste man til, at staten, ved at give koncession til afvanding af Vest Stadil Fjord, havde forringet forholdene, ved at alt vandet fra søerne og Madum å nu måtte ledes ad en 15 km. lang kanal, medens der tidligere var meget kortere afstand til fjordvand-spejlet i Vest Stadil Fjord. Man ønskede derfor tilladelse til at føre vandet mod nord til Nissum fjord, hvortil afstanden kun er 2½ km.

Dette blev nægtet af myndighederne.

Et enkelt større afvandingsprojekt var allerede under opsejling i 1928. Dette projekt er et godt billede på, hvor modstridende meningerne var, da det først blev gennemført 20 år senere. Det var afvandingen af Nissum fjordenge.

I 1928 blev der afsagt kendelse om arbejdets gennemførelse på betingelse af, at 1/3 af udgifterne ved arbejdets udførelse kunne fås som statstilskud, og at der kunne skaffes lån til resterende beløb, og at lånet måtte henstå afdragsfrit i fem år efter arbejdets fuldførelse. Det lykkedes at opfylde disse betingelser, men længere kom man heller ikke.

Modstanderne af projektet fik uventet hjælp fra anden side. Husby og Staby sogneråd havde foranlediget, at den gamle spærredæmning ved Kast Bro i skellet mellem de to sogne blev gennemgravet, således at oplandsvandet fra hele Madum å's nedbørsområde, der ellers skulle gennem Sundåen til Ringkjøbing Fjord, nu kunne ledes gennem Nørre sø og Husby sø, videre gennem vandløbet Staby Kast til Nissum Fjord, hvis forløb går gennem hele det påtænkte afvandede areal.

Under disse forhold var det ikke muligt at videreføre det af landvæsenskommissionen godkendte projekt. Lodsejerne forsøgte at få en landvæsenskommission til at tage sig af sagen, men her henviste man til domstolene.

Sagen gik helt til højesteret. Der vandt afvandingsfolkene ganske vist, men tre år var gået, siden sagen startede, og man befandt sig midt i den store landbrugskrise. Landvæsenskommissionen kom på ny ind i billedet, idet der nu måtte fastsættes nye tidsfrister for de forskellige arbejders færdiggørelse, og der blev afholdt et nyt møde for at vælge et udvalg til fremme af arbejdet.

Til udvalget blev valgt alene modstandere af projektet og på foranledning af dette udvalg, henstillede landbrugsministeriet til landvæsenskommissionen at udsætte tidsfristen, fordi et lovforslag vedrørende sådanne arbejder var forelagt rigsdagen. Kommissionen tog henstillingen til følge.

Den 27. marts 1934 blev loven vedtaget og kom i alt korthed til at lyde således:

"Når der er forløbet mere end et år efter afsigelsen af en landvæsens eller overlandvæsens kendelse om oprettelse af et pumpelag i henhold til lov nr. 347 af 2. juni 1917, uden at arbejdet er fremmet, kan en fjerdedel af de lodsejere, som i følge kendelsen er bidragspligtige til pumpelaget, hos landvæsenskommissionen begære afstemning om, hvorvidt sagen skal fremmes."

I henhold til denne lov fremkom fra 98 lodsejere, der udgjorde mere end en fjerdedel af samtlige lodsejere, begæring om afstemning om, hvorvidt sagen skulle fremmes eller ikke. Ved et landvæsenskommissionens møde den 25. maj 1934 blev der afgivet 103

stemmer for at sagen skulle bortfalde, og 43 stemmer for at den skulle fremmes, hermed var sagen droppet.

To år efter gennemførtes en partiel kunstig afvanding af området "Staukjær enge", som var en del af Nissum fjordenges projekt. Afvandingen blev meget vellykket og virkede, som en god demonstration for hvad sammenhold og kunstig afvanding kunne betyde. Man skylder disse mænd tak for at de, trods meget modstand og modvilje fra omliggende lodsejere i området, havde mod til at gå i gang med en sådan opgave.

Mange lodsejere omkring Nissum Fjord var af den opfattelse, at slusen ved Thorsminde i sig selv ville bevirke større afgrøder. Men for de meget store engarealer blev det modsatte tilfælde. De græsarter, der havde været der, før slusen kom til at virke, kunne ikke gro uden vinteroversvømmelse. De gik ud. Der groede andre græsarter frem, men de gav kun lidt og dårligt hø.

Efterhånden som tiden gik, blev lodsejerne klar over, at der måtte mere til. Interessen blev vakt for inddigning og pumpestationer. Dertil kom, at arbejdsforholdene, på grund af anden verdenskrig og den tyske besættelse af landet, var så vanskelige, at man næsten for enhver pris ønskede at skaffe arbejde til de mange ledige. Man kunne ellers risikere at værnemagten tog sig at spørgsmålet og måske deporterede vore arbejdere. Alt kunne tænkes i denne tid.

Hele det danske samfund var under krigen stærkt interesseret i størst mulig hjemlig produktion, ikke mindst af korn.

Alle disse forhold var medvirkende til at vi den 14. november 1940 fik landvindingsloven, og de var med til at præge lovens formulering. Det var i høj grad en beskæftigelseslov. Man fraveg de sædvanlige bestemmelser om flertal af lodsejere og areal for en sags gennemførelse, bare en plan blev indsendt, kunne den iværksættes med meget kort varsel, uden hensyn til lodsejernes interesse, hvis landvindingsudvalget, der blev etableret i forbindelse med loven, fandt det forsvarligt at indstille den til landbrugsministeriet. Des foruden kunne der ydes 2/3 tilskud af dokumenterede afholdte udgifter, og resten kunne lånes på billige vilkår med en afdragstid på 20 år.

Kan det betale sig?

Landøkonomer havde regnet ud, at når bare kornet kostede 15 kr. pr. tønde, ville det være en god forretning at lade udføre landvindingsarbejder. Og da kornet hurtig steg til højere priser, kom der rigtig gang i de forskellige projekter. I august måned 1943 påbegyndtes et ret omfattende landvindingsarbejde ved Nissum fjordenge i Staby, Husby og Sdr. Nissum kommuner. Næsten det samme arbejde, men dog en del mindre end det, der blev stemt ned i 1934, da var udgifterne anslået til 120.000 kr. Nu kom det til at koste 662.000 kr.

Efter ønske og henstilling fra arbejdsministeriet blev jordarbejdets udførelse overgivet til ungdomslejren Pallisbjerg i Staby, der var købt af staten som beskæftigelses- og oplæringslejr for langvarige arbejdsløse.

Jordarbejdet blev overdraget lejren for en pris af 258.900 kr. Det svarede til overslagsprisen, men allerede samme år i november måned blev Pallisbjerg overtaget af den tyske besættelsesmagt, og ungdomslejren blev opløst.

Efter anmodning fra lodsejerudvalget og tilsynet fortsatte arbejdet på arbejdsministeriets regning med arbejdere fra Sdr. Nissum, Staby og Husby kommuner. Men på grund af manglende arbejdskraft skred arbejdet kun langsomt frem, og helt galt blev det, da arbejdsministeriet afhændede Pallisbjerg til Børneforsorgen. Efter den tid var der ingen mulighed for at gennemføre arbejdet ved håndkraft, som kontrakten med arbejdsministeriet lød på. På den anden side ønskede arbejdsledelsen heller ikke at give afkald på kontrakten med ministeriet, da det ville betyde en væsentlig fordyrelse af arbejdet.

Efter mange forhandlinger lykkedes det endelig i august 1947 at få arbejdsministeriet til på egen regning at bortlicitere det resterende arbejde til en entreprenør for en pris af 248.058 kr.

Endelig kunne arbejdet afsluttes i efteråret 1948.

Det havde taget meget lang tid at gennemføre afvandingsarbejdet ved Nissum fjordenge, som foregik i en meget vanskelig tid. Der var nu skabt mulighed for dyrkning af særdeles god jord. Pumpestationen blev bygget på det gamle Fælsted Kog dige.

Pumpestationen ved Staukjær Enge

Afvandingen af Staukjær Enge i Husby var det første projekt af sin art, der blev gennemført i Nissum Fjord området. Anlægget blev taget i brug i året 1937. Det omfattede 119 ha. engjord. Det var med stor spænding, at ploven blev sat i disse jorder, da et mindretal af lodsejerne var imod projektet og mente, at der ikke kunne gro korn på det sure skidt, der bestod af klæg, sand og tørvedynd. Men da vandet kom væk, og arealerne blev tilført mergel, groede afgrøderne tilfredsstillende. Det var med til at skabe interesse for afvanding af de enge, der ikke længere gav ret meget hø.

I årene derefter blev der oprettet flere afvandingslaug rundt om Nissum Fjord.

Pumpestationen ved Åbjerg Enge i Vedersø.

Det var blevet muligt at afvande disse meget vandlidende arealer, da Madum Å for inden var blevet forlagt til ådalen mellem Vedersø og Tim. Dens vand løb nu den vej til Stadil Fjord. Arbejdet med selve projektet var meget vanskeligt, da det blev udført under krigen og lige efter. Der var ingen brændstof til maskinerne. Alt blev lavet med håndkraft, hvad det også skulle i følge loven grundet den store arbejdsløshed. I året 1947 var projektet færdigt. Det omfattede 324 ha.

Vandet bliver pumpet ud i Nørre Sø, hvorfra det løber videre gennem Husby Sø og vandløbet Kastbro til Nissum fjord.

Pumpestationen ved Nissum Enge.

Afvandingsprojektet Nissum Enge blev påbegyndt under krigen og skulle udføres af unge arbejdsløse mænd, som var indkvarteret på Herregården Pallisbjerg i Staby, som er beliggende på kanten af engene. Men grundet besættelsesmagtens overtagelses af stedet, kom de unge mennesker aldrig rigtig i gang med arbejdet. Der var kun ganske få stedlige arbejdsmænd, som arbejdede på det store projekt med spade, skovl og greb. Det så ud til, at det ingen ende ville tage; men efter svære tovtrækkerier med myndighederne lykkedes det at få en dispensation fra loven, så arbejdet kunne udføres med maskinkraft. Endelig i året 1948 var arbejdet færdigt. Det omfattede 492 ha. som hovedsagelig bestod af klægjord.

Pumpestationen er beliggende på det gamle englænderdige, som blev lagt i forsøget på at tørlægge Fælsted Kog omkring 1870.

Vandløbet Staby Kast, der blev lukket i 1866, bliver igen åbnet 1946

Vandløbet Kastbro

Det danner skellet mellem Husby og Staby sogne. Vandet har ike altid flydt stille og roligt, som det gør i dag. Før i tiden når vandet i Nissum Fjord ikke kunne komme ud i havet, gik der en voldsom strøm her syd over til Ringkøbing Fjord. For at standse det, blev der lagt en dæmning tværs over vandløbet, fordi man forsøgte at tørlægge Husby sø omkring 1870. Det mislykkedes, men dæmningen lå der i ca. 80 år.

I 1946 blev den gennemgravet, og vandet fra søerne løber nu gennem vandløbet til Nissum Fjord

Som før omtalt blev Husby og Staby sogneråd i 1932 ved Højesteret dømt, til at tilbageføre de tilstande, som havde bestået, før de uden tilladelse gennemgravede tværdæmningen og lod udføre en rørledning under vejen ved Staby Kast.

Arbejdet var meget interimistisk udført med kun forholdsmæssig små rør under vejen og vandløbet Staby Kast, hvor igennem vandet, der skulle strømme til Nissum fjord, ikke var oprenset. Arbejdet var nok af de to sogneråd tænkt som en demonstration mod, at de tidligere af myndighederne ved ansøgning var blevet nægtet at lede vandet fra Husby sø den meget kortere vej til Nissum Fjord i stedet for til Ringkjøbing Fjord. Det var nok også for at få vished for, om vandet overhovedet kunne løbe til Nissum Fjord, hvad mange tvivlede på kunne lade sig gøre, for vand kan nu ikke løbe opad.

Derfor var det en yndet sport i de par år rørene lå under vejen, at stå af cyklen eller ud af bilen og smide et stykke papir eller andet let flydende ned i vandet for at konstatere hvad vej vandet løb. Det skiftede fra den ene dag til den anden. Men efter dommen blev der lukket igen indtil 1946.

Der var sket det, at Madum Å var blevet ledet gennem den gamle ådal direkte til Stadil Fjord i stedet for til Husby sø og Nørre sø. Ved landvindingssagen Husby Nørresøer fik man i 1945 vandløbsmyndighedernes tilladelse til at lede det lokale nedbørsområde til Nissum Fjord gennem Staby Kast.

Der skete en fældning af vand. At gøre sådan noget på egen hånd, har altid været at betragte som en grov forbrydelse. Det var det, Staby og Husby sogneråd blev dømt for i 1932.

Ved fældning af vand forståes egenmægtig afledning af vand fra dets rette løb på en sådan måde, at anden lider skade. Bestemmelsen om fældning af vand fandtes allerede i Chr. V's danske lov, hvor i der står:

Mand må ej nogen til skade fælde vand, fra sit sædvanlige løb, som det af alders tid løber haver, og ej fra anden mands jord.
Hvo som fælder vand af sit sædvanlige løb, og render andre til skade, han skal stævne det til igen inden 15 dage, og bøde alle ejere trelod sølv.
Men spilder man anden mands mølledam, eller fiskedam, og det lovligen bevises, da betaler han skaden og bøde trediesindstyve lod sølv.

Ved landvindingssagen Husby sø, Nørre sø fik man lov til at fælde vandet (hvad der var ulovligt i 1932, blev gjort lovligt i 1945) ved at grave en kanal gennem vejen og udvide vandløbet Staby Kast hele vejen til Nissum Fjord, således at vandet fra nedbørsområdet Husby sø og Nørre sø kunne ledes til Nissum fjord. (Fælsted Kog). Arbejdet gennemførtes i 1945 og kostede 69.216 kr.

Hermed var der skabt de bedste betingelser for afvanding af søområdet, og allerede sammen år gik man i gang med at planlægge afvandingen af området Åbjerg enge. Arbejdet omfattede 324 ha. og kostede 376.429 kr. og blev afsluttet i 1947.

Husby enge

Punpestationen ved Husby Enge

Den er beliggende nordøst for Vedersø Præstegård, opført på en dæmning ud mod Nørre Sø. Det var i dette område Kaj Munk færdedes til dagligt. Arbejdet på projektet blev påbegyndt 1948 og var færdigt i året 1950. Det omfattede 450 ha., som bestod af klæg- og sandjord.

Ved dette afvandingsprojekt skete der det, at man vendte vandstrømmen fra Ringkjøbing Fjord og til Nissum Fjord. Vandet pumpedes ud i Nørre Sø, som man ønskede at bevare, derfor måtte der udføres meget store digearbejder.

I 1949 blev det andet store afvandingsarbejde omkring søerne påbegyndt. Arealet havde en stor udstrækning og var beliggende i Husby og Vedersø kommuner. I Husby var der et mindre søområde, der blev kaldt Dammesø, som ved tørlægningen helt forsvandt. Den gamle Sundå, som i århundreder havde ledet vandet fra søerne til Ringkjøbing Fjord, blev oprenset og brugt som afvandingskanal, men nu skulle vandet løbe den modsatte vej til pumpestationen ved Vedersø Præstegård.

Da egnens beboere ønskede at bevare Nørresø uberørt, blev der anlagt en dæmning mellem Husby sø og Nørresø og diget langs østsiden af Husby sø.
Det var det første egentlige dæmningsarbejde, som blev udført i Ringkjøbing Amt i dette århundrede. Dæmningen blev anlagt fra Vedersø Præstegård mod nord til en ø, der hedder Kølsholm. Fyldningen til dæmningen blev taget fra de høje arealer syd for Vedersø Præstegård. Der blev anlagt tipvognsspor, da det var meget store mængder jord, der skulle flyttes.

Arbejdet skred rask frem. Snart var dæmningen færdig. Der blev ført en elledning fra Åbjerg enge over til pumpestationen, som var bygget til dæmningen. Arbejdet var forløbet helt uden problemer og var næsten færdig til aflevering. Men en morgen, da arbejderne mødte på arbejde, ville de ikke tro deres egne øjne. Dæmningen var i nattens løb forsvunden. Elmasterne hang frit svævende i luften. Heldigvis var der ingen skade sket på pumpestationen.

Dæmningen var sunket igennem et dynd og tørvelag, og man måtte begynde forfra. Det blev en fordyrelse af arbejdet, men der blev nu en meget solid dæmning, der stod på fast grund og havde et meget stort mudderlag omkring dens fod.

Fordyrelsen af arbejdet blev kun på 12.000 kr. Det skyldtes, at spormaterialet var på pladsen. Det var bare at køre mere fyld ud på dæmningen.

Det (interesserede) areal, som man kaldte Husby enge, omfattede 450 ha., og arbejdet kostede i alt 757. 199 kr.

Nu var de to store landvindingsarbejder, Husby enge og Åbjerg enge færdige, og der kan ikke herske tvivl om, at det med 2/3 tilskud fra staten har været en god forretning for den enkelte lodsejer. Men dyrkningen af de afvandede arealer kræver en stor arbejdsindsats; men den flittige mand, der sørger for at få jorden behandlet, renholdt og besået med de rigtige afgrøder, kan også påregne en god betaling for sit arbejde. - For den mand, der ikke får sin jord passet, går det her, som andre steder, at ukrudt og dårlige afgrøder resulterer i et underskud. - Det er, som der står under et billede i forhallen på Christiansborg Slot: "Gud føder enhver fugl, men han kaster ikke føden i reden til den".

Disse to afvandinger kunne være udført langt billigere, hvis de var blevet slået sammen og udført i samme arbejdsgang, så kunne man nøjes med en pumpestation, der kunne være opført ved Kast Bro, i Staby - Husby vejen. Store udgifter til digearbejder kunne

være sparet, og tillige havde der været et dejligt pumpereservoir i Husby sø, da pumpedybden næsten er den samme for de to pumpelaug, og da der ingen væsentlige nedbørsområder findes til Husby sø og Nørre sø, ville en sammenlægning også have medført driftsmæssige fordele.

Men landskabeligt set ville det være gået ud over Husby sø og Nørre sø, hvis man ikke havde anlagt tværdæmningen mellem de to søer. Det var prisværdigt, at den stedlige befolkning værnede om de naturskønne pletter, som findes i områder, skønt det kostede penge.

Afvandingen af Fælsted Kog Enge

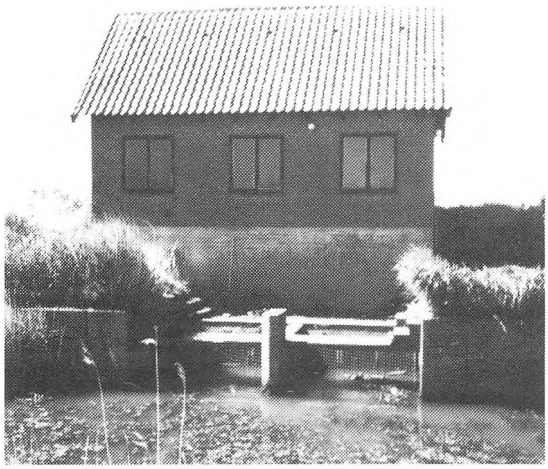

Pumpestationen ved Fælsted Kog Enge

Den er beliggende ved Kytterup i Ulfborg og er placeret oven på det gamle englænderdige, som omkranser Fælsted Kog. I 1954 begyndte et udvalg at planlægge afvandingsprojektet, men der kom til at gå mange år inden arbejdet var fuldført. Af forskellige årsager var projektet først færdigt til aflevering i året 1965. Arealet omfatter 610 ha., som bestod af klæg og sandjord, nok mest af det sidste.

Vandet pumpes ud i Fælsted Kog, hvis rørskove nok virker rensende på det okkerfyldte pumpevand.

I 1954 bad et stort flertal af lodsejerne af det 601 ha. store areal øst for Fælsted Kog, beliggende i Ulfborg og Staby kommuner, Hedeselskabet om at udarbejde et projekt for disse områders afvanding. Det skulle jo være en nem sag, for dem havde man på dette tidspunkt lavet mange af, men her gik det ikke så glat. Der var i det store område mange interesser, der skulle tilgodeses bl.a. Fælsted Kog, der ved Landbrugsministeriets bekendtgørelse af 20. juni 1936 og senere revideret bekendtgørelse af 18. august 1954, var blevet udlagt som vildtreservat.

Den 29. september 1956 forelagde Hedeselskabet et forslag til afvanding af området omfattende 610 ha. samt udbedring af eksisterende veje. Overslaget lød på 1.665.000 kr. Der kom til at gå lang tid inden arbejdet kunne påbegyndes.

Den 5. september 1959 havde Hedeselskabet udarbejdet et revideret overslag for kunstig afvanding af Fælsted Kog Enge. Det lød på 1.880.000 kr.

Da det hele var faldet i hak, kunne arbejdet påbegyndes. Diget ud mod fjorden og Fælsted Kog, blev opført oven på det gamle dige, som man kaldte englænderdiget. Endelig i året 1965 var arbejdet færdig til aflevering. Det største og nok mest komplicerede afvandingsarbejde omkring Nissum Fjord var gennemført.

Afvanding af arealer omkring Ramme Å

Pumpestationen ved afvandingen Ramme Å.

Dette afvandingsprojekt var det sidste, der blev gennemført i Nissum Fjord området. Her bliver pumpet meget store vandmængder op, da man valgte at pumpe alt vandet fra Ramme Å og dets opland, hvor man før søgte at lede de naturlige vandstrømme uden om de kunstig afvandede arealer. Det oprindelige projekt blev kraftigt beskåret p.g.a. klager fra naturfredningen og andre. Der blev kun tørlagt ca. 200 ha. engjord, men afvandingen fik stor betydning for randområderne hele vejen langs Ramme Å. Arbejdet var færdigt i året 1967. Pumpestationen er beliggende i den nordlige del af Nissum Fjord helt ud mod Vesterhavet.

Det sidste projekt, der blev fuldført, var afvandingen af arealerne omkring Ramme Å, der har sig udløb i den nordlige del af Nissum fjord. Fra starten omfattede dette projekt også en del af Bøvling fjord, men planen blev ændret under en fredningssag for fjorden. Projektet, der var udarbejdet af Hedeselskabet, blev i april 1961 forelagt Naturfredningsrådet af Landvindingsudvalget.

I den forbindelse afgav rådets formand, professor R. Sparcken, udtalelse om, at man fra Naturfredningsrådets side stærkt måtte fraråde den planlagte udtørring ikke mindst på grund af områdets store betydning for ynglende og rastende fugle. I marts 1965 gav landbrugsministeriet en bevilling til, at projektet kunne gennemføres.

Danmarks Naturfredningsforening rejste, som følge der af, i maj 1965 en fredningssag for de arealer omkring Ramme Å's udløb og den del af Bøvling Fjord, der var omfattet af afvandingsprojektet.

Til støtte for fredningssagen blev der indhentet udtalelser både fra ind- og udland, som alle frarådede projektets realisering.

På Fredningsnævnets møder om sagen fremlagde Hedeselskabet afvandingsplanerne. Projektet omfattede i alt 424 ha., hvor af et areal på 75 ha. var beliggende i Bøvling Fjord og tilhørte staten. Under mødet ændrede Naturfredningsforeningen

fredningspåstanden, således at kun 240 ha. dvs. vandarealet samt strandengene langs Bøvling Klit og Høvsøre blev omfattet af fredningen.

Den 6. november 1965 blev der af Fredningsnævnet afsagt kendelse, som lød således:

"Den af Danmarks Naturfredningsforening fremsatte begæring om fredning af ovennævnte områder ved Bøvling fjord tages ikke til følge".

Sagen blev straks anket til Overfredningsnævnet, der, efter at have afholdt møde og besigtiget området i april 1966, afsagde kendelse om, at de arealer, der var omfattet af den reducerede fredningspåstand, skulle fredes.

En afvanding af de resterende arealer på ca. 200 ha. blev gennemført.

Det var det sidste afvandingsarbejde, der blev lavet i Nissum fjords randområde. De store engarealer omkring fjorden var blevet til frugtbare kornmarker.

Oversigt over arealer der blev afvandet ved, at vandet blev pumpet væk og ledet til Nissum Fjord.

Disse afvandinger blev lavet i tiden fra 1937 til 1967.

1.	Staukjær Pumpelaug	119 ha.	1937
2.	Nørrevosborg	95 ha.	1945
3.	Åbjerg Enge Afvandings-laug	324 ha.	1947
4.	Nissum Enge	492 ha.	1948
5.	Husby Enge	450 ha.	1950
6.	Susgårde	62 ha.	1954
7.	Fælsted Kog Enge	610 ha.	1965
8.	Ramme Å	200 ha.	1967

Kilder:

Palle Uhd. Jepsen, Ved de vestjydske fjorde
J. Gr. Pinholt, Fra Tørlægningsforsøgene i Nissum Fjord
P.K: Nielsen, Afvanding og landvinding
J. Jeppesen, Staby, Jordbunds-sænkning ved Nissum fjord
Palle Uhd. Jepsen, Vildtreservatet Fælsted Kog.
Ulfborg og Omegns Landboforenings Jubilæumsskrift.1901-1926, 1901-1951, 1901-1976
Hardsyssels Årbog 1942 og 1969

Artiklen fortsættes i Årsskriftet 1996.

Thorsminde, fiskerlejet ved udløbet fra Nissum Fjord.
(efter Jepsen: Ved de Vestjyske Fjorde)

Formandsberetning

Efter to meget vanskelige og lidet aktive år har det sidste halve år igen givet muligheder for aktiviteter i foreningen, og desuden har vi en vis grund til at kunne føle mere optimisme for fremtiden, idet kommunalbestyrelsen jo har lovet at flytte arkiv m.m. til rimeligere forhold. Vi ved, at man også er i gang med at undersøge mulighederne. Fra vores bestyrelse har vi peget på, at tomme lokaler i Ulfborg Kirkebys nedlagte skole kunne blive et passende sted.

Fra jul og til 1. april havde Birgit og undertegnede travlt med at forberede en udstilling i forbindelse med 25 års jubilæet for kommunalreformen. Reaktionerne på den lille udstilling i kommunens forhal var ikke så mange, men mest positive.

Ellers var det jo festlighederne omkring 5. maj, hvor vi i Danmark kunne fejre ikke alene et frihedsjubilæum, men også 50 år med fred, hvilket aldrig er sket før i historisk tid. Desuden var der jo også i dette forår 75 års jubilæum for Sdr. Jyllands tilbagevenden til riget.

Vi bestemte i foreningen, at vi ville prøve at sætte gang i festlighederne lokalt i forbindelse med 5. maj. Flere steder hjalp vi med ved 5. maj arrangementer, og vi lavede en lokal udstilling i montren i Staby Sognegård, som nu er taget ned, men beset af mange gæster, som er kommet forbi. Vi takker Erik Rex Christensen og Jens Chr. Nielsen for udlån af rarieteter til denne opstilling.

Vi tilbød os som gæsteundervisere i kommunens skoler og fortalte da også for vel 300 børn før jubilæet. (7 x 2 timer fra 4. til 9. årgang).

I Staby lykkedes det menighedsrådet at få rejst en sognesten, som afsløredes på festaftenen efter gudstjenesten, hvor næsten 200 sognebørn var troppet op. De fleste af os fortsatte i Sognegården, hvor vore ældre fortalte om de fem mørke år, som de oplevede i deres ungdom. Langt de fleste af deltagerne fra alle sognets foreninger havde af gode grunde ikke selv oplevet disse år.

I sommer har vi under Ringkøbing Museums ledelse udgravet en meget gammel, stor bondeteglovn på Svendsholm, som har haft besøg af såvel skoleklasser, mange lokalinteresserede samt videnskabsfolk (ærkæologer og geologer fra Århus).

Beretningen om denne udgravning er planlagt til at komme i næste års årsskrift.

I det netop udkomne årsskrift 1995 har vi koncentreret os om beretninger fra frihedsdagen og krigen, som vore egne oplevede dem; vi takker alle bidragsydere. Det var i sidste øjeblik, vi fik disse beretninger frem. Det budskab, som tydeligst kom frem ved festlighederne 5. maj om aftenen, var jo, at den, der ikke kæmper for fred i fredstiden, altså den der luller sig i søvn med, at freden varer evigt, han/hun kan blive taget på sengen

og opleve en morgen, hvor verden er af lave, hvor vi igen bliver involveret i krig. "Det kan komme igen, inden vi ser os om," som vi nu er vidne til det i det tidligere Jugoslavien, en del af Europa - en del, der ligger meget nær vort nordiske eldorado og grænser op til EU. Vi er klar over, at vi ikke længere bare kan lukke os ude fra den øvrige verden, vi må tage vores del af ubehagelighederne for at holde fast i en skrøbelig fred. Danskheden overlever ikke, hvis vi bare er os selv nok!

Med Martin Andresens indtræden i Vemb Arkiv har vi fået fast medarbejder, hvad vi er meget tilfredse med. Martin hjalp også meget ved udgravningen af teglovnen. Ove Madsen var også til uvurderlig hjælp her. 2.000 kr. fra kommunen til maskinudgravning var også nødvendigt, idet ovnen efter opmåling og fotografering igen vil blive dækket til og fremtræde som en høj i beplantningen ved Svensholm.

Her i beretningen vil jeg gerne takke to medlemmer, som trak sig fra bestyrelsen pr. 30. oktober i 94, nemlig Kaj Larsen og Ove Madsen, som har gjort et fint stykke arbejde gennem en række år. Også tak til den nuværende bestyrelse og Birgit Sørensen for samarbejdet i år; Vi håber så, at næste år bliver begyndelsen til rimelige forhold. Det ufødte "barn" har efterhånden vært 10 år undervejs, og en forløsning er påkrævet. Opgaven er ikke blevet nemmere, men endnu mere vigtig.

Rudolf B. Uhre

Tak

Arkivet siger tak til følgende for indleverede arkivalier og museumsgenstande oktober 1993 - 94

Allan Bernhard
Svend Kaae, Ulfborg
Signe Lystbæk Jeppesen, Staby
Stinne Mosholm, Vemb
Carl Sørensen, Bækmarksbro
Peter Ravn, Ulfborg
KFUM og K, Ulfborg
Else Sørensen, Staby
Sven Erik Krogh, Holstebro
Marie Kaae, Ulfborg
Ole Jensen, Ulfborg
Rudolf Uhre, Staby

Tak for pengegaver
Bojsens mindefond
Ulfborg Sparekasse
UniBank
Ringkøbing Landbobank

Egnshistorisk studiecenter

regnskab 1/10 94 - 30/9 95

Indtægter

	94/95	93/94
Medlemskontingent	7240,00	6800
Salg af årsskrifter	1556,75	1828
Renter	10401,62	16555
Gaver	1300,00	3000
Kommunalt tilskud	14500,00	9000
Salg af kopier	80,00	472
Entre		325
	38196,00	
Kassebeholdning 1/10 94	**333670,67**	
Balance	**368749,04**	

Udgifter

Film,bånd	1451,75	1035
Kontorartikler, porto, gebyr	1097,25	1482
Indkøb til arkiv	2125,00	1885
Annoncer	132,24	338
Medlemsskaber	1370,00	1192
Trykning af årsskrift	11983,50	15378
Møder	700,00	1123
Givet gaver	250,00	387
Telefon og kørepenge	200,00	400
Diverse	138,50	
	19448,24	
Kassebeholdning 30/9 95	**349300,80**	
Balance	**368749,04**	

Status
Formue 30/9 95 349300,80
Formue 1/10 94 333670,67
Formuefremgang 15630,13

Ulfborg d. 8/10 1995
Kristen Bro

Stabystenen

Rudolf Uhres tale ved afsløringen af Stabystenen den 5. maj 1995

På denne dejlige 5. maj aften, må jeg først sige, at det glæder mig meget, at menighedsrådet har villet markere 50 års jubilæet for befrielsen ved at beslutte at rejse en sognesten her ved kirken. I, i menighedsrådet, skal også have tak for den tillid, I har vist Henrik Voldmester og mig at overdrage os opgaven.

Det har været spændende, men det har været en stor oplevelse at samarbejde med en kunstner som Henrik. De fleste af ideerne er mine, men det var ikke alene Henrik, der skulle mejsle tingene ind i stenen, det er også ham, der har fundet de symbolske relieffer frem, så helheden kunne blive rigtig. Det håber vi så, at mange mener, den er.

I alle tilfælde stor tak til Henrik for disse måneder. Jeg tror, du er svunden 10 kg undervejs, hvad jo også fortæller om, at du har været optaget af dit arbejde. Lettet var du. Der faldt en sten fra dit hjerte, da de fem tons endelig i går fandt sin plads.

Stenen har også en historie. Den kom ned fra Sverige for en 40-50.000 år siden, og har ligget i en mose i Thorsted til vi fandt den frem for vel ca. 10 år siden.

Tekst, årstal og figurer på stenen taler deres eget sprog. Henrik omtaler den som "Stabyboernes Huskesten"; og som sådan håber vi, den vil blive brugt.

Lige i de her år er det omtrent 1000 år siden, vi i dette sogn begyndte at søge til kirke- Sogna hed det først, da der lå en stavkirke eller et kapel, hvor nu Henning Nyborg bor. Hvornår denne afløstes af vor gamle kvaderstenskirke strides de lærte om, men gammel er den - måske snart 900 år. De vigtigste tildragelser fra disse 1000 år vil man kunne finde på stenen, men det skal være mit udtalte håb, før vi afslører stenen, at rigtig mange må være nysgerrige, vil gå på opdagelse i kunstværket, de mest nysgerrige vil se, at det hele drejede sig lige så meget om fremtiden og nuet som om det forgangne.

Jeg har et stille håb om, at Stabyboerne med disse oplysninger mejslet i granit vil være lidt mere stolte af deres herkomst, og så kunne jeg ønske mig, at de ældste skolebørn hvert år var med til at vaske og rense stenen før 4. maj, så de kunne få øje på, hvor vigtigt det er, at historien ikke dækkes af mos og alger, som det så ofte før er sket.

Gid denne sten må få lov at stå længe her i Staby.

75-års jubilæum

1536 REFORMATIONEN
1788 BONDEN FRI
1849 FOLKESTYRE